Alberto Mussa

Bărbatul din stânga

ROMANUL SECOLULUI XXI

UNIVERS

Alberto Mussa

Bărbatul din stânga

Traducere și note de
Anca Ferro

UNIVERS
2013

ROMANUL
SECOLULUI
XXI

ALBERTO MUSSA
O SENHOR DO LADO ESQUERDO

Editorial Record, Rio de Janeiro, 2011
Copyright © Alberto Mussa, 2011
© Editura UNIVERS , 2013, pentru prezenta traducere

EDITURA UNIVERS
Str. Suvenir, nr. 4, ap. 3, et. 1
sector 2, cod 020741, București
tel/fax 021.31.53.308
comenzi: office@edituraunivers.ro
www.edituraunivers.ro

Redactor: Irinel Antoniu
Tehnoredactor: Constantin Niță
Coperta credit foto: IStock Photo

ISBN ePUB: 978-606-8543-37-6
ISBN Print: 978-99931-901-0-3

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Această carte a fost publicată cu sprijinul
Ministerului Culturii din Brazilia / Fundação Biblioteca
Nacional

*Obra publicada com o apoio do Ministerio da Cultura
do Brasil / Fundação Biblioteca Nacional*

BĂRBATUL DIN STÂNGA

Această poveste este despre acela care omoară, apoi dansează cu tot satul. Atenție! Adevăratul vânător e cel care-și seduce vânatul.

Nu geografia, nu arhitectura, nu eroii și nici bătăliile și cu atât mai puțin cronica obiceiurilor sau imaginile create de fantezia poeților sunt cele care definesc un oraș, ci istoria crimelor petrecute acolo.

Nu mă refer, desigur, la delictele obișnuite. În orice colț de lume există infractori fără personalitate, previzibili, banali. Vorbesc despre crimele fondatoare, necesare și care ar fi de neconceput, care niciodată nu ar fi putut avea loc în altă parte decât în orașul în care s-au petrecut.

Am ajuns la această concluzie cu prilejul participării mele la Congresul Permanent, sub egida UNESCO, asupra Teoriei și Artei Narațiunii Polițiste, care are sediul la Londra și sprijin financiar din partea Scotland Yard-ului.

Am făcut parte din Secțiunea a Patra, a cărei sarcină era aceea de a studia cronica criminalității din marile capitale ale lumii și de a întocmi o listă cu exemple de „crime perfecte" care să fi avut cu adevărat loc și să fi fost de aceeași natură cu analogele lor literare.

Deși mă incomoda faptul că termenul „crima perfectă" este oarecum impropriu, am acceptat cerințele stabilite de Congres și am identificat un mare număr de cazuri din istoria orașului Rio de Janeiro, a căror investigare îmi revenea mie. Când tocmai eram pe cale să finalizez raportul, am observat că unul dintre cazuri se deosebea în mod flagrant de celelalte.

Era tot un caz de crimă perfectă, numai că „perfecțiunea" acestei crime nu consta în imposibilitatea materială de a se găsi probe, ci în cea logică de a se admite soluția. Nu m-am putut mulțumi cu relatarea birocratică a acelui caz.

Ședința din Londra, în cadrul căreia trebuia să prezint raportul, s-a dovedit a fi dificilă. Deși orașul se află departe de zona tropicală, nu mă așteptam ca locuitorii săi să fie atât de exotici: nu reușeau să conceapă noțiunile de întâmplător sau de dezordine, erau ponderați, măsurați, punctuali și nu reacționau foarte bine la emoțiile spontane. Până la urmă am fost demis, însă nu am predat Congresului raportul meu și

tocmai pe baza lui am scris acest roman, care firește că urmează formula polițistă. El poate, totuși, să fie citit și ca un roman de aventuri, având o tramă tip „căutare a comorii”, în care abundă scenele de duel, ambiția și răzbunarea. Prin asta, e mai aproape de Dumas decât de Melville sau Conrad – ceea ce pune în evidență vocația franceză a orașului.

Alții îl vor citi ca pe o plimbare prin Rio de Janeiro, atât în spațiu, cât și în timp, fiindcă o crimă nu se poate interpreta în afara cadrului în care s-a petrecut.

Și, deoarece crimele definesc orașele, această crimă continuă să fie mitul orașului Rio de Janeiro, mit fondator, deși situat în afara cronologiei. Conceptul de oraș, cred astăzi, este independent de noțiunea de timp.

Mulți vor spune că am recurs din nou la genul fantastic. Resping această interpretare. Aceasta este o poveste reală, o autobiografie, deși poate părea ficțiune, pentru că literatura, pentru a fi cât de cât interesantă, trebuie să se deosebească de viață.

Casa Schimburilor, fosta reședință a marchizei de Santos.
Sao Cristóvao, Rio de Janeiro

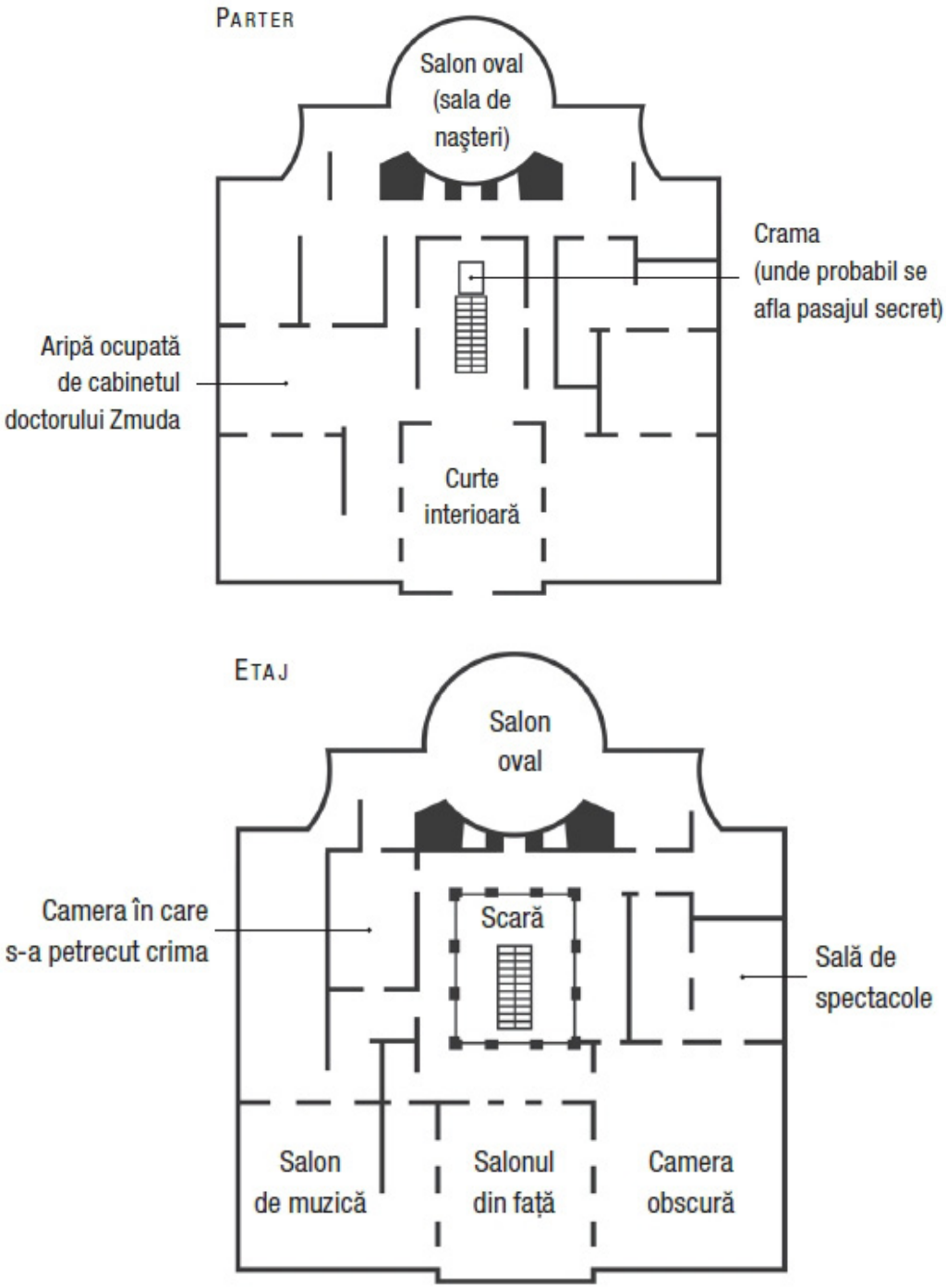

Atunci l-au întrebat pe Tiresias, iar clarvăzătorul a spus: dacă plăcerea s-ar împărți la zece, nouă părți ar fi ale femeii.

Atunci l-au întrebat pe profet, iar Mahomed a spus: dacă plăcerea s-ar împărți la o sută, nouăzeci și nouă de părți ar fi ale femeii.

Crima căreia i-a căzut victimă secretarul Președinției republicii, în timpul Guvernului Hermes da Fonseca, a avut loc în vechiul cartier imperial São Cristóvão, pe fosta Rua do Imperador (actualul bulevard Pedro al II-lea), în legendara vilă numită Casa Schimburilor.

Casa Schimburilor, care a fost reședința marchizei de Santos[1], apoi proprietatea baronului de Mauá, a ajuns în 1906 în posesia medicului polonez Miroslav Zmuda – polemic apărător al dreptului la avort și la sterilizare al femeilor.

Acest fabulos mic palat a fost ulterior sediul Ministerului Sănătății și Muzeu al Celui de-al Patrulea Centenar, adăpostind în prezent Muzeul Primului Regat. În ziua în care începe povestirea noastră – vineri, 13 iunie 1913 – părea să funcționeze în el superba clinică a polonezului.

Am spus că părea să funcționeze. Aceasta este o exagerare: în aripa stângă de la parter, funcționa efectiv numai dimineața cabinetul de consultații al doctorului Zmuda, care avea și o sală de nașteri, foarte rar folosită. Sub același acoperiș exista, însă, în mare secret, și un magnific bordel, ale cărui mistere se petreceau la etajul superior.

Bordelul doctorului Zmuda a fost, prin comparație cu altele, un stabiliment unic în istoria orașului. Motivul era că acolo nu numai bărbații puteau beneficia de serviciile prostituatelor, ci și femeile de cele ale bărbaților. De fapt, erau permise toate schimburile, toate combinațiile, toate permutările.

Și nu întotdeauna era vorba de prostituție. Casa era frecventată și de amanți gratuiți (iar prețul pentru protejarea identității lor era printre cele mai mari). De asemenea, o altă categorie de clienți erau cei în căutare de iubiri aleatorii, care preferau legăturile cu necunoscuți, participând la intimități

colective în nopți de orgie sau cu ocazia petrecerilor destinate numai cuplurilor dornice să facă schimb de parteneri. De altfel, tocmai această ultimă particularitate a fost cea care a făcut ca vizitatorii de acest fel să dea stabilimentului numele de Casa Schimburilor.

Frecventată de persoane importante, păstrând discreția cu rigurozitate, protejată de autorități și apreciată în mod special de clienții săi, Casa a făcut posibilă supraviețuirea clinicii doctorului Zmuda, care altfel nu ar fi reușit să reziste teribilului și neașteptatului șoc al morții secretarului prezidențial petrecută între acei pereți.

Declarațiile martorilor au fost aproape tot timpul ferme și consensuale, indicând o singură suspectă – prostituata cunoscută sub numele de Fortunata.

Ea a fost cea care s-a aflat în cameră cu secretarul. Era una dintre „infirmiere" – după cum erau denumite prostituatele permanente, cele care aveau un portofoliu de clienți. În ziua aceea, ea urmase rutina normală: avusese doi clienți înainte de sosirea victimei, la ora patru, pe care a condus-o imediat până la una dintre camere, de unde a ieșit, câteva minute după aceea, ca să ia pahare și vin roșu.

Nimănui nu i s-a părut ciudat că, puțin timp înainte să sune clopotele pentru slujba de la ora șase, Fortunata a apărut în salonul oval de la etaj, care era locul de odihnă al infirmierelor. Arăta însă grăbită și a refuzat într-un mod foarte nepoliticos un pahar de lichior de cajú, spunând că e deja în mare întârziere, după care a plecat, ieșind pe poarta din față.

Abia două ore mai târziu, când li s-a părut că odihna secretarului se prelungise excesiv de mult timp, au bătut la ușă. Din fericire, infirmiera care a descoperit crima nu a țipat.

Corpul era întins pe pat, cu mâinile și gleznele legate de gratiile de fier, în așa fel încât, după cum au stabilit experții, victimei i-ar fi fost imposibil să se elibereze singură. Pe gât se vedeau urmele adânci ale degetelor asasinului. Raportul medico-legal (care a rămas secret) urma să confirme că sugrumarea fusese *causa mortis* – deși forța ce fusese aplicată o depășea, în principiu, pe cea de care ar fi fost capabilă o femeie.

După toate aparențele, nu lipsea nici un obiect de valoare. S-a găsit tot: inelul de aur cu un splendid rubin, ceasul de buzunar cu lanț lung din același metal și acul de cravată cu camee de fildeș, precum și unsprezece mii de reali, ceea ce a eliminat de la bun început ipoteza tâlhăriei.

Scena crimei mai prezenta un aspect jenant: secretarul prezidențial, pe lângă faptul că fusese legat de mâini și de

picioare, avea și ochii legați cu o eșarfă neagră, iar pe jos, lângă pat, fusese găsit un bici cu mâner de argint – ceea ce explica rănile adânci de pe picioare și din zona pubisului.

Există o foarte veche legendă conform căreia, pe vremea când se făcuseră renovări speciale pentru a servi de reședință marchizei de Santos, Casa Schimburilor fusese prevăzută cu galerii subterane care duceau la Palatul Quinta da Boa Vista și la alte case de pe străzi din vecinătate, la care Dom Pedro se putea duce fără a stârni suspiciuni.

Aceasta este o ironie a orașului: dintr-o clădire dotată cu pasaje secrete, criminalii ies pe poarta din față, așa cum se pare că făcuse și Fortunata. Acest lucru nu s-ar putea întâmpla în Londra, Bagdad sau Buenos Aires, pentru a da doar trei exemple.

În timp ce autoritățile încercau să înăbușe scandalul, un număr enorm de polițiști răscoleau străzile din São Cristóvão și din cartierele vecine, pentru a aresta o femeie numită Fortunata, făcându-i publice semnalmentele, dar având grijă să nu pomenească nimic despre vreo crimă.

Poliția spera că fugara nu a ajuns prea departe și că primise probabil adăpost în casa vreunui prieten sau amant. Chiar și așa, grupuri de agenți de poliție și de siguranță publică împânziseră portul și gările, încercând să prevină o posibilă tentativă de fugă a asasinei.

Fortunata locuia pe dealul Conceição, într-o cameră închiriată la etajul casei unei profesoare de croitorie. Vizita polițiștilor care i-au percheziționat casa a îngrozit-o pe femeie, care a declarat că nu o văzuse în acea zi pe chiriașă, presupunând că era încă de gardă la spitalul polonezului. Versiunea ei era sprijinită de faptul că obiectele personale ale prezumtivei asasine erau la locul lor.

Percheziția camerei și patrularea străzilor nu au avut nici un rezultat. Pe șefii Poliției, care crezuseră că o vor prinde pe fugară în câteva ceasuri, eșecul acelor căutări îi pusese într-o situație dificilă, care-i făcuse să pună o presiune sporită pe umerii agenților. Toate acestea până când un incident petrecut puțin după miezul nopții, în Gamboa, a determinat schimbarea direcției investigațiilor.

Un polițist a relatat că, în timp ce cobora pe una dintre coastele favelei Las Colinas, lângă Cimitirul Englezilor, zărise o siluetă care părea a fi a unui bărbat, probabil un profanator de morminte, care încerca să escaladeze zidul cimitirului dinăuntru spre stradă, pe o coardă pe care o legase de un arbore *camboatá*[2] care își întindea ramurile deasupra străzii.

Nu a suflat în fluier, nu a vrut să-și cheme colegii, pentru că nu era sigur de inexistența fantomelor. Dar a avut senzația că bărbatul – sau ce-o fi fost acea arătare – dăduse înapoi, îndată ce i-a observat prezența. Acest lucru l-a făcut să-și recapete curajul. Și, pe aceeași coardă pe care silueta încercase să coboare, a escaladat zidul și a pătruns în cimitir.

Pe acel teren lugubru, printre copaci ale căror coroane adânceau întunericul, vajnicul polițist s-a apucat să caute urmele profanatorului. Și deodată a văzut într-adevăr, înmărmurit, un spectru trecând prin spatele capelei. Pe jumătate panicat, pe jumătate regretând că nu-și chemase ajutoare, a reușit să articuleze o somație. În acel moment, umbra care se mișca în întuneric și-a trădat adevărata natură, fugind, de data aceasta pentru a se ascunde după o piatră de mormânt.

Orice prădător capătă curaj în proporție inversă cu teama pe care o arată prada. La fel s-a întâmplat și cu polițistul, care a pornit în urmărirea aceluia ce nu putea fi decât un hoț de morminte.

Fără să aibă loc vreo luptă, peste puțin timp, agentul a pus mâna pe un bătrân îmbrăcat în haine foarte simple și cu un sac mare legat cu o curea petrecută în diagonală peste piept.

– Am venit cu o treabă. Mă privește ce. Nu mă întrebați cine m-a trimis.

La circa de poliție din piața Mauá, sediul primului district (sub a cărui jurisdicție se aflau zona portuară și partea de nord a centrului orașului, de la vechiul chei al Minerilor până la canalul Mangue, în dreptul plajei Formosa), în posesia bătrânului au fost găsite, la percheziție, diferite obiecte ciudate: scoici, pietre, piese mici de metal, așchii de lemn, cioturi de *pemba*, lumânări de seu, frunze macerate, sticluțe cu mixturi bizare și cartușe de *fundanga*[3]. Pe lângă acestea, au mai fost găsite o sticlă de rachiu de trestie de zahăr, precum și fragmente de oase de animale.

Dar ceea ce a surprins cel mai mult autoritățile au fost obiectele de aur: o pereche de cercei în formă de căluți de mare. Comisarul de serviciu, care primise deja o descriere a Fortunatei – o mulatră cu înălțimea de aproximativ un metru și șaptezeci, îmbrăcată într-o rochie de tafta turcoaz și purtând cercei în formă de căluți de mare –, a tras concluzia că nu putea fi vorba de o simplă coincidență, că acei cercei se aflaseră, cu puțin timp înainte, în posesia femeii date în urmărire.

– Asta a fost plata pentru serviciile mele.

Acel bătrân era cunoscut de poliție. Singurul lui nume era Rufino și avea faimă de mare vrăjitor și vraci. Vechi personaj al orașului, omul locuia pe dealul Santa Teresa, într-o zonă îndepărtată, cu numai câteva cocioabe, la marginea pădurii, dar era adeseori văzut în preajma bisericii Rosário, pe lângă Pedra do Sal, în piața Lapa, pe ulița Misericórdia – unde-l căutau chiar și oameni bogați, care apelau la el pentru rugăciuni, leacuri și amulete. Rareori primea clienți la el acasă, cu excepția cazurilor grave, în care magia sau leacurile sale necesitau prezența pacientului, într-un mediu intim.

Se spunea că avea mai mult de o sută de ani și că era posesorul unei comori îngropate, deși puțini erau aceia care credeau asemenea legende. Era temut și respectat, pentru că puterea sa venea de la o calitate rară, aceea de a nu fi spus niciodată și de a nu putea să spună minciuni.

Comisarul era însă o persoană sceptică. Voia să știe de unde obținuse Rufino bijuteriile aparținând unei fugare aflate sub urmărire din ordinul direct al șefului Poliției.

– Aurul ăsta mi l-a dat un bărbat.

Surpriza comisarului nu s-a datorat acestui răspuns, ci reacției solemne și reverențioase a subalternilor lui.

– Credeți-l, șefule. Bătrânul ăsta nu minte.

Și Rufino a declarat că cerceii îi fuseseră dați de un bărbat, în schimbul unei vrăji pentru care a fost nevoit să intre în cimitir, și că acel om urmează să vină la el acasă, pe dealul Santa Teresa, peste paisprezece zile, pentru a desăvârși vraja.

După o oarecare ezitare, comisarul a hotărât să-l rețină pe bătrân în arest până ce superiorii săi vor lua o hotărâre, pe baza informațiilor despre acest caz, care a ordonat să le fie trimise. În plus, a confiscat bijuteriile, ca probă materială a unei posibile infracțiuni legate de cazul Fortunatei, deși nu știa pentru ce era aceasta căutată.

Vrăjitorul a protestat, spunând că acela era furt. Înainte de a fi condus în celulă de către gardieni, care s-au și scuzat, cu tot respectul, Rufino l-a înfruntat pe reprezentantul autorității:

– Dacă o să aveți vreodată nevoie de mine, domnule comisar, să nu mă căutați.

Era îndrăzneț bătrânul.

În mod ciudat, a doua zi după omor, rubricile de anunțuri funebre anunțau decesul secretarului Președinției republicii, în urma unui infarct.

Nu a existat nici o știre referitoare la asasinat, nici la incidentul din Cimitirul Englezilor. De asemenea, nu s-au menționat nici perchezițiile de pe dealul Conceição, nici

numele Fortunatei. O singură gazetă a fost mai perspicace și a publicat un scurt material în care se vorbea despre „o moarte ciudată”, „circumstanțe învăluite în mister” și „tăcerea autorităților”. Cu toate acestea, nu s-au mai stârnit alte suspiciuni.

Cum aceasta este o narațiune polițistă, e important ca cititorul să știe exact cum s-au petrecut lucrurile. Pentru asta, vom reveni la noaptea cu pricina, pentru a stabili cronologia precisă a celor întâmplate și a înțelege cum a putut rămâne un mister o tragedie atât de scandaloasă.

Desigur, ceea ce a făcut doctorul Zmuda, care avea relații strânse cu persoane sus-puse, a fost decisiv pentru disimularea crimei. Prima măsură pe care a luat-o, îndată ce a constatat absența respirației și a pulsului, a fost să dea ordine ca nimeni să nu atingă nimic. A hotărât, de asemenea, să nu mai fie primit nici un client în acea noapte și ca toate infirmierele să rămână, până la noi ordine, în salonul oval..

Din fericire, era o vineri, zi mai puțin aglomerată. Polonezul și-a luat rămas-bun de la ultimii doi clienți – care nu-și dăduseră seama de nimic – și, puțin după ora opt și jumătate, i-a telefonat șefului Poliției.

Din 1907, conducerea Poliției orașului Rio de Janeiro era direct subordonată ministrului Justiției, acesta fiind cel care o numea. În subordinea șefului Poliției se aflau trei delegați adjuncți și sub aceștia, pe scara ierarhică descendentă, în conformitate cu categoriile și gradele, se aflau delegații districtuali și comisarii, evident, pe lângă agenții propriu-ziși.

Poate că șeful Poliției a avut chiar sprijinul ministrului, fiindcă anumite decizii trebuie luate imediat: atribuind crimei un substrat politic, a scos investigația de sub jurisdicția districtului São Cristóvão, unde se petrecuse fapta, și s-a ocupat personal de ea, ajungând la locul crimei înainte de ora nouă și un sfert.

Acolo, după ce a ascultat relatarea pe scurt a incidentului și i s-a comunicat descrierea suspectei, a hotărât declanșarea căutărilor, care au început chiar de la ora nouă și jumătate.

Șeful Poliției avea contra sa timpul: nu se mai putea întârzia prea mult informarea familiei. Dar nu dorea ca rudele victimei să-i vadă corpul în acea stare, înainte să poată disimula urmele agresiunii, în special cele de pe gât.

Pe de altă parte, era indispensabilă o examinare, oricât de sumară, a scenei crimei. Până la urmă, acea omucidere putea avea cauze sumbre și grave implicații politice. Și în tumultul acestor idei i s-a adresat doctorului:

– Spune-mi ceva, Zmuda: cine dintre oamenii Poliției vine pe aici?

Polonezul nu dădea niciodată acest tip de informație. Și a ezitat cât a putut. Dar, în acele circumstanțe, nu ar fi reușit să refuze să dea acele informații fără a se compromite. Și a răspuns: pe lângă mulți care frecventau casa în mod sporadic, clienții obișnuiți erau delegații districtelor Lapa, Botafogo, Gávea, Tijuca, Santa Teresa, Mem de Sá, Madureira, Mayer, cel al pieței Bandeira, un comisar din Vila Isabel care era implicat și în loteria animalelor[4], doi din cei trei delegați adjuncți și un expert în dactiloscopie.

Unele coincidențe îi ajută mult pe romancieri: șeful Poliției îl cunoștea pe acel expert. Mai mult decât atât: aprecia temperamentul ambițios și inteligența ascuțită a subordonatului, de aceea îl și numise șef al serviciului de identificare criminalistică.

Astfel, în timp ce se desfășura căutarea Fortunatei, șeful îl convoca pe acel important personaj – care de acum încolo va fi o prezență sclipitoare în paginile acestei cărți – pentru a se prezenta de urgență la Casa Schimburilor. Tot acelui personaj, șeful Poliției i-a delegat investigarea cazului, care trebuia condusă într-un mod strict confidențial.

În timp ce expertul examina scena crimei, șeful Poliției nu a avut nici o dificultate în a-l convinge pe doctorul Zmuda, care mai comisese delicte de acest fel, să confirme certificatul medico-legal care atesta o altă *causa mortis* decât cea reală. Și, fiindcă era sigur că infirmierele, la ordinul doctorului însuși și al administratoarei, nu vor îndrăzni să comită nici o indiscreție, a putut să construiască versiunea finală: secretarul, după ce ieșise de la o întrunire secretă cu înalte personalități din guvern, pe când trecea într-o mașină închiriată, prin São Cristóvão, se simțise brusc rău și-i ceruse șoferului să-l ducă la reședința doctorului Zmuda – clinica medicală cea mai apropiată la care ar fi recurs oricine în acea situație care s-ar fi aflat în zonă. Polonezul îi administrase o medicație de urgență, dar pacientul nu mai putuse fi salvat.

Aceasta a fost varianta adusă la cunoștință văduvei, fiilor, rudelor, presei. Când, în jurul orei patru dimineața, corpul neînsuflețit a fost depus în Palatul Catete, era deja pregătit și înveșmântat într-o frumoasă uniformă cu guler înalt. Nimeni nu a văzut, deci, urmele crimei.

Casa marchizei, amanta lui Dom Pedro, nu-i singurul edificiu din oraș despre care se spune că ar avea pasaje secrete. Cazurile cele mai cunoscute sunt legate de două dintre cele mai vechi ordine religioase instalate în Rio de Janeiro: cel al Sfântului Bento, situat pe dealul cu același

nume, și cel al iezuiților, care au construit un colegiu pe dealul Castelului.

Benedictinii au fost acuzați de multe ori că au promovat contrabanda, pentru care foloseau un tunel secret ce ducea până la chei. Noaptea târziu, din când în când, o anumită piatră se mișca pentru a permite trecerea unor mici sau chiar mai mari ambarcațiuni încărcate cu marfă, care urmau să aprovizioneze corăbii ancorate în apropierea insulei Paquetá.

Și iezuiții – iar asta se știe de mult timp – au săpat galerii similare: una care pleca de sub altarul principal al vechii biserici a Colegiului și se ramifica în mai multe tunele (ieșirea unuia dintre acestea fiind descoperită în 1905, cu ocazia lucrărilor la Bulevardul Central) și alta care lega biblioteca iezuiților de Podul Temniței, prin aceasta din urmă umblând vorba că s-a făcut transferul fabulosului tezaur al Ordinului, puțin timp înainte de expulzarea lui din oraș, după o scurtă rezistență, în 1760.

Și mai sunt și alte cazuri: de exemplu, în 1831 a fost descoperită, sub podeaua de lemn a depozitelor vămii portuare, o galerie care ar fi servit de ascunzătoare răzvrătiților și sclavilor fugari și care îi conducea apoi pe aceștia spre libertate, pe Oceanul Atlantic.

Evadarea acestor prizonieri și condamnați la galere era promovată de marea rețea a așa-numiților „seducători de sclavi", de fapt o organizație subversivă compusă în mare parte din africani liberi, aflați în legătură cu membrii frățiilor de negri și cu militarii din paza îngrozitoarei închisori a arsenalului marinei, în care deținuții erau supuși la muncă forțată în carierele de piatră ale Insulei Șerpilor.

Incredibil în această poveste este faptul că, din subsolul vămii, fugarii traversau printr-un tunel subacvatic – primul din lume de acest gen – până la arsenal, unde se îmbarcau clandestin.

De pasajele secrete mai este legat și cazul unui omor de mare notorietate, victima fiind căpitanul francez de marină Jean du Clerc. Acest faimos pirat fusese capturat, după ce încercase să cucerească orașul Rio de Janeiro, în 1710. Deținut cu onoruri în reședința unuia dintre gentilomii timpului, du Clerc ar fi fost omorât de o bandă de mascați, care reușiseră în mod ciudat să pătrundă în casă, fără ca gărzile să-i simtă.

La numai câteva luni după această crimă, în 1711, un alt faimos pirat, căpitanul René du Guay, profitând de o ceață densă, a reușit să forțeze intrarea în port și a debarcat pe plaja Gamboa împreună cu mai mult de cinci mii de oameni. De data aceasta, el a reușit să cucerească orașul, răzbunând

înfrângerea lui du Clerc. Deși a extorcat o răscumpărare fabuloasă, René du Guay nu a găsit ceea ce căuta – harta pierdută a lui Lourenço Cão, care se aflase în posesia lui du Clerc, când plecase din portul La Rochelle.

Această hartă – pe lângă faptul că dezvăluia enigmele legate de ipotetica descoperire a golfului Guanabara de către fenicieni – indica drumul către prețioasele mine din Irajá, localizarea unui oraș locuit numai de femei, pe lângă multe alte locuri importante, inclusiv intrarea în laguna subterană care conține apa salină a nemuririi, la care se spunea că s-ar ajunge printr-un mare tunel de piatră (probabil o concavitate naturală în rocă), ale cărui intrări erau atât de bine ascunse, încât nici indigenii nu le cunoșteau.

Un pasaj secret a avut rolul său și în cazul celei mai cunoscute crime din Rio de Janeiro: asasinarea monstruosului criminal Pedro Spaniolul, într-o carceră subterană a închisorii Aljube, unde a fost găsit mort în dimineața zilei în care urma să fie spânzurat.

Pedro era galician, nu spaniol. Porecla îi fusese dată de oamenii simpli din Rio, ca o insultă. Și-a început seria crimelor încă de foarte tânăr, în Galicia natală, omorând prieteni și rude. După aceea s-a stabilit în Portugalia, unde și-a ucis amanta cea frumoasă și bogată care-i oferise totul. Apoi a fugit în Rio de Janeiro.

Pedro Spaniolul nu fusese niciodată practicant de *capoeira*: omora prin vicleșug, aproape întotdeauna pe la spate. Asasinase binefăcători, eliminase tovarăși de bandă, comisese cruzimi inutile asupra unor persoane lipsite de apărare. Și nici măcar nu avea patima îmbogățirii, nici viciul desfrânării și cu atât mai puțin o ideologie. Mă opresc aici cu relatarea despre el: cine suportă să afle amănuntele sângeroase poate citi romanul lui José do Patrocínio.

Dar Pedro Spaniolul a intrat în istoria crimelor din Rio de Janeiro nu ca asasin, ci ca victimă. În dimineața zilei în care urma să fie spânzurat, Pedro Spaniolul zăcea mort în celula lui. S-a vorbit atunci de vrăjitorie și de otrăvire; s-a vorbit, de asemenea, de pasaje secrete. Dar nu a existat nici o anchetă; poate că atunci când au intrat în celulă nici nu și-au dat seama că era deja mort.

Contrar a tot ceea ce ar fi fost firesc, sau poate – cine știe? – chiar dinadins și premeditat, l-au condus pe acel prizonier, în starea în care se afla, în piața unde se înălța spânzurătoarea. Și o mare mulțime de oameni a asistat la execuția abominabilului bandit, care n-a scăpat de funie, fiind omorât pentru a doua oară.

Cu câteva zile înainte de a părăsi Guvernul, în noiembrie 1910, Nilo Peçanha a inaugurat, pe strada Curții de Apel, colț cu strada Invalizilor, Palatul Sediului Central al Poliției, operă a arhitectului Heitor de Melo, probabil principalul promotor al stilului francez care, începând cu domnia lui Dom João al VI-lea, predomină la marile edificii ale orașului.

Importanța istorică a palatului transcende însăși arta, deoarece în acest edificiu s-au instalat noile departamente de specialiști, a căror misiune era aceea de a oferi sprijin tehnic secțiilor districtuale de poliție, prin folosirea metodelor celor mai avansate în acea epocă ale criminalisticii și criminologiei. În același palat au fost înființate Școala de Poliție Științifică și fascinantul Muzeu al Crimei.

Colecția de exponate a muzeului era impresionantă. Toate piesele proveneau de la locurile reale ale crimelor sau fuseseră folosite ca probe în rezolvarea cazurilor: arme și proiectile supuse expertizei balistice, diferite instrumente folosite cu scop letal, obiecte pe care fuseseră găsite amprente (o noutate în epocă), mulaje ale obiectelor de încălțăminte, fragmente de materiale textile (destinate examinării comparative), scrisori care ilustrau expertize grafologice.

Muzeul dispunea și de o lugubră colecție de organe umane, extrase în timpul necropsiei victimelor și conservate în formol, pentru studii medico-legale.

De asemenea, ceea ce atrăgea atenția era enormul număr de piese legate de activități ilicite, precum samba, *candomblé*[5] și diferite jocuri: rulete cu pedală de control, zaruri măsluite, cărți de joc cu figuri ezoterice ale țiganilor și vastul arsenal al mamelor și taților de sfinți[6] –, printre care se evidențiau cele mai variate tipuri de tobe, inclusiv cea mai veche *puíta* fabricată în Rio de Janeiro, deosebită de cea africană prin faptul că are bățul întors spre interiorul instrumentului.

În fine, muzeul dispunea și de o secție cuprinzând documente: anchete, rapoarte, statistici, fotografii de cadavre în poziția în care fuseseră găsite la scena crimei, precum și fișe de identificare antropometrică, după modelul creat de Alphonse Bertillon, metodă la care urma să se renunțe peste puțin timp, în favoarea metodelor mai moderne, adoptate de țări precum Argentina, Statele Unite și Imperiul Britanic.

Toate aceste materiale se aflau în custodia expertului Sebastião Baeta, care – deși era fiu ilegitim – studiase la Londra, New York și Buenos Aires unele tehnici folosite de Poliția acelor state și mai ales dactiloscopia.

Talentul său în domeniul investigațiilor și științelor criminologice era recunoscut, fiind unul dintre precursorii folosirii tehnicilor fotografice și ai evidențierii amprentelor digitale prin aplicarea pudrei.

Așadar, nu este surprinzător faptul că înaltul comandament al Poliției l-a numit pe cel mai bun expert al său și șef al departamentului respectiv, pentru a culege și a analiza, în secret, probele legate de omorul săvârșit în Casa Schimburilor. Cititorul a intuit deja că tocmai acest Baeta a fost convocat de urgență de către șeful Poliției, în noaptea crimei.

Baeta avea vocația disciplinelor medico-legale și, cu toate că nu era medic, dobândise temeinice noțiuni de anatomie și fiziologie și rareori se înșela în privința cauzei deceselor și altor circumstanțe ale unui omor.

Astfel, legistul (numit de însuși ministrul Justiției), după numai un examen sumar, a confirmat concluziile expertului, pe care acesta le comunicase șefului Poliției: că secretarul murise asfixiat, prin comprimarea căilor respiratorii la nivelul gâtului, și că – ținând cont de temperatură și de primele semne de rigiditate mandibulară și cervicală – strangularea avusese loc cu puțin timp înainte de ora aproximativă la care Fortunata părăsise clădirea.

Analiza amprentelor digitale, mai ales a celor de pe pahare și de pe sticla de vin, a revelat că acolo băuseră două persoane: secretarul și o altă persoană. În conformitate cu declarațiile infirmierelor, care fuseseră martore la mișcările suspectei înainte de asasinat, Fortunata a luat paharele și sticla pentru a le duce în cameră. Prin urmare, era de presupus că celelalte amprente îi aparțineau ei.

La un moment dat, probabil deja în cameră, sticla a fost ținută de corpul ei, și nu de gât. Dimensiunile mâinii care-și lăsase amprenta pe sticlă coincideau cu cele ale mâinilor care strangulaseră victima. Deci, neexistând nici un temei pentru a se suspecta prezența unei a treia persoane la scena crimei, se presupunea că prostituata fusese cea care-l omorâse pe secretar.

Totuși, nici această ipoteză nu a fost admisă fără polemici: lui Baeta i se părea oarecum excesivă forța, greu de admis din partea unei femei, a mâinilor Fortunatei, care reușiseră să fractureze cartilajele laringale ale secretarului, al cărui gât era robust și relativ adipos, pe lângă faptul că secționaseră curba cervicală a coloanei, în dreptul vertebrei a cincea. Poate că, din orgoliu, legistul a minimalizat importanța acestei mici observații.

Dintre obiectele găsite în posesia lui Rufino, cerceii în formă de căluți de mare erau cei care prezentau interes pentru anchetă, dar pe ei amprentele se suprapuneau, ceea ce nu permitea o identificare precisă.

Sebastião Baeta s-a deplasat și la Cimitirul Englezilor. Primul lucru care i-a atras atenția au fost resturile unui foc, stins de cel puțin douăsprezece ore, care, pe lângă cenușă, conținea fragmente de piele arsă, probabil resturile unui pantof care fusese incinerat acolo.

Nu existau semne de morminte profanate, nici de pământ recent săpat, cu excepția unei zone mai izolate, pe vârful dealului, la dreapta, într-o adâncitură de teren unde – cu câteva zile înainte de arestarea lui Rufino – fusese săpată o groapă comună, în care fuseseră îngropate trupurile a vreo zece marinari, morți în timpul unei carantine instituite la bordul unui cargou britanic venit din Ceylon, de unde aduseseră o boală asemănătoare cu ciuma.

Episodul cu cargoul provocase un conflict între comunitatea anglicană și autoritățile braziliene. Englezii comunicaseră că acceptă în pământul sfânt al cimitirului lor numai corpurile a patru marinari, care erau supuși ai coroanei britanice și adepți ai aceleiași religii. Municipalitatea a decis, totuși, că fie erau îngropați acolo toți cei unsprezece morți – printre care se aflau indieni, africani și malaiezieni –, fie urmau să fie îngropați toți într-o groapă comună, în alt cimitir.

De aceea, pentru că fusese silită să accepte musulmani și idolatri într-un pământ sfânt, administrația cimitirului s-a opus și a încercat să împiedice examinarea criminalistică, pe care o considera o infamie, întârziind munca experților cu vreo zece zile. Până la urmă, groapa a fost deschisă pe data de 23 iunie, în prezența unui comisar de la districtul întâi și a unui adjunct al expertului, negăsindu-se, însă, acolo, nici un cadavru al vreunei femei. Astfel, a fost eliminată ipoteza că Rufino ar fi omorât-o pe Fortunata, i-ar fi furat cerceii și ar fi ascuns corpul.

Baeta a adăugat la colecția Muzeului Crimei sticla de vin și o fotografie a gâtului secretarului (fața fiindu-i acoperită), focalizată pe regiunea strangulării, pentru a putea ilustra metoda comparativă predată de el studenților de la Școala de Poliție.

Era cât pe ce să uit ceva fundamental: pe biciul cu capăt de argint, care a provocat atâtea comentarii răutăcioase, au fost identificate amprentele pe care experții le atribuiau femeii. Cu toate acestea, nefiind folosit ca armă, nu a fost adăugat la exponatele muzeului.

Poate că marele merit al lui Sebastião Baeta, ca expert, era experiența sa anterioară de anchetator. Intrase în Poliție ca agent, în cadrul districtului cinci, în zona sumbră a Lapei, cuib de bandiți și de capoeiriști. Aproape imediat a demonstrat talent în rezolvarea cazurilor complexe, folosind o metodologie simplă, rezumată în următoarele cuvinte, care-i aparțin: nimeni nu rezistă la o indiscreție continuă și exhaustivă.

Pentru Baeta, scena crimei spunea multe despre criminal, care invariabil își punea „semnătura" pe ea. Munca științifică a polițistului consta, la modul ideal, din a descoperi și identifica aceste semnături, fără a recurge la failibilitatea sau chiar venalitatea martorilor, pe care tradiția judiciară anterioară îi considera un element fundamental în stabilirea probelor.

Din acest punct de vedere, era firesc entuziasmul expertului pentru dactiloscopie. Proiectul său cel mai ambițios era să se creeze o arhivă dactiloscopică a întregii populații din Rio de Janeiro, pentru a se putea identifica autorul unei crime la scurt timp după comiterea acesteia.

Cu toate acestea, în 1913, serviciul de identificare criminalistă era încă la începuturile sale. Fără a putea angaja și pregăti personal, administrația Poliției nu avea cum să obțină date ale tuturor locuitorilor orașului: numai indivizii care ajungeau la secțiile districtuale de poliție (și nici aceștia toți) erau duși la sediul central de pe strada Relação pentru a fi înregistrați, odată cu prelevarea amprentelor lor digitale.

Și astfel ajunse prima dată Baeta față în față cu Rufino. În după-amiaza zilei de 23 iunie, după încheierea cercetării făcute în Cimitirul Englezilor, șeful Poliției a telefonat la sediul districtului întâi, dispunând punerea în libertate a vrăjitorului, după ce va fi dus la sediul central pentru procedurile obișnuite. Delegatul districtului ezita, dar decizia fusese deja luată.

– Omul ăsta e o momeală: dacă rămâne închis, nu ne va fi de nici un ajutor.

Atât șeful Poliției, cât și Baeta aveau convingerea că Rufino nu a omorât-o pe Fortunata – și asta dintr-un motiv foarte simplu: de câte ori trecuse pe la o secție de poliție, fusese mereu pe baza articolului 399, pentru infracțiunea de vagabondaj. Toți știau cine era, ce făcea, unde locuia. Aceasta era, de altfel, marea speranță: că mai exista o anumită relație între el și prostituată și că vor reuși să pună mâna pe ea. Dacă era, însă, moartă, descoperirea motivului crimei sau a identității celui care o comandase devenea aproape imposibilă.

Singura problemă – cel puțin în opinia lui Baeta – era păstrarea secretului în privința legăturii dintre moartea secretarului și căutarea Fortunatei, mai ales după ce se găsiseră cerceii ei în posesia vrăjitorului.

De aceea, expertul nu a văzut cu ochi buni aducerea lui Rufino la sediul central al Poliției, însoțit de un agent și de însuși delegatul districtului întâi.

– Am nevoie să vorbesc cu dumneata, colega.

Situația era delicată. Baeta – care ar fi profitat de ocazie pentru a-l interoga pe bătrân – a lăsat această sarcină în seama adjuncților și l-a invitat pe delegat într-o cămăruță discretă. Expertul a făcut un semn dezaprobator cu capul, văzând că și agentul dădea să intre.

– Nu vă îngrijorați. Noi, cei de la districtul întâi, suntem ca frații.

Delegatului i se părea foarte important să știe pentru ce crimă anume era căutată Fortunata. Expertul a spus, evident, că nici el nu știa, având în vedere că lucra într-un domeniu birocratic al Poliției și că nu intra în atribuțiile lui să pună întrebări superiorilor. Delegatul nu părea foarte convins.

– Aveți idee ce legătură este între femeie și acel bătrân?

Situația nu era numai delicată, ci și periculoasă. Dacă el, Baeta, nu avea să acționeze cu repeziciune, polițiștii aceia de la districtul din piața Mauá ar fi putut pune mâna primii pe Fortunata. Și cu siguranță ar fi forțat-o să vorbească, ceea ce ar fi făcut publică întreaga poveste. Astfel, expertul și-a schimbat poziția, abandonând atitudinea defensivă.

– Voi l-ați avut pe bătrân zece zile, timp suficient ca să fi obținut o mărturisire.

De data aceasta, spre surpriza expertului, agentul a intervenit, reproducând mărturia lui Rufino, care declarase că nu primise cerceii direct de la Fortunata, ci de la un bărbat.

– Acest bărbat o să-l viziteze vinerea viitoare.

Expertul a sesizat o anumită îndoială în expresia delegatului. Agentul, însă, a insistat:

– Așteptați până vineri, șefu'. Bătrânul ăsta nu minte.

Baeta auzise și el, vag, această legendă. Și, pentru a fugi de subiect, a recurs la o provocare:

– Persoana care minte nu poate spune altceva decât că nu minte. Asta e destul de evident, nu crezi?

Mixila – după cum era cunoscut agentul – aproape că a luat-o ca pe o ofensă. Și a început să depene poveștile care circulau pe seama vrăjitorului. Dintre toți polițiștii, el era cel care făcea cea mai mare reclamă mitologiei legate de Rufino, povestind lucruri incredibile despre vindecări miraculoase, profeții uluitoare, indivizi legați făcând tot felul de lucruri

împotriva propriei lor voințe, persoane care s-au îmbogățit subit sau care au intrat în contact cu rude decedate.

Se mai referea și la experiențe personale: spunea că vrăjile bătrânului îl protejau de arme din metal și de gloanțe, că astfel a fost apărat în mod miraculos în confruntarea cu cei mai periculoși răufăcători, la care au fost cu toții martori, inclusiv delegatul însuși.

– Lui îi datorez viața mea.

Și s-a descheiat la cămașă, ca să-și arate cicatricele. În acel moment, au bătut la ușă, ca să comunice că au terminat cu înregistrarea bătrânului.

În fața lui Rufino, care se uita cu dispreț la delegat, Baeta nu s-a putut abține să-l întrebe:

– Știi să spui ce legătură există între femeie și bărbatul care ți-a dat cerceii?

Rufino, pe un ton impertinent, a răspuns fără ezitare:

– Au crescut în același pântece.

Deci, asta era! Mai simplu decât se credea. Poate că merita să se aștepte până când va fi găsit acest frate, în speranța că el se va duce într-adevăr vineri acasă la vrăjitor.

Atunci Baeta l-a eliberat pe bătrân, dându-i înapoi și perechea de cercei. Însă, spre surprinderea sa, acest lucru a stârnit protestul delegatului:

– Omul acesta a fost arestat sub jurisdicția mea. Probele unei posibile crime, oricare ar fi aceasta, trebuie să rămână în custodia mea, la sediul de poliție pe care-l conduc.

Și, fără a mai aștepta un răspuns, a întors spatele și a plecat, urmat de agentul Mixila.

În 1890, în timpul lucrărilor de renovare a sediului Poștei, instalat în fostul Palat Imperial, a fost dezgropat un sicriu, în care au fost găsite osemintele unui individ adult.

Faptul că fuseseră îngropate într-unul dintre alcovurile Palatului, că se aflau într-un sicriu, că niciodată nu existase nici un zvon despre vreun asasinat comis în intimitatea acelui edificiu public a făcut ca mințile cele mai înzestrate cu imaginație să impute crima însuși împăratului sau, mai exact, primului împărat.

Poate că există chiar motive în sprijinul acestei ipoteze: Dom Pedro era impulsiv, un bun spadasin, antrenat în tehnicile de bază ale capoeirei și avea nenumărate amante căsătorite. Prin urmare, conform scenariului celui mai plauzibil, scheletul ar fi aparținut unui soț dezonorat sau unui tată răzbunător care ar fi avut acces în Palat.

Cazul scandalos al scheletului, numit și „crima lui Bragança[7]”, a făcut materia foiletoanelor satirice și

senzaționaliste, precum acela al lui Vitor Leal (pseudonim adoptat de Olavo Bilac, Aloisio Azevedo, Pardal Mallet și Coelho Neto), care au dat poveștii forma sa actuală și definitivă.

Există, totuși, posibile obiecții la această ipoteză: din ceea ce se poate citi în ziarele epocii, starea în care se afla sicriul indica faptul că decedatul nu putrezise acolo. Era vorba, deci, de o a doua îngropare, după exhumarea resturilor pământești ale primei. Fiindcă acea crimă fusese prescrisă, nu au avut loc nici o anchetă și nici o examinare criminalistică. Prin urmare, nu există nici o dovadă că acel cadavru ar fi fost de sex masculin.

Ipoteza conform căreia scheletul îngropat în Palat ar fi fost al unei femei se leagă de tenebrosul mister al vrăjitoarei zidite.

Alcătuirea unei liste cu vrăjitorii din Rio de Janeiro, începând cu cele mai îndepărtate timpuri, este o sarcină imposibilă într-un roman ca acesta. Lima Barreto, care a fost și ocultist, și-a construit multe dintre povestiri pe baza cazurilor pe care le-a studiat: de exemplu, cel al alchimistului francez care a făcut parte din banda lui du Clerc, în 1710, și care se declara capabil de a transforma oasele umane în aur – ceea ce a provocat, în Rio de Janeiro, episoadele de profanare a mormintelor, narate ca ficțiune în clasicul *Noua Californie*.

Tot Barreto a fost cel care a dezgropat cazul unui vrăjitor din acest oraș, a cărui operă principală a fost crearea unei biblioteci elementare – adică, literalmente, o bibliotecă ce cuprinde o singură carte, în care se pot citi toate istoriile pe care imaginația umană le poate concepe.

Aș putea cita și alte exemple: *Cimitirul*, *Numărul mormântului*, *Vrăjitorul și deputatul*. Lima Barreto s-a inspirat destul din vrăjitorie, dar nu s-a ocupat de vrăjitoarea zidită.

Legenda vrăjitoarei care a dispărut subit în 1699, fără să lase nici o urmă, după ce i-a blestemat pe călugării iezuiți – a căror sclavă era – și tot regatul Portugaliei, prevestind cutremurul din Lisabona[8], a fost într-adevăr uitată.

Pentru acest roman, importanța farmazoanei sau – mai demn spus – vrăjitoarei nu se reduce la apartenența ei și a lui Rufino la aceleași tradiții *ganga* și *mulójis* africane, fiind moștenitorii acelorași arte și cunoștințe; dar vrăjitoarea zidită a fost prima în istoria orașului care a adăugat acestei moșteniri patrimoniul milenar acumulat de acei *pajé*[9] autohtoni, pe lângă tradiția europeană a vrăjitoriei.

Ca sclavă la Lisabona, a memorat conținutul cărților oculte ale Sfântului Ciprian, mai ales învățămintele faimoasei vrăjitoare de la Évora, al cărei discipol a fost acest sfânt, pe când se afla printre caldeeni.

La Rio de Janeiro, ca sclavă a Companiei lui Isus, a muncit pe plantații (având, deci, un contact strâns cu indigenii), a ajuns să cunoască toate proprietățile și modurile de folosire ale tutunului, tehnicile native de interpretare a viselor și metoda de desprindere temporară de corp, pentru a intra în contact direct cu spiritele celor morți.

Tot în acest oraș, a cunoscut doctrina țigănească și s-a împrietenit cu creștinul-nou[10] și cabalistul Semeão din Arganil, pe care l-a ajutat să creeze un golem efemer – singurul înregistrat în istoria orașului.

Era, precum Rufino, centenară; și poate, ca el, nu spunea, nu putea spune minciuni – fiind probat faptul că niciodată nu a dat greș în vreunul dintre blestemele sau profețiile sale. Și cine cunoaște câte ceva despre magie știe la ce mijloace putea recurge vrăjitoarea.

Și tocmai din acest motiv, pentru a se fi dedicat variantei mai puțin nobile a vrăjitoriei, zidita și-a pecetluit destinul: în miercurea cenușie a anului 1699 – prima zi a furtunilor teribile care au ținut pe toată durata carnavalului –, vrăjitoarea a sculat orașul cu un mare scandal la ușa Primăriei, cerând pedepsirea unor preoți care o maltrataseră în ultimele trei nopți.

Dar nu a luat-o nimeni în serios, poate pentru că acel lucru nu era considerat un abuz, poate pentru că o considerau prea estropiată pentru ca niște preoți, fie ei și bătrâni, s-o fi supus la cazne. A fost arestată prima dată când a strigat proorociri înspăimântătoare împotriva iezuiților, în piața Episcopiei.

La puțin timp după ce a fost eliberată, s-a întors pe stradă, unde a proferat blesteme în care descria în mod viu și impresionant dezastrul seismic care, aproape o jumătate de secol mai târziu, a devastat capitala imperiului.

Arestată, de această dată, în plină piața a supliciilor, lângă stâlp, în timp ce se adresa mulțimilor, a fost dusă la judecată și condamnată la biciuire, dispărând, puțin timp după ce și-a ispășit pedeapsa, fără urmă. Dispariția a fost notabilă dintr-un singur motiv: fusese legată de un stâlp gros și suferise cincizeci de lovituri de bici. S-a împrăștiat zvonul că murise în timpul caznei, din neglijența autorităților, fiindcă un medic ar fi trebuit să urmărească executarea pedepsei, pentru a se evita asemenea accidente. Astfel, călăii ar fi fost cei care au constatat moartea, fără a recunoaște, însă, acest lucru.

Împotriva acestei versiuni, înșiși preoții au răspândit mitul conform căruia ea s-ar fi evaporat, așa cum făceau adevăratele vrăjitoare, scufundându-se apoi direct în iad.

Anumite adevăruri, totuși, se răspândesc, fie și numai parțial. Iar povestea care s-a păstrat de atunci e aceea că vrăjitoarea a fost zidită în Colegiul Castelului.

Coincidența a făcut ca, în același an, să se înceapă construcția edificiului Monetăriei – nucleu arhitectonic al viitorului Palat. În timpul Guvernului lui Gomes Freire, devenit mai târziu conte de Bobadela, clădirea a suferit modificări semnificative, adăugându-i-se un al doilea etaj, pentru a servi drept reședință guvernatorilor și, apoi, viceregilor. Pentru asta, au fost sparți unii pereți, pentru a face loc scărilor.

Vă prezint teoria mea: vrăjitoarea care profera blesteme a fost dezlegată încă vie de stâlp. Dar nu de către călăii ei. Persoane ilustre ale orașului, oameni cu inimă bună care asistaseră la supliciu au înțeles că ea era în pragul morții. Și, prinzând o ocazie potrivită, i-au ascuns corpul într-un perete – nu în cel al colegiului, ci în acel edificiu în construcție, care se afla chiar acolo, în piața cu stâlpul de pedeapsă.

Primii care au găsit cadavrul – patruzeci de ani mai târziu, când Monetăria a fost renovată pentru a fi transformată în Palat – au hotărât tacit să pună scheletul într-o urnă decentă, după ce l-au spălat, îngropându-l apoi din nou, în același edificiu.

Erau meșteri, constructori de schele, de pavaje, zidari, zugravi, pietrari de tot felul, foarte utili în asemenea lucrări. Și, în vechile tradiții ale acestei arte, este necesar, în construcțiile de mari dimensiuni, să fie zidită o persoană vie, de preferință o femeie, pentru ca structura să nu se dărâme. N-ar fi putut risca, deci, să o scoată de acolo.

Am văzut cum a decurs primul contact între Baeta și bătrânul Rufino și cum, în acea scurtă întâlnire, expertul a avut o singură manifestare de îngrijorare, și anume referitor la relația dintre prostituata Fortunata și personajul încă nedeterminat care i-ar fi dat bătrânului cerceii în formă de căluți de mare.

Cititorul nu trebuie să se mire de acea îngrijorare: investigațiile făcute până în acel moment nu o legau pe Fortunata de nici o persoană din afara cercului Casei Schimburilor, cu excepția, desigur, a profesoarei de croitorie care-i închiriase camera.

Conform tuturor acestor martori, nu avea nici prieteni, nici rude în oraș. Proprietara casei insistase mult asupra acestui

aspect: înainte de vizita Poliției, chiriașa se arătase a fi o femeie foarte virtuoasă – duminicile și în zilele de sărbătoare aproape că nu ieșea din casă, nu pleca la plimbare, nu se întâlnea cu prietene și nu avea admiratori. Părea dedicată numai serviciului; și, cu toate că era frumoasă și îmbrăcată cu gust, nu-și risipea banii pe haine scumpe.

Ajunsese la clinica doctorului Zmuda la recomandarea unei veterane, fată de mare încredere, una dintre cele mai vechi infirmiere ale casei. Doamna Brigitte – administratoarea fetelor, de loc din statul Espírito Santo, deși se dădea drept franțuzoaică – era o persoană foarte circumspectă și i-a mărturisit expertului că i se păruse ciudată acea recomandare, pentru că ei, doamnei Brigitte, îi revenea de drept inițiativa admiterilor. Expertul a vrut să știe cine era veterana.

– Vă amintiți, desigur, de ea, de Cássia. S-a măritat cu un client, un judecător, puțin timp după aceea, și se pare că au plecat în Europa.

Baeta își amintea de fata aceea, pentru că beneficiase de serviciile ei cu puțin timp înainte de a face ultima sa călătorie de specializare în Statele Unite. Și a insistat pe acest subiect: dacă veterana Cássia nu oferise referințe despre Fortunata, dacă nu făcuse vreun comentariu referitor la viața anterioară a acesteia. Doamna Brigitte era foarte stânjenită.

– M-a rugat atât de mult, mi-a spus atâtea lucruri bune despre prietena ei, mi-a dat atâtea asigurări, că, până la urmă, m-am înduplecat.

Fortunata a fost primită în aripa ocupată de cabinetul doctorului Zmuda, în stânga vestibulului.

Doamna Brigitte insistase ca ea să respecte rutina oficială a clinicii și o interogase despre calificarea ei ca soră medicală, pentru a o pune la încercare. În cele din urmă, pe lângă faptul că a recunoscut frumusețea concurentei, a și simpatizat-o – avea o privire malițioasă, un surâs al cuiva care înțelege foarte bine semnificația acelor disimulări.

Au făcut rost de hârtii de la Santa Casa da Misericórdia, cum făceau și în alte cazuri, atestând că avea experiență anterioară. Era singurul document în care apăreau date minime despre prostituată: Fortunata Conceição, născută în Rio de Janeiro. Nimic altceva.

– Trebuie să înțelegeți că este o hârtie falsă.

Primul client a fost un importator de produse agricole, adept al sexualității clasice, care – deși nu era violent – era un pic cam prea energic și foarte corpolent. Doamna Brigitte voia dinadins să o impresioneze pe Fortunata, pentru ca ea să înțeleagă bine care erau vicisitudinile profesiei. Ceea ce nu se

aștepta să găsească era acea pată de sânge pe cearșaf, când a intrat în cameră, după plecarea clientului.

– Asta a fost prima dată.

Consternată, chiar emoționată, doamna Brigitte nu a descoperit niciodată adevăratele motive ale acelei frumoase femei de douăzeci și ceva de ani, care a ales în mod absolut ciudat acel fel de viață.

Fortunata, la rândul său, nu a arătat nici o părere de rău. Se afla acolo prin propria sa voință. Și avea vocație pentru acea profesie. Era permisivă, delicioasă, se dedica actelor sexuale cu dispoziția celui ce practică acte creștine. Nega teza preconceptă și neverosimilă – pe care intelectualii o susțin până azi – conform căreia femeile ușoare nu-și practică profesia cu plăcere, fiindcă ea, Fortunata, avea orgasme intense și minunate.

Era numai foarte rezervată: nu povestea episoade din viața ei personală, niciodată nu a vorbit despre familie și nici nu a comentat motivele care au adus-o la Casă. Și, cu timpul, a fost cunoscută și apreciată; și nu a durat mult până să fie invitată la întâlnirile colective: Fortunata avea relații cu femei, distra cupluri și nu avea limite.

– Vagabondei ăleia îi plăcea profesia – a fost declarația finală a madamei, care l-a șocat pe expert.

Baeta le-a interogat și pe infirmiere. Lor nu li s-au părut ciudate loviturile de bici, pentru că, în mod normal, secretarul era cel care le cerea. Singurul fapt relevant, dar care nu avea mare importanță în sine, era că, în ultimele zile, Fortunata părea foarte grăbită și manifestase de mai multe ori o anumită agresivitate – mușcând chiar, fără să vrea, buzele unui client.

Expertul îl interogase și pe însuși Miroslav Zmuda, dar nu obținuse date suplimentare. Dimpotrivă, aproape că a avut un conflict cu medicul, pentru că insista să obțină o listă a clienților principali ai Fortunatei.

– Trebuie să includ și numele dumneavoastră?

Expertul a râs, detensionând atmosfera. O cunoscuse pe prostituată într-o circumstanță insolită. Se aflau în faimoasa „cameră obscură”, una dintre invențiile doamnei Brigitte. O dată pe lună, întotdeauna într-o zi de luni, ea convoca toate infirmierele în aripa dreaptă a etajului, stingând lumina. Clienții casei intrau. Atunci aveau loc perversiunile cele mai fascinante.

Încă nu știa că o cheamă Fortunata pe femeia care l-a atras. Așezat întâmplător lângă ea, pe o sofa acoperită cu perne, i-a presimțit prezența, după miros și după căldura pielii. Și a abordat-o pe necunoscută. A avut o reacție de repulsie când a

observat că mai era un bărbat, la capătul celălalt al sofalei, mângâind aceleași forme, disputând cu el același spațiu. Dar era irezistibilă acea textură, acea carnație; și Baeta a insistat, pentru a se face preferat. Dar Fortunata nu a făcut nici o opțiune; și au împărțit-o amândoi, simultan.

Nesigur pe el, gelos, plin de suspiciuni, expertul a avut și un sentiment de eșec, pentru că momentul culminant al misterioasei partenere părea că fusese atins cu celălalt. Când a plecat, știa că se va reîntoarce – cum s-a și întâmplat – pentru a descoperi cine era, pentru a fi din nou cu ea, pentru că nu putea admite să ocupe o poziție secundară.

Concluzia pe care a tras-o a fost că acea femeie – capabilă să ducă un bărbat ca el la asemenea extreme și la asemenea pericol, care părea a se lăsa condusă, când, de fapt, era perfect stăpână pe situație – nu avea nevoie să omoare pentru a obține tot ceea ce dorea.

La prima oră a dimineții de vineri, 27 iunie, omul care îngrijea Cimitirul Englezilor, curățând pietre de mormânt și tunzând copacii, căra găleata cu var și bidineaua pentru a spoi peretele extern al capelei mortuare, când a văzut, cu spaimă, un corb apropiindu-se în zbor razant de prunul din dosul terenului.

Fără să facă nici o mișcare, a urmărit pasărea și nu i-a venit să creadă: se așezase pe un val de pământ, în zona unde se aflau îngropați marinarii. Mirosul fetid, zgomotul de aripi și de carne sfâșiată l-au făcut să deducă ceea ce avea să vadă în câteva secunde la marginea gropii. Unele corpuri parțial vizibile, într-un stadiu avansat de putrefacție, serveau drept hrană unei întregi confrerii de carnivore cu pene negre.

Imediat a pus mâna pe cazma și s-a apucat să acopere groapa cu pământ, ceea ce nu a părut să sperie păsările. În acel moment, și-a dat seama că era un caz care trebuia rezolvat de poliție; și s-a hotărât să-i informeze pe cei responsabili.

A fost foarte jenant pentru administratori, care, cu numai două săptămâni înainte, i-au tratat cu ostilitate pe experți. Acum nu mai încăpea nici o îndoială: cimitirul fusese profanat exact în locul care a stârnit suspiciuni prima dată.

Răscolirea acelei materii putrede, din nou și urgent, era imperioasă. Cu o mască ce abia acoperea mirosul, de data aceasta Sebastião Baeta a asistat personal la inspecție, însoțit de comisarul districtului întâi.

Dacă, în urmă cu câteva zile, obiectivul cercetării fusese găsirea corpului Fortunatei – posibil ucisă și ascunsă, de către asasin, în acea groapă comună –, acum, principala

întrebare era dacă avusese loc furtul vreunui cadavru de către persoana care răscolise mormântul.

Baeta a consultat registrul cimitirului, pentru a verifica numărul de morți din groapa comună. Rezultatul a adus și alte probleme: pe data de 9, unsprezece marinari au fost depuși în groapa comună; și tot unsprezece persoane au găsit și pe data de 27.

Expertul a mai identificat, în locuri apropiate gropii, resturi de lumânări și o grămadă de cenușă în care se aflau fragmente de cearșaf alb, care fusese incinerat în același loc. Acesta era un element care îl incrimina pe Rufino, fiindcă deșeuri similare fuseseră găsite și cu prima ocazie, în același loc.

Din păcate, când a asistat la atacul corbilor, primul impuls al groparului a fost să pună la loc pământul peste groapă, ceea ce îngreuna cercetarea, pe lângă multele urme de încălțăminte ale persoanelor care au călcat prin preajmă, după descoperirea incidentului. Cu toate acestea, Baeta a reușit să deslușească mai multe urme de picior gol. Iar acel picior descălțat era, bineînțeles, alt indiciu împotriva bătrânului, care nu pierduse unele obiceiuri din închisoare și nu purta niciodată pantofi.

Din anchetele întreprinse în vecinătate, o anume martoră, femeie în vârstă și vrăjitoare, a declarat că, puțin peste Crucea Nopții (adică miezul nopții), ea, martora, s-a dus să depună o ofrandă pentru Seu Caveira[11] la poarta cimitirului, ofrandă care consta din *farofa*[12], rachiu, tutun și șapte lumânări negre.

Seu Caveira îi ordonase să cânte și să deseneze douăzeci și unu de puncte de *quimbanda* (adică linii magice), de câte șapte ori fiecare. Și dacă vede ceva, să închidă ochii; dacă aude ceva, să nu răspundă.

Să te afli în cimitir la acea oră, Crucea Nopții, nu-i pentru oricine. Dar ea, martora, credea în *catiços* (adică entități supranaturale), în mod special în Seu Caveira.

Apoi, după ce trasase punctele cu cretă pe poartă, pe la ora două, a început să audă pași care se apropiau din ce în ce mai mult. Fără să se oprească din cântat, deși vocea i se transformase într-un murmur, lăsase capul în jos și închisese strâns ochii; și – când ea, martora, ajunsese aproape să simtă răsuflarea Omului – a auzit vocea ironică:

– Bună seara, doamnă!

Depoziția nu a fost luată, desigur, în toate amănuntele sale.

Dar Baeta a insistat asupra unui detaliu:

– Reușiți să vă amintiți cu precizie dacă pașii acelui om erau cei ai unei persoane încălțate?

Martora nu a fost nevoită să facă un efort de memorie foarte mare pentru a răspunde afirmativ. Totuși, această depoziție – care ar fi putut genera anumite îndoieli asupra identității profanatorului – nu l-a împiedicat pe delegatul districtului întâi de poliție, după ce a primit un bilet de la comisarul care asista la expertiză, să ia singura măsură pe care o considera potrivită: să ordone arestarea individului implicat în circumstanțele cazului.

Rufino a fost arestat de către trei agenți, în ziua în care, înainte de ora unsprezece, cobora strada în pantă Santa Teresa, colț cu strada Riachuelo.

La sediul districtual, delegatul a însărcinat câțiva agenți să se întoarcă la Santa Teresa și să percheziționeze casa suspectului.

– Nu am dezgropat nici un mort din acel mormânt.

Declarația aceea nu l-a convins, totuși, pe delegat.

– Ai fost sau nu noaptea trecută în Cimitirul Englezilor, după închiderea porților?

Rufino nu a răspuns, declarând că îndeletnicirile sale sunt secrete. A fost jignit, amenințat, chiar agresat de al doilea comisar, cu lovituri de picioare. Agenții, totuși, l-au potolit pe agresor, pentru că, în fond, îl apărau pe bătrân, într-atât le era de frică de el.

– Nu a fost el, șefule. Bătrânul ăsta nu minte.

Delegatul se îndoia că Rufino nu minte, că nu mințise niciodată – după cum se spunea –, pentru simplul motiv că, după părerea sa, era imposibil ca ființele umane să suporte povara absolută a adevărului. Dar a dezvoltat un raționament foarte logic, pornind de la acea premisă: dacă nu mințea, dacă nu putea minți, faptul că păstra tăcerea era o confesiune. Prin urmare, bătrânul vrăjitor fusese în Cimitirul Englezilor în noaptea anterioară, unde a practicat infracțiunea prevăzută la articolul 365.

Au existat, cu toate acestea, proteste ale agenților; și s-a alcătuit un mare conciliabul, pentru a se împiedica punerea în practică a mandatului de arestare. Delegatul își respecta oamenii, subordonații săi din districtul întâi, care-i erau ca frații. Nu voia să facă nimic fără ca toți să fie de acord și încerca să-i convingă că jurisdicția districtului fusese încălcată de chiar șeful Poliției.

În acel moment, un zgomot de voci a întrerupt conversația: agenții trimiși să percheziționeze casa vrăjitorului tocmai se întorseseră, aducând cu ei un bărbat, arestat în momentul în care încerca să intre în cocioaba bătrânului, pe care-l strigase.

– Aceasta este persoana care mi-a dat cerceii.

Primul caz de profanare de cimitire din istoria orașului Rio de Janeiro este menționat într-o scrisoare din 1551 adresată de un preot iezuit unui superior regional – document pe care Serafim Leite l-a atribuit părintelui Nóbrega.

Povestea este aproximativ următoarea: un grup de indieni *tamoios*, aroganți și bine înarmați, a plecat din satul Uruçumirim pentru a captura indieni *maracajás* în satele din Paranapuã. Au debarcat unde este astăzi plaja Ribeira și imediat și-au văzut inamicii.

Lupta a fost crâncenă, iar grupul de *tamoios* era în avantaj, până când alți *maracajás*, veniți din toate părțile, au început să-i respingă pe agresori. Războinicii *tamoios* s-au pus atunci pe fugă, luând cu ei câțiva prizonieri. Scena este descrisă pe un ton foarte viu, care pune în evidență șuieratul săgeților și pocnetul sec al ciomegelor – probă a „furorii cu care indigenii luptă cu adversarii lor”.

Dar ceea ce l-a impresionat cel mai mult pe părintele Nóbrega – dacă a fost într-adevăr el autorul scrisorii, având în vedere că știu că în acea perioadă se afla la Pernambuco – nu a fost violența luptei, ci infamia răzbunării.

Aici e nevoie de o scurtă digresiune: indigenii *tupi*, spre deosebire de alte popoare – precum portughezii, țiganii și etiopienii –, nu acceptă că moartea are loc odată cu simpla întrerupere a vieții. Cu excepția marilor *tuxauas* – răzbunători și canibali, cum a fost, de exemplu, Cunhambebe –, o persoană moare doar dacă are craniul fracturat. Începând cu acel moment, sufletul său începe să întreprindă tenebroasa aventură pe căile morții, luptând împotriva spiritelor canibale, pentru a învinge anihilarea absolută și pentru a atinge eternitatea, pe tărâmul lipsit de rele.

Prin urmare, indigenii *maracajás* (după cum ne povestește părintele Nóbrega), cunoscând sau bănuind că agresorii *tamoios* se vor întoarce la locul confruntării pentru a sparge craniile dușmanilor căzuți în luptă și a garanta astfel acumularea de nume, i-au îngropat, în locul propriilor lor morți, pe acei *tamoios* uciși de ei, ca și cum ar fi fost *maracajás*.

Astfel, capetele pe care indigenii *tamoios* le-au crăpat, cinci ani după aceea, în același loc, erau cele ale propriilor lor rude.

Mai târziu s-a spus că acest fratricid a fost cel care i-a slăbit până la înfrângerea totală de către triburile *temiminós* conduse de Arariboia (care sunt chiar acei *maracajás*), în războiul care a culminat cu întemeierea orașului.

Rio de Janeiro, deci, s-a născut pe un cimitir profanat. Și această tradiție s-a păstrat. În 1567, deși piatra care marchează locul considerat a fi leagănul orașului a fost transferată de pe plaja Pão de Açúcar pe dealul Castelului, o modestă bisericuță, făcută din lut și acoperită cu stuf, care încă adăpostea sfânta icoană a Protectorului, a rămas în ceea ce era orașul vechi. Această bisericuță aproape că s-a dărâmat, probabil din cauza vreunei alunecări de teren, în timpul ploilor torențiale din decembrie. Cu ocazia reconstruirii, s-a descoperit că fusese violat mormântul lui Estácio de Sá[13], care fusese îngropat cu o imensă cruce de aur pe piept.

Crucea, desigur, a dispărut. Și, câțiva ani după aceea, în 1583, când resturile pământești ale întemeietorului au fost în sfârșit mutate de la prima biserică la noul său locaș de odihnă din oraș, a fost descoperit un nou ultraj: capul său era strivit – cu siguranță o răzbunare a vreunui *tamoio* învins în bătălia de la Uruçumirim, care deschisese mormântul nu pentru a-l jefui, ci pentru a mai obține un nume.

Iar orașul și-a urmat destinul. În anii 1660, puțin timp după Răscoala Rachiului[14], a apărut o sectă de fanatici care dezgropa sclavi, nerecunoscând dreptul lor la un mormânt, împrăștiind corpurile în piețele publice, în bătaie de joc. Principalele atacuri ale acestor sacrilegi erau îndreptate împotriva cimitirelor franciscanilor și sclavilor convertiți de aceștia.

Am menționat deja cazul obscur al alchimistului francez care s-a alăturat clicii lui du Clerc și a provocat dezordini similare. Dar marile terori s-au dezlănțuit în secolul al XIX-lea, când a început valul de necrofilie, al cărui apogeu e atins în epoca parnasiană. Probabil aceasta a fost coincidența care a dat loc acuzațiilor împotriva poetului Bilac[15]. Detractorii săi nu l-au înțeles niciodată; și fac o analogie care mi se pare destul de crudă, conform căreia și parnasienii, și necrofilii se preocupă numai cu forma, disprețuind conținutul.

Datează din această epocă și comerțul sistematic de cadavre, furate din cavouri pentru a fi vândute școlilor de medicină și de chirurgie. Cazul cel mai interesant a fost cel al licențiatului Paiva, prieten intim cu Alvares de Azevedo, care a disecat, fără să știe, trupul propriei lui surori.

Și tot din anii 1900 datează și primele apariții de morți-vii – denumiți *cazumbis* –, care nu au nimic de-a face cu golemul lui Semeão din Arganil. Adevărații *cazumbis* sunt defuncți resuscitați, pentru a servi ca sclavi ai creatorilor lor.

Unii specialiști pretind că sunt de origine din regatul populației *jeje* din Daomé. Nimeni nu poate nega puterea magiei *jeje*; dar atât mumificarea, cât și resurecția *cazumbilor* provin din vechea Nubie, asimilată de Egiptul faraonic și de mai multe societăți secrete care începeau să înflorească în regiunea lacului Nzanza, practicate mai ales de cei care aparțineau clanurilor de fierari ai triburilor vorbitori ai limbii bantu.

În aspra bejenie în care au pornit spre sud, triburile bantu s-au împrăștiat pe arii din ce în ce mai largi. Deși multe obiceiuri s-au pierdut în acea diaspora, anumite populații s-au format pe baza acelor cunoștințe și acelor asociații secrete. Exemplul cel mai notabil este al populației *caçanje*, din Angola.

Acestui neam îi aparținea vrăjitoarea zidită. Dar nici delegatul, nici expertul Baeta nu suspectau că Rufino i-ar fi aparținut.

De când ordonase eliberarea lui Rufino, pe data de 23, șeful Poliției ceruse personalului din districtul al șaptelea, Santa Teresa, să-l mențină sub observație pe bătrân, comunicându-i lui, șefului, orice mișcare suspectă, orice atitudine care ieșea din rutina perfect cunoscută a legendarului vrăjitor. Urmărirea trebuia să fie discretă: scopul era de a afla cine îl căuta sau cine era căutat de el și dacă trecea prin vreun loc pe unde nu avea obiceiul să treacă.

Astfel, în dimineața zilei de 27, îndată ce agenții din districtul de poliție din piața Mauá l-au arestat pe bătrân, șeful Poliției a fost informat de cele petrecute și s-a dus să bată la ușa cabinetului expertului Baeta, care se afla în aceeași clădire. Atunci a aflat despre mormintele profanate și despre indiciile cam vagi privitoare la modul în care se petrecuse arestarea.

Dacă nu ar fi fost energic, dacă nu ar fi avut o atitudine arbitrară în legătură cu districtul întâi, ar fi pierdut controlul asupra cazului. Dar a rezolvat problema cu un telefon, care l-a surprins pe delegatul districtului exact în momentul în care intra în scenă acel nou personaj.

– Îi voi interoga pe amândoi personal, chiar aici, la sediu.

Iar depoziția lui Aniceto – omul arestat când încerca să intre în casa lui Rufino – închidea căile investigației și practic rezolva ancheta, adâncind misterul care înconjura crima din Casa Schimburilor.

Aniceto se născuse pe dealul Santo António și trăise între Gamboa, Saúde, dealul Pinto și Pedra do Sal: mama sa, necăsătorită, înainte ca pruncul să împlinească zece zile, l-a încredințat unei doici, pierzându-și apoi urmele în cartierul

Bangu. Băiatul era Aniceto Conceição – și nu era doar această coincidență de nume cu prostituata Fortunata: Baeta, care asista la anchetă lângă șeful său, a recunoscut în acel om multe trăsături din fizionomia femeii.

– Șefule, e sora mea. Sora mea geamănă. Pe ea a luat-o mama. Eu am rămas.

Povestea era banală. Aniceto a ajuns ajutor de tipograf la firma tatălui său, care l-a sprijinit, deși nu l-a recunoscut ca fiu legitim. Dar, când tatăl a murit, frații l-au alungat. După aceea și-a petrecut toată viața în zona cheiului, trăind din munci umile. Nu-și mai văzuse mama niciodată și își reîntâlnise de puțin timp sora.

Nu avea cazier la poliție, dar agenții care l-au adus la secție nu au uitat să informeze că Aniceto era destul de cunoscut ca făcând parte dintr-un cerc de practicanți de *capoeira*, dar și pe acesta îl abandonase în ultimul timp.

– Am trăit în Alagoas, șefule. Aici sunt de aproape o lună.

Capoeiristul a confirmat spusele lui Rufino: cerceii în formă de căluți de mare fuseseră dați ca plată pentru un serviciu pe care i-l făcuse bătrânul. Și, înainte de aceasta, aparținuseră surorii lui. Evident că o asemenea declarație, dacă nu arunca direct suspiciunea asupra autorului ei, cerea multe explicații. Expertul a vrut să știe mai multe amănunte despre relația dintre gemeni, având în vedere că existența lui Aniceto era complet necunoscută și în Casa Schimburilor, și de către profesoara de croitorie.

Iar Aniceto a povestit întreaga întâmplare: între ziua de 3 iunie (ziua sosirii sale) și data de 13 (când a dispărut Fortunata), a fost găzduit în camera ei, ea dându-i chiar și cheile. Își petrecea zilele în cameră, cu ușa închisă (pentru că proprietăreasa nu trebuia să știe de prezența lui), și ieșea noaptea târziu, ca să se plimbe și să se distreze, întorcându-se întotdeauna înainte de ivirea zorilor.

Fortunata promisese să-l ajute să-și găsească un loc de muncă, prin clienții ei influenți. Ajuns cu povestirea în acest punct, într-un mod foarte sugestiv – și care conținea și o amenințare voalată –, capoeiristul a dovedit că nu era un secret pentru el viața ocultă a surorii.

– Știu unde lucra ea, șefule. Știu foarte bine ce făcea acolo.

Pe data de 13, pe la ora șapte, Fortunata a intrat în cameră disperată, pentru a lua bani și alte obiecte, spunând că era nevoită să dispară imediat. Fără alte explicații, i-a dat și lui o parte din bijuteriile ei și a scris un bilet pe care el trebuia să i-l dea doamnei Brigitte – sarcină de care nu-i prea venea să se achite, fiindcă rândurile acelea grăbite conțineau o confesiune.

– Dar n-am rupt biletul. Probabil e printre lucrurile pe care mi le-a dat.

Aniceto a părăsit camera surorii sale la scurt timp după ea; și, cum își dorea de mult ca bătrânul Rufino să-i facă niște vrăji, s-a dus imediat să-l caute, dându-i cerceii ca plată.

Chemată să depună mărturie, profesoara de croitorie, proprietăreasa casei, a fost categorică:

– Nu l-am văzut niciodată pe ticălosul ăsta.

Dar Aniceto putea dovedi. Mai întâi, a descris casa în toate amănuntele ei: scaunul-balansoar, masa de lemn prețios, statueta Sfântului Gheorghe, cu fața spre ușă, o nișă în care se afla un Sfânt Anton în cameră și o nișă din coridor, cu Sfântul Francisc din Assisi. A pomenit și vasul de flori cu o oribilă fundă galbenă, precum și un cuțit mare, ruginit. Mai mult decât atât: a demonstrat că știa obiceiurile stăpânei casei, care se culca devreme și se trezea în zori. Știa numele a două sau trei dintre elevele sale și faptul că duminica mânca găină cu bame.

Profesoara de croitorie – care nu obișnuia s-o incomodeze pe infirmieră și nu avea o copie a cheii de la camera închiriată – nu a avut ce să spună. Aniceto a profitat de ocazie pentru a-i înapoia cheile. Iar ea a ieșit, palidă, tremurând, blestemând perfidia și caracterul urât al chiriașei.

Capoeiristul tocmai se mutase într-o cameră mobilată, în apropierea pieței Harmonia. A mers acolo, însoțit de agenți, ca să le arate proba. Biletul chiar exista și pe el scria: „Am făcut o prostie. A fost fără să vreau. Iertați-mă. Vă mulțumesc pentru tot ce m-ați învățat”. Și era semnat distinct: „Fortunata”. În josul paginii, ca și cum ar fi fost un post-scriptum, prostituata se ruga pentru sufletul secretarului, scriindu-i chiar numele.

Mai târziu, martorii din Casa Schimburilor au recunoscut ca aparținându-i prostituatei toate bijuteriile aflate în posesia lui Aniceto. Baeta a putut și el să confirme autenticitatea semnăturii de pe bilet, prin confruntarea cu rapoartele false pe care doctorul Zmuda, din precauție, le cerea periodic infirmierelor.

Expertul a dorit să știe și dacă Aniceto nu ar fi fost capabil să indice, dintre cunoștințele sale, pe cineva care avusese o relație de o anumită intimitate cu Fortunata.

– Niciodată n-am vorbit despre ea, șefule. Nimeni nu se apucă să spună că are o soră într-un bordel.

Într-una dintre vechile cârciumi din piața Santa Rita, mai exact la colțul cu vechea fundătură a Cățeilor, întunecoasă și plină de fum, în zumzet de voci, în timp ce consumatorii

trăgeau din țigări și beau rachiu, colegii de la districtul întâi, după o zi extenuantă la serviciu, discutau despre cazul Cimitirului Englezilor.

În acel moment, primul comisar, care asistase la examinarea gropii comune presupusă a fi fost violată, își exprima părerea de rău în privința unei greșeli fatale în investigație, care ar fi putut compromite definitiv ancheta.

– Prima dată n-am numărat trupurile. N-am verificat decât dacă erau corpuri bărbătești.

Teza era aceasta: Poliția a pornit de la o premisă falsă – cea că Rufino o omorâse pe prostituată și că ascunsese trupul în groapa comună. După examinarea experților, cum nici o femeie nu fusese exhumată, au ajuns la concluzia că nu a avut loc nici o crimă. Cu toate acestea, după părerea comisarului, povestea era alta: bătrânul deschisese mormântul, furase un cadavru, pentru a se servi de el pentru vreo vrăjitorie abominabilă, lucru pentru care primise perechea de cercei de aur. Și după aceea, înainte de ziua 23, îl reînhumase și de aceea, la a doua inspecție, numărul de morți coincidea cu rapoartele.

– Și de ce n-ați cerut chiar dumneavoastră să fie numărați?

Pur și simplu nu-i trecuse prin cap această posibilitate. Și poate ambianța sinistră, frica de a nu se îmbolnăvi de ciumă, greața de a vedea acele corpuri aruncate unele peste altele au stimulat urgența cu care toți au tratat problema.

– Și unde apare în toate astea numita Fortunata?

Nu apărea: pentru el, comisarul, asemenea speculație era de neconceput. Rufino trebuia arestat pentru violare în formă repetată de morminte. Și a amintit revolta publică în cazurile recente de furt de cadavre, rămase toate cu autor necunoscut, în care se suspecta că ar fi fost implicați necrofili chiar din cadrul morgii Poliției.

– Era timpul să terminăm cu banditul ăsta!

Cu toate acestea, agenții continuau să creadă în nevinovăția bătrânului. Polițiști onești aproape toți. Dar de o onestitate exagerată, aproape mistică. Un motiv important era faptul că majoritatea provenea din același mediu, chiar din mediul acelor criminali pe care obișnuiau să-i aresteze. Mulți consultau interpreți ai Coranului și mame de sfinți[16], își făceau tunsori ca pentru ceremoniile de inițiere, participau la ritualuri de invocare a spiritelor, aprindeau lumânări lunea. Crescuseră în intimitate cu practicanții de capoeira, asistaseră la lupte. Căpătaseră în mod firesc viciul jocului; și nu pariau doar la loteria animalelor, ci și la alte jocuri de cărți ilegale.

Aveau, prin urmare, credințele, mentalitatea și viciile omului din popor.

– N-a fost el, dom' comisar. Bătrânul ăsta nu minte.

Argumentul era simplu și foarte rațional: în timpul interogatoriilor, Rufino fie dădea declarații compromițătoare și riscante (de exemplu, dezvăluind că derbedeul care îi dăduse cerceii urma să treacă din nou pe la el pe acasă), fie nu spunea absolut nimic.

Și tăcea când era normal sau ar fi fost mai puțin suspect să dea măcar un răspuns evaziv. De exemplu, la întrebări precum „O cunoști pe prostituata Fortunata?", vrăjitorul nu a răspuns nimic, când ar fi fost mult mai ușor să spună „Nu o cunosc". Tăcând, reieșea clar că bătrânul admitea, în mod tacit, că a cunoscut-o pe Fortunata – femeie căutată de poliție, cu care, dacă ar fi fost asociat, și-ar fi complicat situația. A nu răspunde, deci, „Nu o cunosc" era o prostie.

Ei, polițiștii, care aveau de-a face de ani de zile cu tot felul de răufăcători, știau cum procedau de obicei oamenii din acea categorie. Dacă Rufino nu a spus nimic, era pentru că nu spunea – nu putea spune – minciuni.

Delegatul, la rândul său, nu era de acord nici cu unii, nici cu alții. Era un individ dur și idealist. Putea să se laude că niciodată nu a arestat vreun nevinovat și că niciodată nu a dat greș în a dovedi o suspiciune. El credea că exista o legătură între Rufino și Fortunata, dar că primul era protejat de șeful Poliției. Iar argumentul principal erau cerceii de aur, care aparținuseră femeii și fuseseră găsiți în posesia bătrânului.

– Gândiți-vă bine. În mai puțin de șase ore, o femeie aflată pe fugă găsește timp să se întâlnească cu un om, căruia îi dă o pereche de cercei de aur, care imediat după aceea ajung în mâna unui vrăjitor. Nu are nici un sens, scuzați-mă.

Acei oameni, obișnuiți cu analiza polițienească a faptelor, nu reușeau să-l combată pe plan logic. Delegatul a simțit că era pe cale să-i convingă. Și a aprofundat argumentarea. Părerea lui era că natura crimei comise de Fortunata nu avea mare importanță. Tot o mică importanță avea și dacă Rufino făcuse sau nu vrăji în Cimitirul Englezilor. Ceea ce el dorea să afle era motivul pentru care comandantul Poliției era interesat de acel bătrân și de acea femeie. Insista pe acest punct, care era o chestiune importantă – că ei toți, întreaga echipă de la acea secție de poliție, erau împiedicați să-și facă treaba.

Delegatul a amintit că, pe data de 13, Rufino fusese surprins în Cimitirul Englezilor, având cerceii de aur în posesia sa; iar între 26 și 27 a fost din nou acolo (expertiza identificase urme de picioare desculțe, care era puțin probabil

să fi fost ale unei alte persoane). Dacă Rufino primise, pentru primul serviciu – cel făcut lui Aniceto –, o pereche de cercei de aur, probabil că primise ceva echivalent și pentru ce făcuse a doua oară.

Or, acest bătrân intra și ieșea din cimitire tot timpul: de două ori pe lună (asta era media care fusese calculată), fiindcă toți știau că cimitirele erau locuri nepăzite de nimeni. Deci, dacă avea într-adevăr peste o sută de ani, după cum se spunea (după cum înșiși agenții spuneau), deja acumulase probabil adevărate averi în aur – sau în pietre prețioase, argint ori chiar bani.

Acest lucru dădea multă verosimilitate uneia dintre legendele care circulau despre el; singura poveste pe care, din păcate, polițiștii din subordinea sa nu o luaseră până acum în serios: bănuiala că Rufino este proprietarul unei magnifice comori îngropate în Rio de Janeiro.

Atunci, dintr-odată, s-a petrecut fenomenul: brusc, această variantă a început să li se pară plauzibilă, căzând cu toții în mrejele fascinației milenare pe care o exercită comorile asupra oamenilor.

Nu era în joc onoarea sau probitatea; nu era o dilemă privitoare la concepte morale. Nimeni nu dorea și nu se gândea să fure. Polițiștii din districtul întâi ar fi refuzat oricând orice fel de mită. Niciodată nu ar fi comis vreo crimă pentru bani.

Dar oameni erau și ei. Și nici unul dintre ei – nici unul dintre noi – nu rezistă, de când e lumea, la tentația vânătorii de comori.

Și dialogul a continuat, iar polițiștii nu se grăbeau, bând și fumând, complet vrăjiți de acel miraj, de acea posibilitate concretă – existența materială a legendarei comori – despre care auziseră vag vorbindu-se, în care poate chiar credeau, dar de care niciodată nu și-au imaginat că ar fi putut fi atât de aproape.

Nu există altă credință, nu există alt adevăr care să aibă atâta forță pentru a pune în mișcare oamenii. Mai ales în Rio de Janeiro.

În cele din urmă, mult după miezul nopții, însuși Mixila a bătut cu pumnul în marmura murdară a măsuței:

– Ce mizerabil, bătrânul ăsta!

Primul tezaur care a dispărut în Rio de Janeiro nu a fost probabil îngropat, ci s-a scufundat în mare, aproape de chei, odată cu un galion spaniol de mai mult de trei sute de tone. Se pare că acea corabie se întorcea dintr-o expediție pe râul Prata, probabil încărcată cu aur incaș, și, fiind târâtă de o

teribilă furtună, s-a sfărâmat de niște stânci uriașe, posibil cele ale insulelor Cagarras.

Câțiva supraviețuitori – care s-au salvat pe scânduri ori apucaseră să se lanseze pe mare în bărci – au fost culeși din apă câteva zile mai târziu de o ambarcațiune care făcea parte din aceeași flotilă, dar care, abătându-se din greșeală de la rută, scăpase de furtuna fatală.

Toate acestea sunt povești marinărești care au foarte puțină acoperire în documente. Dar, dacă naufragiul e cert, dacă e rezonabil să se creadă în aurul incaș, este absurd să-și imagineze cineva că unul dintre acei supraviețuitori ar fi reușit să lupte cu valurile uriașe agățat de o scândură de lemn și, în același timp, cărând un cufăr plin de bijuterii de aur, pentru a-l îngropa apoi în pământ.

Așa sunt legendele despre comori pierdute, cele care rezumă cel mai bine esența umanității. Cât despre legenda referitoare la comoara de pe galionul spaniol, ea a fost cea care a adus primii pirați la Guanabara și care l-a făcut, în 1531, pe Martim Afonso de Souza să facă scufundări în zona vestică a golfului, în dreptul gurii de vărsare a râului Carioca, pentru a aduce la suprafață un seif, tot el fiind cel care a organizat mai multe expediții nereușite, în căutarea aceluiași aur.

Faptul că tezaurul galionului nu a fost niciodată descoperit, că, în general, comorile nu sunt niciodată descoperite este, pentru acești căutători, cea mai convingătoare dovadă a materialității lor. Nu altul este fundamentul faimei probabil a celei mai mari comori din istoria carioca – cea a iezuiților, dispărută după expulzarea Companiei, în 1759.

Despre existența concretă a comorii există puține îndoieli. Ceea ce nu se știe cu siguranță este dacă era ascunsă în subteranele Colegiului, pe dealul Castelului. Când acest edificiu a fost, în sfârșit, evacuat, după o lungă rezistență a călugărilor, a sclavilor și a multor studenți, bande de soldați, cărora li se adăugaseră oameni de toate soiurile, au răscolit clădirea de sus până în subterane, dar nu au găsit nimic.

Atunci au început să circule zvonuri despre un pasaj secret care ar fi legat Colegiul de Podul Temniței. Se spunea că informatori ai Companiei i-ar fi alertat la timp pe călugării din Brazilia, care ar fi îmbarcat preventiv imensa lor avere pe corăbii clandestine, a căror destinație este astăzi imposibil de ghicit. Această poveste – să convenim – face parte aproape din literatura fantastică: nici o corabie, în acele vremuri, nu ar fi trecut fără să fie văzută de pe cheiul inexpugnabilului golf, ocupat numai o dată în toată istoria lui.

Astfel, cred că nu este adevărată teza evacuării pe furiș a comorii iezuiților. Aceasta a rămas în Rio de Janeiro și a continuat să fie căutată pe toate șantierele din oraș care implicau excavații, mai ales când a fost dărâmat dealul Castelului, deja în secolul al XX-lea.

Nu este de mirare că o a doua versiune a legendei (complet imaginară) asociază comoara iezuiților cu presupusele inscripții feniciene de pe Pedra da Gávea[17], care menționează un prinț din Tir (inexistent, după părerea mea). Acea imensă colecție de obiecte prețioase ar fi aparținut inițial templierilor și, înaintea lor, regelui Solomon, descoperitorul minelor din Ofir.

Iar iezuiții ar fi fost primii care au identificat, grație erudiției lor, mormântul din Rio de Janeiro al prințului, pionier al rutei atlantice prin golful Guanabara, ascunzând după aceea, într-un loc ce a rămas o enigmă, tezaurul pe care l-au găsit lângă sarcofag.

Este interesant de observat un detaliu al acestei povești: chiar capturați, deportați și torturați, cum au fost călugării Companiei, nici unul dintre ei nu a dezvăluit ascunzătoarea comorii. Aceasta este altă caracteristică a marilor deținători de comori îngropate: conspirația tăcerii.

Așa s-a întâmplat cu o comoară de smaralde, adusă la Rio de Janeiro înainte ca drumul lui Garcia Rodrigues Paes spre Minas Gerais să fi fost construit, dovadă că locuitorii carioca intraseră în lupta pentru exploatarea minelor în același timp cu teribilii paulișți.

Încă înainte de fondarea orașului circulau zvonuri referitoare la existența pietrelor verzi în zona agrestă. Expediția lui Martim de Góis, care, în 1695, a pornit spre Inhomirim, ajungând până la cursului râului Piabanha, nu avea altă intenție decât aceea de a căuta faimoasele pietre. Este posibil să fi ajuns până la Tocantins, însă Martim de Góis nu s-a mai întors. Au fost omorâți, el și alți tovarăși ai săi, de un grup de rebeli conduși de mamelucul Nuno Esteves.

Oamenii aflați sub comanda mamelucului au sosit la Rio de Janeiro, aducând cu ei trupurile mai multor indieni, toți cu capetele zdrobite.

Povestea lui Nuno Esteves este greu de crezut: se spune că oastea lui, trecând printr-un sat de indigeni, pe malurile râului Iguaçu, la trei zile distanță de mers pe jos până la oraș, a surprins un clan de canibali care se pregăteau să-și pună la grătar, după obiceiurile lor, victimele pe care tocmai le sacrificaseră.

Acei morți, care făceau parte probabil din populația *jacutinga*, erau pesemne deja creștinați, fiindcă în sat exista o cruce. Nuno Esteves și tovarășii săi au reușit să-i pună pe fugă pe canibali și au luat cu ei trupurile celor morți, pentru a-i înmormânta cum se cuvine.

În ciuda disconfortului provocat de mirosul cadavrelor, mamelucul a insistat să fie privegheate, spunând că jurase să facă acest lucru. Tocmai ciudata devoțiune a atras atenția tuturor și, a doua zi, au descoperit că, pe lângă craniile sparte, trupurile erau sfârtecate de la gât până la burtă, fiindu-le scoase măruntaiele. Reușise să se disculpe de acest act, punându-l pe seama altor sălbatici, care se vor fi pregătit să devoreze cadavrele, începând prin a le scoate măruntaiele. Cu toate acestea, cineva a observat că victimele nu fuseseră pictate conform tradiției. Aceasta era dovada înscenării. De altfel, când au manipulat cadavrele, un smarald a ieșit din gâtul unuia dintre ele. Mulți dintre cei care participaseră la expediție au ajuns să fie torturați, dar nici unul nu a dezvăluit unde au fost ascuns pietrele. Mamelucul Nuno Esteves nu a recunoscut niciodată asasinarea lui Martim de Góis și a fidelilor săi. Nuno Esteves și ai lui și-au susținut poziția cu demnitate, până la moartea lor prin spânzurare.

Dar despre comorile care, deși se știe unde au fost îngropate, nu pot fi găsite ce să mai vorbim? Acesta a fost cazul celebrului Manuel Henriques, supranumit Mână Înmănușată, aristocrat și tâlhar, care jefuia la drumul mare transporturile de aur extras din Minas Gerais, care se îndreptau spre orașul São Sebastião.

Povestea aristocratului este interesantă: fiind îndrăgostit de regina Maria Nebuna[18], i-a fost permisă o singură dată onoarea de a-i săruta mâna, reușind cu acea ocazie să atingă vârful augustelor degete. Începând din ziua aceea, ca zălog al pasiunii sale, și-a pus pe mână o mănușă pe care nu a mai scos-o niciodată.

Se spune că regina Maria a început să-și piardă mințile tocmai după acel episod, ceea ce a provocat iritarea Curții, supunându-l pe Mână Înmănușată la diverse persecuții. Fapt este că suferința amoroasă, dacă n-a înnebunit-o pe regină, l-a împins pe îndrăgostit să se consoleze comițând crime.

Manuel Henriques a terorizat nordul statului Rio de Janeiro și sudul statului Minas Gerais în ultimele decade ale secolului al XVIII-lea. A acumulat o avere regească, dar nu a avut parte de femeia vieții lui.

Comoara lui se afla într-o cavernă pierdută la periferia cartierului Vargem Pequena, într-un loc aparent impenetrabil

numit Cova de Macacu, în munții Grota Funda. Eu însumi am vizitat acel loc, în perioada în care locuiam în Recreio și băteam acele păduri. Se spune că sclavii care au transportat comoara au fost uciși după ce au adus-o.

Cazul cel mai ieșit din comun al comorilor din Rio de Janeiro este, însă, cel al regelui Coastei de Fildeș sau al Chicăi da Silva. Ideea importantă în acest caz e valoarea relativă, subiectivă a comorii, și nu impenetrabilitatea misterului care o înconjoară.

Regele Coastei de Fildeș era de fapt un principe din puternicul imperiu Axanti, care a venit în Brazilia, la Rio de Janeiro, pentru a impulsiona comerțul cu sclavi. Aici a rămas fermecat de frumusețea femeilor și, evident, a dorit să o cunoască pe regina locurilor.

Coincidența a făcut ca Chica da Silva tocmai să sosească de la Arraial do Tijuco, pentru a vedea prima oară marea. Și le-a fost prezentată oaspeților drept suverana Braziliei – ceea ce nu era complet neadevărat.

Se pare că negustorul João Fernandes de Oliveira, soțul Chicăi, a dormit un somn adânc în noaptea pe care au petrecut-o la bordul galerei principelui. Iar la petrecerea de adio oferită de negustorul de sclavi Manuel Coutinho, Chica da Silva a primit ca ofrandă o mare cantitate de aur african, pe lângă pietre prețioase și magnifice bijuterii de fildeș, care au încântat privirea celor prezenți.

Acea comoară nu a ajuns, însă, niciodată la Castelul da Palha, în Tijuco: când João Fernandes a pus să se deschidă cuferele, au găsit acolo numai nisip și scoici. Negustorul a făcut mare tămbălău, a interogat sclavii, a amenințat cu moartea în stânga și-n dreapta. Chica da Silva nu s-a sinchisit prea mult: pentru cineva care tocmai văzuse, deși avea să fie pentru ultima oară, imensitatea oceanului, pierderea aceea nu era prea mare.

Expertul Baeta a ieșit din Casa Schimburilor la ora cinci după-amiaza, în ziua de miercuri, 18 iunie, după ce luase declarațiile formale ale medicului, infirmierelor și administratoarei, crezând că strânsese toate informațiile disponibile despre Fortunata, inclusiv lista secretă a clienților ei, obținută cu mare greutate și care era sigur că îl va interesa pe șeful Poliției, având în vedere că includea câteva personalități politice și militare.

Asta credea expertul. Dar doamna Brigitte evident că nu spusese tot ce știa. Omisese acea informație esențială referitoare la faptul că observase o contradicție, de fapt o minciună, în ceea ce îi spusese infirmiera Cássia, veterana

care o recomandase pe Fortunata și insistase atât de mult să fie acceptată.

Se pare că Fortunata și Cássia fuseseră vecine, erau fiicele a două cuscre și prietene din copilărie. Doamna Brigitte remarcase că cele două nu-și dădeau dovezi de afecțiune reciprocă sau de intimitate, dar nu dăduse importanță acestui comportament, punându-l pe seama unei anumite pudori, mai ales că Fortunata era o fire foarte rezervată cu toată lumea.

Doar că venise momentul căsătoriei Cássiei cu un fost client, trei săptămâni după ce prietena ei din copilărie fusese primită la Casa Schimburilor. Evenimentul înfierbântase imaginația fetelor, care fuseseră foarte dezamăgite după ce Cássia nu le permisese să participe la ceremonie. Nici Fortunatei nu i-a dat voie, ceea ce doamna Brigitte remarcase.

Dar ea, doamna Brigitte, a participat și, după ce i-a felicitat pe miri, făcând cunoștință cu mama Cássiei, a întrebat-o de cuscra ei, menționând-o în treacăt și pe Fortunata. Expresia de nedumerire a mamei i-a spus totul: povestea cu cuscrele fusese o minciună. Cu capul în pământ, trecuse peste acest moment, considerând că minciuna fusese bine-intenționată și că nu avea rost să deschidă un conflict cu o infirmieră deja instalată în casă și care dăduse dovadă că avea stofă.

Doamna Brigitte chiar se căia că îi povestise expertului despre felul neobișnuit în care Fortunata ajunsese să fie primită la Casa Schimburilor. Rareori – sau poate o singură dată – făcuse excepție de la reguli, primind o infirmieră fără ca aceasta să-i fi fost solicitată de un client. De aceea, doamna Brigitte se simțea răspunzătoare de asasinarea secretarului. Evident că Miroslav Zmuda nu avea cunoștință de acest sentiment de culpă și de aceea n-a pus întrebări despre conținutul scrisorii pe care a văzut că ea se apucase să o scrie imediat după plecarea expertului.

În realitate, doamna Brigitte nu era numai administratoarea Casei Schimburilor. Pe medic îl cunoscuse cu ocazia unei consultații la clinica Gloria, cu puțin înainte ca el să dobândească proprietatea asupra fostei reședințe a marchizei de Santos. Pe atunci, ea era o femeiușcă oarecare, locuia într-o pensiune pentru actrițe, pe strada Lapa, și încă nu adoptase pseudonimul franțuzesc.

Când se dezbrăcase pentru a fi examinată și se întinsese pe pat, se simțise imediat atrasă irezistibil de doctorul Zmuda, trădându-se prin subtile contracții ale mușchilor gluteali. Medicul, având experiența acestui fel de manifestări, înțelesese oferta femeii și, fără a înceta să o examineze, o satisfăcuse pe loc.

De atunci, Miroslav Zmuda începuse să-i facă vizite asidue, i-a devenit client și a întreținut-o, iar după ce a rămas văduv i-a dat un statut în societate. Când a cumpărat Casa, doamna Brigitte – deja își luase acest nume – a devenit dulcea sa concubină oficială.

Casa marchizei era pentru amândoi exact ceea ce-și doreau. Încă de când se mutase la pensiunea pentru actrițe, visul ei era să devină franțuzoaică și patroană de bordel. Nu pentru bani, ci numai pentru că aceea care urma să-și ia numele de Brigitte era fascinată de intimitatea altora, îi plăcea la nebunie să afle micile perversități care defineau personalitatea oamenilor, credea că era posibil chiar să prevezi comportamentul unei persoane în funcție de preferințele sexuale.

Miroslav Zmuda, la rândul său, era ceea ce astăzi numim ginecolog sau obstetrician: făcea avorturi, steriliza, trata boli venerice. Deși nu era un specialist în eros în accepțiunea clasică a termenului, avea un deosebit interes pentru fiziologia coitului și a fost unul dintre primii oameni de știință occidentali care au studiat fenomenul atracției sexuale. Născut la Cracovia, prefera, desigur, să trăiască la Rio de Janeiro.

Și astfel a apărut Casa Schimburilor, la a cărei concepere a contribuit mai ales doamna Brigitte. Arhitectura clădirii se preta perfect scopurilor sale: la stânga impunătoarei intrări principale, se afla o cale de acces pentru mașini, o alee mărginită de arbori înalți care ducea în spatele casei, unde două scări de fier dădeau acces direct la etaj. Erau atâția copaci între acele scări și micul lac ornamental din grădină, încât vizitatorii nu puteau fi văzuți de nimeni din afara Casei.

Intenția doamnei Brigitte a fost aceea de a fonda o instituție secretă, care să fie cunoscută numai de către utilizatorii săi. Astfel, nu s-a limitat să copieze stabilimentele similare, care funcționau aproape cu porțile deschise, ci a conceput un spațiu liber și închis în același timp, în care bărbații și femeile să-și poată pune în practică fanteziile cele mai absconse, la adăpost de cenzura socială.

Prin urmare, regula de bază era discreția. Clienții cei mai comuni, de exemplu bărbații care doreau prostituate, nu știau că erau disponibili și băieți, decât dacă îi solicitau. Și întâlnirile în grup se petreceau în taină, iar infirmierele care nu erau invitate nu aveau nici o bănuială de existența lor.

Toate fanteziile sexuale erau învăluite în cel mai strict secret și nu aveau cunoștință de ele decât cei implicați în realizarea lor. Doamna Brigitte putea satisface dorințele cele mai îndrăznețe, dar pentru asta era nevoie să se dispenseze de

o parte din personal și să suspende toate celelalte activități, ceea ce implica necesitatea unor importante compensații financiare, ca de exemplu în cazul doamnei care a dorit compania a patru bărbați (căreia doamna Brigitte i-a impus să poarte o mască) sau în cazul domnului căruia îi plăcea să maltrateze efebi (în general marinari străini, recrutați în port).

Doamna Brigitte le instruia pe fete, dezvolta în ele capacitatea de a-și descoperi impetuozități de nemărturisit și propunea clienților aventuri dintre cele mai exotice. Prin urmare, succesul Casei Schimburilor depindea de selecția infirmierelor, căreia doamna Brigitte îi acorda o atenție specială. Nu accepta decât femei talentate și cu un trecut nepătat. În ceea ce privește cel de-al doilea criteriu, greșise, deci, în cazul Fortunatei.

După vizita expertului, deși era prea târziu, matroana a dorit să limpezească anumite aspecte, fie și numai ca să poată spune câte ceva din ce avea pe inimă. De aceea a scris scrisoarea pe care a trimis-o pe adresa unei mici ferme îndepărtate, din cartierul Encantado.

Scrisoarea a ajuns la destinație, dar de acolo a fost trimisă la altă adresă, în Europa. Acolo a rămas câteva luni, până când destinatara s-a întors din voiajul său estival. Când a sosit răspunsul, abia pe la sfârșitul lui septembrie, mult după momentul în care se află acum narațiunea, doamna Brigitte a avut o mare surpriză și o și mai mare decepție.

În realitate, veterana nu era prietenă cu Fortunata. Veterana nu era nici măcar o cunoștință a Fortunatei. Ceea ce dorise ea fusese numai să scape de acel fel de viață și pentru asta avusese nevoie ca cineva să-i facă vrăji prin care să-i fure inima judecătorului, care era un om bun și un vechi client. Vrăjitorul Rufino îi ceruse un inel cu briliante și-i pusese condiția să facă în așa fel încât să introducă în Casă pe cineva de-a lui, pe prostituata Fortunata.

Cititorul cât de cât experimentat știe că, în narațiunile polițiste și în acelea care privesc enigme în general, cel puțin atunci când relația între narator și publicul său este onestă, există întotdeauna un punct în care datele suficiente pentru rezolvarea misterului sunt deja oferite.

Când cititorul intuiește că a ajuns la acest punct, simte impulsul de a ghici finalul, anticipând următoarele mutări ale pieselor narațiunii care dau coerență tramei și care, de obicei, sunt revelate abia în ultimele pagini.

Povestea noastră se află exact în acel punct: deși unele întâmplări sunt încă necunoscute, toate pistele au fost deja indicate, unele în mod direct, altele într-o manieră simbolică.

Cu toate acestea, sunt sigur că expertului Baeta îi este încă imposibil să rezolve crima din Casa Schimburilor.

Aceasta a fost, de altfel, și concluzia personajului însuși, în raportul confidențial pe care i l-a trimis șefului Poliției la începutul lunii iulie.

Pe data de 13 iulie 1913, pe la ora patru după-amiaza, secretarul Președinției republicii ajunsese la Casa Schimburilor și fusese primit de prostituata Fortunata. La câteva minute după ce au intrat în cameră, Fortunata a ieșit pentru a lua două pahare și o sticlă de vin din crama improvizată de doctorul Zmuda, aflată în josul scărilor principale, acolo unde legenda spune că ar exista un pasaj secret construit de Dom Pedro I.

Acest fapt e de o relevanță deosebită: infirmierele au văzut-o pe prostituată trecând, cu sticla și paharele în mâini. Prin urmare, ei îi aparțin amprentele găsite pe aceste obiecte și care diferă de cele ale secretarului.

În jurul orei șase, Fortunata a trecut prin salonul oval de la etaj, unde se aflau colegele sale, arătându-se grăbită și reacționând cu o bruschețe care nu o caracteriza la un gest de gentilețe al uneia dintre fete, după care a ieșit pe ușa din față. Era îmbrăcată într-o rochie de tafta albastră și purta în urechi cerceii de aur în formă de căluți de mare.

Puțin înainte de ora opt, părându-i-se exagerat timpul de când secretarul se afla în cameră, doamna Brigitte a cerut ca ilustrul client să fie trezit, moment în care a fost găsit mort, legat fedeleș de pat și cu urme adânci de degete pe gât. Examenul patologic a confirmat că asfixia era *causa mortis*, neexistând dovezi și de tâlhărie.

Conform informațiilor furnizate de capoeiristul Aniceto, fratele prostituatei (fapt dovedit ca adevărat chiar în lipsa documentelor de identitate, prin extrem de marea asemănare dintre fizionomiile celor doi), Fortunata a trecut în mare grabă pe la casa în care locuia, lăsând în urmă un bilet în care scria că făcuse o mare prostie și că trebuia să dispară.

Și administratoarei Casei, doamna Brigitte, îi trimisese o scrisoare, care încă nu fusese, însă, înmânată destinatarei. Fratelui ei îi lăsase bani și bijuterii, inclusiv cerceii deja menționați. Martorii au confirmat că toate piesele îi aparținuseră într-adevăr prostituatei.

Din calculele făcute rezulta că Fortunata ajunsese acasă între șase și jumătate și șapte fără douăzeci, deci după asfințit. Proprietăreasa nu a văzut-o intrând sau ieșind, deși nu-și amintea dacă ea însăși, la acea oră, se afla în casă sau nu. Nu știa care era profesia adevărată a chiriașei și niciodată

nu văzuse s-o viziteze vreun bărbat. Cu toate acestea, a admis că Aniceto îi cunoștea casa la perfecție.

Versiunea capoeiristului era confirmată și de autenticitatea caligrafiei și semnăturii Fortunatei din scrisoarea pe care o trimisese doamnei Brigitte, comparația fiind făcută cu rapoarte de infirmerie pe care le cerea periodic polonezul.

Percheziția Poliției la casa profesoarei de croitorie avusese loc pe la ora nouă și jumătate. Aniceto ieșise înainte, puțin după plecarea surorii sale, și se dusese imediat la vrăjitorul Rufino. Cu cerceii plătise un anume ritual, iar Rufino fusese surprins, puțin după miezul nopții, în Cimitirul Englezilor, având asupra sa cerceii și alte obiecte pe care a declarat că le întrebuința în activitățile sale, ceea ce adeverea povestea și confirma depoziția capoeiristului.

Baeta a remarcat faptul că bătrânul, în ciuda refuzului de a răspunde la unele întrebări, fusese foarte ferm în ceea ce declarase, dezvăluind chiar că Aniceto urma să-l viziteze, ceea ce s-a și întâmplat.

Ipoteza că Fortunata fusese omorâtă pentru a fi jefuită nu se susține, decât dacă i se găsește corpul. În Cimitirul Englezilor era clar că nu se afla, deoarece expertiza efectuată în ziua de 23 iulie nu a găsit dovezi de morminte suspecte, iar în groapa comună săpată pe data de 9 a aceleiași luni nu se aflau decât cadavre de sex masculin.

Nu s-a putut stabili nici o legătură între prezumtiva crimă și faptul că, pe data de 27, au fost observate indicii clare de violare a acelei gropi comune, deși nici un corp nu a fost sustras. Amprente recente de picioare indicau că un bărbat desculț trecuse pe acolo.

În ceea ce privește faptul că un martor a declarat că a auzit pe cineva încălțat trecând pe la poarta cimitirului, în jurul orei două dimineața a zilei de 27, nu s-a putut trage nici o concluzie sigură. Unica ipoteză ar fi putut fi aceea că fusese vorba de un client al bătrânului Rufino ori al unui alt vrăjitor, care participase la un ritual de magie. Resturile de materiale incinerate nu clarificau nimic, dar aveau probabil legătură cu acele ritualuri.

Raportul se încheie cu sugestia de a fi investigați clienții cei mai importanți ai Fortunatei (conform unei liste anexate). Teza expertului era că omorul ar fi putut avea o motivație politică, Fortunata fiind numai cea care l-a săvârșit, fuga ei fiind sprijinită de cei care l-au pus la cale.

Ipoteza morții accidentale, dintr-un exces survenit în cursul torturii la care secretarului îi plăcea să se supună, nu se susținea, din cauza forței mari a mâinilor asasine, forță pe care, de altfel, este puțin probabil să o fi avut o femeie.

Crima din Casa Schimburilor nu a fost, desigur, unica de acest fel.

Cum teza susținută în această carte, conform căreia istoria orașelor se confundă cu istoria crimelor care au loc în ele, nu poate fi dovedită prin prezentarea unui singur caz, am hotărât să îmbin narațiunea principală cu povestirea unor fapte care, într-un anumit sens, au prefigurat-o. Am numit aceste fapte „antecedente criminale". Încep cu cea care ar putea avea titlul *Originea tragediei.*

În zona de coastă din cartierul Gávea, pe așa-numita Plajă Mare a Harponierului, într-o zonă cu petice mlăștinoase, mici cursuri de râuri și vegetație de mangrove, între bara lagunei și stânca Doi Frați, se afla, prin anul 1800, un sătuc de indieni *caiçara*, pescari care locuiau în vreo cincizeci de colibe sărăcăcioase.

Acea comunitate strict endogamică trăia acolo pe jumătate izolată, pe jumătate pierdută în timp, de aproape trei secole, și, deși aveau legături cu populația orașului, unde-și duceau peștele pe care-l dădeau în schimbul a tot felul de mărunțișuri, deși nu-și mai vorbeau limba, își păstraseră obiceiurile un pic exotice, de multe ori în conflict cu legile Imperiului.

Două dintre ele prezintă un interes deosebit: cel privitor la faptul că erau îngropați numai cei care mureau de bătrânețe sau din cauze naturale (de pildă, ca urmare a consumării cărnii și sângelui victimelor celor mai felurite accidente), precum și cel referitor la faptul că alegerea unei soții era supusă controlului unei caste speciale de bărbați, constituită din vânătorii de rechini. Cuvântul „vânător" nu este folosit în mod impropriu, deoarece acele animale erau vânate cu forța brațelor.

Acea bravură era impresionantă: bărbatul care își dorea o anume femeie trebuia să-și confecționeze un par de lemn, să-l ascută bine la capete și să se arunce în mare gol-goluț, înotând spre larg și așteptând să fie atacat. Putea să ia cu el și un pește, ca momeală, pe care îl omora și-l lăsa să sângereze când ajungea în larg.

Când fiara se repezea la el și deschidea fălcile ca să-l înșface, indianul înfigea în ea parul ascuțit drept prin gură, blocând mușcătura și rămânând cu prada înfiptă în par.

Posesorul unui astfel de trofeu avea dreptul să-și aleagă orice femeie dorea, dacă era disponibilă. Pentru o fată aleasă astfel, aceasta era onoarea maximă.

Bărbații care nu treceau o astfel de probă primeau soții numai dacă tatăl, un unchi sau un frate erau vânători și aveau

generozitatea de a le face un astfel de cadou. Femeile alese în acest mod erau, în general, de o calitate inferioară.

Așa s-au petrecut lucrurile și în 1830 cu unul dintre acești *caiçara*, pe nume Conhé, care, ca vânător, a cucerit o fecioară, pe nume Merã, o fetișcană zglobie și cu privire învăluitoare. Dar câteodată viața e complicată: Conhé mai avea o soție, pe care o primise cadou de la un unchi; dar Merã, și nu cealaltă a fost prima care a rămas imediat grea.

Timp de nouă cicluri lunare, Conhé și-a purtat, nemaiîncăpându-și în piele de mândrie, harpoanele și colanul făcut din dinții rechinului vânat. Merã nu avea lucruri de preț, dar fața ei era mereu împodobită de un superb surâs.

Întorsătura nefericită a avut loc în ziua în care a venit sorocul nașterii: după ce i s-a rupt apa, Merã a început să se contorsioneze de durere, dar copilul nu părea grăbit să se nască. Prima soție a asistat câtva timp la acest supliciu, apoi, când a început să intuiască faptul că nașterea părea imposibilă, s-a dus din vecin în vecin pentru a împrăștia, râzând, vestea.

Acei indieni *caiçaras* considerau că orice întâmplare anormală, capabilă să cauzeze daune și în mod special moartea, era dezonorantă pentru orice persoană. Pe scurt, ei urau ghinionul.

Astfel, cei care mureau înecați, asasinați, atacați de animale de pradă sau de șerpi erau demni de tot disprețul. De aceea, erau mâncați – dacă erau buni de consum – până la ultima bucățică. Prin urmare, nici Merã, nici orice altă persoană aflată în acea situație nu erau demne de a fi ajutate. Iar prima soție, dornică de răzbunare, a colindat tot satul, căutându-l pe Conhé.

Vânătorul a aflat de rușinea care i se întâmpla, pe când se târguia pentru peștele său în piața Três Vendas, cu niște sclavi ai arhitectului Grandjean de Montigny, care locuia, din 1826, în apropiere, într-un conac somptuos, la umbra pădurii.

Dar Conhé a avut o reacție neobișnuită: a cerut ajutor sclavilor. Atunci, Merã a fost dusă pe brațe în *senzala*[19] acestora, urmată de soțul ei, care aproape că-și ieșise din minți. Moașa, o sclavă bătrână, nu i-a dat multe speranțe.

– Copilul e cu șezutul în jos și e aproape gâtuit cu cordonul. O să încerc s-o salvez măcar pe mamă.

Atunci Conhé a implorat-o, disperat:

– Te rog, mai întâi copilul! Nu lăsa copilul să moară!

Merã, deși înnebunită de durere, nu a avut cum să nu-l audă. Dar soarta a vrut ca moașa să reușească să le salveze și

pe mamă, și pe fiică (fiindcă fată era), care a primit numele Vudja.

Când s-au întors în sat – cu carne uscată și un săculeț de cafea dăruite de doamna de Montigny (care promisese și să fie nașa fetiței) –, primirea nu a fost tocmai bună.

În aceeași noapte, cumnații lui Conhé, frații primei sale soții, au venit să-i comunice că o luaseră înapoi, cu permisiunea unchiului.

Conhé i-a ocărât, dar de fapt lui îi păsa numai de Vudja. Ca dovadă, nu a reacționat în nici un fel când, în ziua următoare, niște băieți i-au furat două harpoane, care aveau pe ele urmele dinților rechinului vânat.

Când Merã s-a vindecat de febră și de celelalte neplăceri pricinuite de naștere, Conhé, fericit că o avea pe Vudja, a încercat să se apropie din nou de soția sa. Atunci a avut o surpriză: Merã l-a respins cu vehemență. Și tot așa s-a întâmplat și la a doua, la a treia și la a patra încercare. Ori de câte ori Conhé încerca să o atingă, era mereu respins.

Necazul nu s-a oprit aici: ori de câte ori se arăta interesat de vreo altă femeie, tânără sau mai în vârstă, ceilalți vânători de rechini îi spuneau că acea femeie era dorită și deja aleasă de altul. Era felul lor neoficial de a-l exclude din castă. Conhé a fost primul vânător căruia i se aplica acest tratament.

În ceea ce o privea pe Merã, aceasta, în afară de plăcerea de a-l umili pe Conhé și de a mânca fructe de mare, mai avea una, secretă, aceea de a o răni pe Vudja, sub disimularea unor simple accidente. De mai multe ori a ars-o pe fetiță sau a zgâriat-o cu oase de pește. Odată a exagerat, ajungând să-i rupă fiicei un picior, aceasta rămânând șchioapă pe viață.

Dar Vudja a crescut și a ajuns la vârsta la care i-a venit menstruația. Totuși, nici un vânător de rechini nu-i dădea atenție. Fecioara șchioapă și estropiată era invidioasă pe fetele care se măritau, în vreme ce ea era martoră la insistențele lui Conhé, pe care mama ei îl tot respingea, făcându-l să gâfâie de unul singur în colțul opus al colibei. Aceasta a fost pregătirea pentru viață a Vudjei.

Este important de spus că doamna de Montigny își îndeplinise promisiunea. O dată pe an, Vudja mergea acasă la nașa ei, care-i făcea mereu cadou câte un flecușteț. Când a împlinit treisprezece ani, fiind încă ignorată de bărbați, pe când se afla în vizită la nașa sa, a văzut cu mare uimire, în dosul grajdului, cum vizitiul se culcase peste una dintre bucătărese.

S-a întors în satul său foarte tulburată, mai ales că observase că bucătăreasa se comportase foarte diferit în comparație cu mama ei. Chiar în acea noapte, a părăsit

nervoasă coliba, când a văzut cum reîncepe eterna luptă dintre părinții săi.

Și ce s-a gândit atunci Vudja să facă? Foarte simplu: într-o după-amiază în care Conhé dormea în colibă, iar Merã pescuia fructe de mare în râul Preto, s-a dus pe furiș la o baltă din apropiere, unde a prins o enormă broască râioasă veninoasă, *Bufo marinus*.

Când Conhé a simțit plesnitura acelui corp scârbos pe piept și peste gură, a avut reacția pe care Vudja deja și-o imaginase: a strivit broasca în același timp în care s-a trezit și a deschis ochii, adică exact locul în care aceasta și-a proiectat veninul.

Vudja știa că Conhé nu va vedea câtă vreme urma să aibă ochii inflamați. Restul dramei este ușor de intuit. În acea noapte, având ochii acoperiți cu frunze de virnanț macerate, Conhé nu a putut-o căuta pe Merã. De aceea, a rămas uluit, dar în același timp atât de fericit încât nu a vrut să se mai gândească la nimic în momentul în care a simțit din nou umezeala unui trup de femeie.

A doua zi i-a cerut apă soției și a atins-o tandru pe braț. Femeia s-a tras înapoi, aruncând căușul cât colo. De aici a izbucnit un schimb de insulte, ocazie cu care Conhé i-a amintit Merei ce se întâmplase în timpul nopții. Merã, înecându-se subit, încerca să spună ceva și nega prin fiecare gest. Era clar că nici nu putea fi vorba de acel lucru.

Chiar atunci a intrat Vudja, cu un minciog cu raci într-o mână și unul dintre harpoanele tatălui ei în cealaltă. Nu prinsese nici un pește cu harponul, dar i-a aruncat mamei o privire mai ascuțită decât acesta.

E lesne de înțeles că adevărata poveste abia acum începe și că se învârte în jurul celor patru personaje principale: Fortunata, Baeta, Rufino și Aniceto. Pentru a fi mai exact, numai în jurul celor trei bărbați, având în vedere că Fortunata nu va apărea decât la sfârșit.

Primul personaj pe care trebuie să-l cunoaștem mai bine este expertul Sebastião Baeta. Fiu rezultat dintr-o relație ilegitimă, descindea, pe linie paternă, din una dintre acele familii tradiționale din Minas Gerais, mama fiind din aceeași provincie, dar provenind din rândul foștilor sclavi care munceau pe proprietatea primei familii.

Părinții lui Sebastião se reîntâlniseră, la vârsta maturității, la Rio de Janeiro: el, inginer, iar ea, spălătoreasă. Pasiunea dintre ei fusese atât de mare, încât copilul a fost recunoscut de tată, deși inginerul era deja căsătorit cu o profesoară din Viçosa. Situația putea, desigur, să dea naștere mai târziu unor lungi conflicte în Justiție în privința drepturilor succesorale ale acestui fiu.

Astfel, familia s-a hotărât să rezolve chestiunea amiabil, asigurându-i-se spălătoresei mijloacele financiare pentru creșterea și mai ales pentru educarea copilului, care urma, conform promisiunilor, să fie trecut și în testamentul inginerului.

Și Baeta, care se născuse aproape de colina Turano, a crescut – fără a avea contacte cu rudele paterne – în cartierul Catumbi, într-o casă simplă, aproape de cimitirul São Francisco de Paula. Când crești în Catumbi, intri inevitabil în contact cu vagabonzii din Estácio. De la aceștia a căpătat Baeta cunoștințele esențiale despre viață.

Vocația lui în viață era legată de femei și de cărți. De aceea, a făcut o carieră rapidă în poliție și s-a căsătorit cu o tânără cu pulpe groase – conformație foarte apreciată la femei și care ajunsese să domine principalele curente estetice în materie din Rio de Janeiro în tot restul secolului.

Deși nu era un soț rău, expertul Baeta, influențat de mediul imoral în care crescuse, nu și-a asumat rigorile monogamiei. Astfel, pe lângă soția sa, Guiomar – care îi era fidelă și pentru care era invidiat de toți vecinii –, avea vreo jumătate de duzină de amante prin oraș, pe strada Ajuda, pe colina Livramento, în piața Lapa.

De asemenea, îi plăcea să frecventeze Casa Schimburilor, unde avea mare succes la femeile albe, ajungând să fie clientul multor infirmiere și chiar al Fortunatei înseși, fapt ce avea să influențeze substanțial investigația crimei, după cum vom vedea.

Dacă acesta ar fi un roman psihologic – sau unul dintre acelea centrate pe intimitatea personajelor, care pun accentul pe subiectivitate, în detrimentul acțiunii și al concreteței faptelor –, am face lungi considerații asupra acestei trăsături a personalității expertului: trădarea rădăcinilor și efortul de afirmare într-un mediu social superior.

Dar ar fi o pierdere de timp: ceea ce e important de spus este că acea reîntoarcere, acea nouă imersie în lumea primitivă a derbedeilor și nelegiuiților a fost o experiență fundamentală în biografia lui Baeta. Astfel, șeful Poliției, după ce a citit primul raport al expertului, a hotărât ca el să conducă în continuare investigația asasinatului, pentru a finaliza supravegherea fratelui Fortunatei, în speranța că până la urmă acesta îi va conduce la ea.

Până în acel moment, capoeiristul obișnuia să-și petreacă ziua pe strada Ouvidor, unde părea a-și căuta de lucru și unde reușise să vândă bijuteriile Fortunatei pentru aproape zece mii de reali, o mică avere pentru el, dar cu mult sub cât valorau de fapt.

Atât Baeta, cât și șeful Poliției știau că nu era suficient ca Aniceto să fie urmărit în timpul zilei și că acea urmărire trebuia să fie discretă. Era necesar ca supravegherea să fie făcută și pe timpul nopții și să includă cheiul, colinele și speluncile din Gamboa și Saúde, teritoriul unde practica luptelor de capoeira era la ea acasă.

O posibilă problemă o constituia faptul că acea zonă ținea de districtul întâi și de colectivul său de polițiști, o adevărată confrerie, care desigur că urmau să opună o rezistență surdă și periculoasă la prezența expertului pe teritoriul care se afla sub jurisdicția lor. Era nevoie de o mare măiestrie pentru a acționa în preajma lor.

Punerea în practică a acestei strategii a durat toată luna iulie: Baeta a devenit un frecventator asiduu al cafenelelor și barurilor, a dat câteva raite prin port și a făcut o vizită prietenească la sediul asociației carnavalești Rancho das Sereias, pe strada Camerino, unde, cu spatele său lat și înfățișarea virilă, a cucerit-o pe purtătoarea de steag[20], locuitoare a favelei Las Colinas. Relația era menită, desigur, să justifice prezența frecventă a expertului în zonă.

Primul incident – care avea să dea o altă întorsătură poveștii – s-a întâmplat într-una dintre acele vechi taverne de pe colina Gamboa, punct de întâlnire al muncitorilor din port. Atenția lui Baeta a fost atrasă de un grup de derbedei obraznici care, stând în cerc, băteau din palme în ritmul

replicilor în versuri improvizate pe care și le adresau unul altuia, când a auzit în spatele său pe cineva care i se adresa:

– Aveți vreo treabă cu mine, șefule?

Vocea care-l interpelase era a lui Aniceto. Trăgând șmecherește dintr-o țigară pe care o ținea în colțul gurii, acesta purta o pălărie fără boruri, pleoștită peste ochi și era îmbrăcat în haine mult mai ponosite decât acelea pe care le purta pe strada Ouvidor, unde expertul îl văzuse de mai multe ori. Baeta nu se afla acolo pentru a se lăsa atras în conflicte prostești, de aceea i-a dat o replică în doi peri, ca și cum presupunerea lui Aniceto ar fi fost absurdă.

– A fost doar o părere, șefule. Dar vă stau mereu la dispoziție.

Tonul capoeiristului era evident provocator. Expertul a vrut să răspundă în aceeași notă de zeflemea. Baeta era, și se asuma ca atare, un tip teoretic irezistibil pentru sexul frumos. Ca să se laude cu asta, a răspuns:

– Cred că am motive mult mai atrăgătoare ca să mă aflu aici.

Și a făcut o mișcare insinuantă spre două femei neînsoțite, care fumau și râdeau zgomotos într-un colț al tavernei. Capoeiristul a renunțat dintr-odată la atitudinea ostilă și s-a relaxat. Cine ar fi asistat la acea confruntare și-ar fi dat seama imediat că Aniceto simțea acum că lupta se dădea pe terenul său, fiindcă a răspuns cu un surâs foarte larg:

– Ce coincidență! Alea sunt fetele mele!

Și, înainte ca expertul să-l poată opri, Aniceto, râzând cu toată gura, le-a strigat pe fete pe nume, spunându-le că vrea să le prezinte polițistului. Baeta – furios că profesia lui fusese dezvăluită în public – a fost invitat la masă chiar de fete și s-a enervat și mai mult când capoeiristul a tras, politicos, un scaun:

– Simțiți-vă ca la dumneavoastră acasă, șefule!

Și către ele, deja insinuant:

– Cu permisiunea voastră!

Insolența depășea orice limită. Încurcat, Baeta a încercat să se scuze, dar a rămas uimit că ele nu păreau nici pe departe să se simtă ofensate. Îl priveau chiar cu o anumită compasiune.

– Suntem femei cinstite, domnule polițist. Dar dacă el ne spune, vă stăm la dispoziție.

În acel moment, însă, unii dintre consumatori deja văzuseră scena și comentau în batjocură, printre hohote de râs. Pentru un bărbat plin de el, cum era expertul Baeta, asta era deja prea mult. Rămas fără replică, s-a îndepărtat de masă și a vrut să-l împingă pe capoeirist spre tejghea.

– Nu am nevoie de ajutorul nimănui ca să am ce femeie vreau!

Aniceto, cu un gest care trăda îndoiala, a ridicat brațele:

– Cum vreți dumneavoastră, șefule!

Și, în timp ce expertul se gândea ce să răspundă, capoeiristul s-a întors spre cercul de glumeți și declamă, bătând din palme:

– *Maimuța caută poame,*

regele caută dame.

După vreo cincisprezece zile, Baeta și-a reluat traseul de la sediul Poliției din strada Relação, prin strada Invalizilor, traversând Campo de Santana și cotind în dreptul Gării Centrale, în direcția favelei Las Colinas, unde locuia amanta sa.

Urcând treptele înguste săpate în costișă, le saluta cu respect pe femei și mângâia în treacăt creștetul copiilor. Faptul că deja îl mai văzuseră pe-acolo nu domolea ostilitatea cu care îl priveau bărbații. De aceea, a trebuit să sfideze cu privirea un grup de derbedei, pentru a le arăta cine era acolo reprezentantul autorității.

Casele favelei erau aproape toate făcute din scânduri și bârne de lemn luate de la demolări sau de la lăzile abandonate în port, și erau acoperite cu tablă, rareori având mai mult decât o încăpere. Și amanta lui Baeta locuia, împreună cu bunica sa, într-o astfel de casă, pe o ulicioară în pantă, mărginită de un șanț. În acea zi, bunica l-a anunțat:

– Nu-i acasă, domnule.

Momentul a fost foarte neplăcut. Expertul n-o suferea pe bătrână, fiindcă era ursuză și-l evita, deși poate că tocmai el era cauza acelei distanțe: ori de câte ori venea la ea, amanta lui își trimitea bunica prin vecini. Odată, Baeta i-a adus bătrânei niște cafea, iar ea nu i-a mulțumit.

Lăsat să aștepte în fața casei fără nici o explicație, iritat de absența fetei, expertul a fost până la urmă informat de o vecină:

– Poate că e la deal, la prăvălia galicianului, lângă capelă.

Asta depășea orice limită. Baeta nu putea admite ca vreo femeie a sa să se afle în mijlocul derbedeilor, de aceea a pornit-o după ea, foarte tulburat și dispus să-i aplice fetei o adevărată corecție.

Prăvălia galicianului arăta ca orice clădire care combina băcănia cu cârciuma, de la începutul secolului al XX-lea: joasă, dreptunghiulară, acoperită cu tablă, rareori având acoperiș înclinat și, în loc de ferestre, cu două plăci de lemn

cât două treimi din fațadă, deschise în afară, ca un fel de limbi, pentru a face loc tejghelelor, pe care era pusă marfa.

Mușteriii nu intrau în prăvălie. Unii stăteau în picioare, rezemați de tejghea, conversând cu proprietarul, în timp ce alții stăteau care pe unde puteau, pe stradă.

Aceasta era scena, când a ajuns expertul. N-a văzut-o imediat pe fată, fiindcă ea nu era, de fapt, în fața prăvăliei, ci aproape de intrarea capelei, care se afla ceva mai sus, pe culmea dealului. Pe jumătate în umbră, cu o mână în șold, fusta mai sus de genunchi, stătea cu spatele la niște inși care jucau *porrinha*[21] în cerc și vorbea cu un bărbat.

Baeta s-a apropiat și, spre marea lui uimire, a auzit:

– Ce noutate, șeful pe-aici!

Chiar Aniceto era bărbatul cu care iubita expertului stătea de vorbă. Greu de descris spaima fetei și furia lui Baeta. Aniceto, însă, zâmbea batjocoritor, suflând în sus fumul de la țigară. Expertul și-a apucat amanta de braț, demarcându-și teritoriul.

– Tu coboară. Vreau să vorbesc ceva cu ticălosul ăsta.

Și cei doi bărbați s-au măsurat din priviri.

– Spuneți-mi ceva, șefule: de când e o crimă să stai la povești cu o fată nemăritată?

Baeta a dat să scoată arma. Dar a observat o mișcare a lui Aniceto, care abia-abia masca iminența unei lovituri profesioniste cu piciorul. De la acea distanță și din acea poziție, expertul a înțeles inutilitatea armei: același picior care ar fi descris un traseu în semilună, pentru a-l dezarma, i-ar fi dat capoeiristului impulsul necesar pentru a se roti în jurul propriei axe și a-i aplica o lovitură cu piciorul celălalt, care l-ar fi proiectat la pământ. De aceea expertul a hotărât să nu-i dea prilejul.

– E femeia mea. Nu te apropia de ea.

Celălalt a continuat să-l provoace:

– Nu-i vina mea că le place cum le vorbesc.

Dar Baeta îi întorsese deja spatele și cobora strada, îndreptându-se spre cealaltă destinație unde trebuia să pună lucrurile la punct. Acolo, însă, contrar așteptărilor sale, nu a găsit păreri de rău, nici supunere.

– Gata cu lațul, Tião!

Și ea și-a clamat nevinovăția pe un ton indignat, gesticulând cu arătătorul ridicat, argumentând că nu-și dăduse seama când trecuse timpul și că Aniceto nu era cum credea Baeta. Expertul a înjurat, a amenințat și chiar a ajuns să o îmbrâncească pe fată. Bătrâna a intervenit, punându-se în fața lui cu un băț.

Baeta era deja un om învins când bunica fetei s-a dus prin vecini, după împăcarea între iubiți. Iar acasă, mai târziu, a preferat să nu-și trezească nevasta.

Cine l-ar fi văzut pe acel bărbat zvelt, cu o haină de stofă englezească, guler înalt, papion și melon, trecând cu privirea în jos pe strada cu Cofetăria Colombo, probabil nu ar fi observat mersul cam șmecheresc, nici nu și l-ar fi putut închipui pe același personaj, îmbrăcat în cămașă în dungi, eșarfă de mătase și pantaloni largi, bătând străzile din zona cheiului.

Mă refer, desigur, la Aniceto. Vila cu etaj la ușa căreia a bătut – și unde a fost imediat lăsat să intre, ca unul de-ai casei – era a unei văduve din Macaé, rudă îndepărtată cu sinistra familie Mota Coqueiro, al cărei patriarh a fost ultimul om liber executat prin spânzurătoare în Brazilia.

Văduva era pe jumătate mătușă, pe jumătate verișoară a unei moștenitoare bogate, născută la o fermă din Quisamã și căsătorită cu un ilustru industriaș din ramura textilelor. Și chiar acea femeie, pe jumătate nepoată, pe jumătate verișoară, a fost cea care a bătut și ea, discret, la ușa văduvei, o jumătate de oră mai târziu.

Dacă ar fi observat cineva intrarea la fel de furișată a celor două personaje în aceeași casă, la acea oră a zilei, ar fi tras concluzia că era vorba de un adulter. Asta și era.

Incidentul are o importanță deloc de neglijat în această povestire: e pentru prima dată când îl vedem pe Aniceto implicat într-o relație cu o doamnă respectabilă. De aceea este interesant de aflat cum s-a ajuns aici.

Bogata moștenitoare, soția ilustrului industriaș, nu era nefericită în căsătorie. În tinerețe avusese mulți pețitori atrași de frumusețea ei. Dar, fiind bogată și moștenitoare a altor averi importante, și-a putut alege singură soțul, la balurile și recepțiile oferite de părinții săi.

Industriașul era mai în vârstă, dar, după cum se întâmplă de multe ori, maturitatea lui a impresionat-o pe fată. Dar nu numai maturitatea: industriașul era pretendentul cel mai de succes dintre toți, avea o avere de zece milioane de reali și nici nu era printre cei mai inepți în conversațiile de salon. Există o idee falsă care persistă încă în mentalitatea oamenilor – și a cărei origine se află în romanele secolului al XVIII-lea – conform căreia între sentimentele pure nu pot interveni interese financiare. Pentru multe femei, însă, așa cum se întâmplase și cu bogata moștenitoare, averea unui bărbat este expresia materială a calității de învingător, este un simptom de virilitate.

Moștenitoarei îi plăcea să-l vadă în costumul croit impecabil, să-i simtă mirosul de lavandă importată din Franța. Era mândră că fusese aleasă de el, că se ridica la înălțimea acelui bărbat puternic, ale cărui decizii influențau viața a mii de persoane. Și simțea plăcere atunci când o poseda, fără să-i ceară permisiunea.

Atunci cum se explicau Aniceto și prezența ei sub același acoperiș cu el?

Când fusese abordată prima oară de către capoeirist, se aflau pe strada Ouvidor, în fața unui magazin de îmbrăcăminte pentru femei. Ea tocmai ieșea, el intra. Aniceto a măsurat-o cu o privire cât se poate de îndrăzneață.

– Doamna are nevoie să-i chem o mașină?

Expresia era vulgară, deși el nu era îmbrăcat ca un derbedeu. A trecut pe lângă el fără să-i răspundă, găsind că de fapt corect ar fi fost ca el să se ofere să-i ducă pachetele. Ceva mai încolo, lângă magazinul de mănuși aflat în fața redacției ziarului *Notícias*, capoeiristul a abordat-o din nou, privind-o fix în ochi, de această dată propunându-i s-o însoțească până acasă. Ea s-a limitat să-i mulțumească, dar pe un ton aspru, care reproba îndrăzneala.

– Treceți și mâine pe aici, doamnă. Mi-ar face o plăcere deosebită să am onoarea de a conversa cu dumneavoastră.

Asta era culmea îndrăznelii. Totuși, moștenitoarea a revenit a doua zi, și asta fiindcă se simțea o persoană liberă și era prea sigură că ea n-ar fi putut cădea în mrejele unui seducător oarecare. Aniceto era și el acolo, plimbându-se pe strada Ouvidor. A zâmbit când a văzut-o ieșind din parfumeria de la colțul străzii Gonçalves Dias.

– Mergem să bem ceva, stimată doamnă?

Vulgaritatea expresiei, vulgaritatea abordării – sub toate aspectele ei – erau complet nepotrivite pentru o femeie de acea categorie, sau de categoria de care credea ea că este.

Dar tocmai expunerea la o astfel de situație, aceea de a fi curtată în acea manieră ordinară, de către un individ de o asemenea insolență, a fost ceea ce a cucerit-o. Începuse să-i placă să se exhibe în fața acelui derbedeu.

– Poate data viitoare, cine știe?

Și data viitoare chiar a avut loc, pe aceeași stradă Ouvidor. Dintr-una într-alta, lucrurile au început să evolueze. Ajunseseră să se întâlnească într-o cafenea discretă, pe Bulevardul Central – ea însoțită prudent de văduva din Macaé. Nu a trecut mult până când aceasta și-a pus casa la dispoziția celor doi amanți, casă aflată peste drum de cafenea.

În acea zi, într-un alcov fără ferestre de la etajul vilei, bogata moștenitoare era goală și stătea aplecată, sprijinindu-se în coate, lângă Aniceto. Acesta o mângâia pe spate, de la ceafă până la proeminențele posterioare, pe umeri, pe interiorul picioarelor, cu o mișcare ritmată și suavă, dar fermă. În același timp, îi șoptea la ureche obscenitățile pe care avea să o oblige să le facă. În acel joc mai exista un ingredient: capoeiristul îi spunea ce obscenități avea să o oblige să facă și, în plus, că o să le facă în prezența altor persoane, care vor sta ascunse, observându-i pe amândoi. Iar ea suspina, unduindu-și șoldurile, excitată de faptul că presupușii spectatori nu ar fi fost toți necunoscuți, ci printre ei își imagina că se va număra și un martor privilegiat, care va vedea totul, toate acele obscenități, și anume soțul ei, industriașul.

Dar să ne întoarcem puțin cu povestirea la momentul în care Aniceto, cu priviri furișe, bătea la ușa vilei. Așa cum era îmbrăcat, mimetizând acel mediu elegant, nu l-a remarcat nimeni în mod special.

Bogata moștenitoare însă, îmbrăcată în rochii de poplină, cu mănuși de mătase și pălărie de dantelă, fusese remarcată de mulți dintre clienții cafenelei, precum și de cei care treceau frecvent prin zonă.

A admira femei frumoase într-un mod ostentativ este una dintre tradițiile orașului Rio de Janeiro. Iar moștenitoarea, ca și cum ar fi fost obișnuită cu acel tip de asediu, fiindcă îi plăcea să se expună în public, nu a observat că, în acea zi, fusese urmărită încă de acasă. E lesne de înțeles că cel care o urmărea era însuși industriașul.

Soțul moștenitoarei era foarte nervos, aranjându-și mereu gulerul și uitându-se din secundă în secundă la ceas, de parcă ar fi vrut să calculeze momentul cel mai potrivit al flagrantului. La cafenea, a băut trei păhărele de rachiu. Și a început să asude. Mulți dintre clienți știau despre ce era vorba, iar acel comportament neliniștit a atras atenția în mod deosebit.

Astfel, mulți ochi îl urmăreau când, după ce a aruncat pe masă o bancnotă, fără să mai aștepte să i se aducă restul, s-a dus glonț la vilă și a bătut la ușă.

Desigur că industriașul o cunoștea pe văduvă, deci stăpâna casei nu a putut să nu-i deschidă și să nu-l invite să intre, deși probabil că era îngrozită. Dar aceste bătrâne indecente sunt viclene: ea și-a închipuit că la parter nu se va auzi nimic din cele ce se petreceau la etaj și că ar fi putut să-l facă să plece repede, fiindcă un bărbat ca el n-ar fi putut avea prea multe

subiecte de conversație cu o rudă îndepărtată a soției. A început să priceapă că se înșela când el a scos pistolul:

– Spune-mi unde-i!

Fără să aștepte vreun răspuns, a urcat scările și a deschis ușa, dând buzna în alcov și surprinzând-o pe soția adulteră în poziția lipsită de echivoc pe care am descris-o mai sus, chiar în momentul în care ei îi treceau prin cap fanteziile despre prezența lui acolo. În viață se pot întâmpla cele mai incredibile coincidențe.

Industriașul, totuși, deși era înarmat, deși avea suspiciuni de mult timp, a rămas trăsnit în fața dovezii și nu a reacționat pe moment. Când a tras primul foc în direcția rivalului, nu a nimerit ținta și, când l-a tras pe al doilea, l-a doborât lovitura pe care soția sa i-a aplicat-o, cu un Sfânt Anton din lemn masiv, la care s-au adăugat alte două-trei lovituri suplimentare în cap, după ce deja căzuse lat.

Simultan, văduva a dat alarma, îndată după ce a auzit împușcăturile. Pe stradă, lumea a început să se agite, toți clienții cafenelei s-au ridicat de la mese pentru a interveni, dar Poliția a ajuns prompt la fața locului. Moștenitoarea a fost prinsă în flagrant, goală, plină de sânge și plângând în hohote.

Aniceto, pentru a nu fi incriminat – fiindcă victima căzuse peste scaunul pe care se afla haina lui, umplând-o de sânge –, nu a încercat să fugă și a fost condus la secția de poliție.

Fina clientelă a cafenelei, la grămadă cu mulțimea buimacă, fără a ști exact ce se întâmplase, îi aplauda pe adulteri și-l huiduia copios pe industriaș, strigând „Iese încornoratul!”. Toți s-au simțit jenați când au văzut ieșind un cadavru cu craniul sfărâmat.

Cazul ar fi fost unul banal, dacă n-ar fi fost comportamentul femeii, care i-a șocat pe polițiști: când s-au dus să-l ridice pe capoeirist, ea s-a aruncat pe ei, zgâriindu-i și mușcându-i, pentru a-i împiedica să-l aresteze. Apoi, a țipat isteric tot drumul până la Poliție, clamând nevinovăția amantului și cerând să fie eliberat. Când Aniceto a fost adus la secție, au fost nevoiți să o imobilizeze, în timp ce răcnea cât o țineau puterile că ea îi va plăti avocatul.

Cercetarea nu a durat mult și s-a încheiat cu concluzia că acea crimă fusese comisă numai de ea. Totuși, comisarul-șef a încercat să promoveze o altă versiune:

– Nu-i nevoie decât ca doamna să dea o declarație, iar eu pot să aranjez lucrurile cu experții. Spuneți că el a fost cel care a dat loviturile.

Această propunere a fost făcută în prezența avocatului, care tocmai sosise la secție. Dar femeia s-a indignat la auzul

ei și a început să facă iar scandal, pentru a denunța frauda prin care se urmărea incriminarea capoeiristului și cerând prezența presei.

Această atitudine l-a lăsat perplex pe avocat, care, neavând nici o bază legală pentru a cere eliberarea moștenitoarei, s-a angajat, la cererea acesteia, să-l apere pe Aniceto. Și a avut succes, fiindcă, în conformitate cu articolul 279 din Codul Penal, crima de adulter trebuia să facă obiectul unei reclamații anterioare, or, nimeni nu înaintase o astfel de plângere.

Ideea cuiva de a-l incrimina pentru vagabondaj nu a putut fi susținută nici ea. Articolul 399 era foarte clar: deși nu-și exercita profesia de tipograf, Aniceto putea dovedi că are mijloace de subzistență, după cum cerea legea, fiindcă transformase în depozite bancare moștenirea lăsată de Fortunata și avea venituri din dobânzi, chiar dacă acestea erau modeste.

Astfel, el a fost pus în libertate. Cu puțin înainte de a fi eliberat, a ajuns din nou în fața lui Baeta. Expertul a vrut să facă o „reconstituire a crimei", la locul faptei. Nimeni nu a criticat acel exces de zel și nu a sesizat vreo intenție de natură personală. Dar Baeta a vrut să-l intimideze pe capoeirist.

– Nu înțeleg cum se poate încurca o femeie din acel mediu cu un individ de teapa ta.

Pe Aniceto remarca l-a amuzat:

– Șefule, lumea femeilor e sucită[22].

Pentru Baeta, era într-adevăr ceva sucit în faptul că un derbedeu cu educație rudimentară, crescut în mediul capoeirei și al ritualurilor magice, ajunsese să pună mâna pe o amantă atât de bogată, capabilă de orice și atât de nerușinată.

Iar expertul – care o admirase pe soția industriașului și o considerase una dintre cele mai frumoase femei din oraș – a început să se gândească foarte serios la acel mister și la acea putere. Astfel încât, la câteva zile după aceea, pe când cobora favela Las Colinas, respins definitiv de purtătoarea de steag, nu-și putea scoate din cap un nume, un suspect: Aniceto.

Adulterul nu este, desigur, o instituție carioca, în sensul originii termenului. De fapt, nu-și are originea în nici un oraș sau țară anume. În realitate, acest act ne diferențiază pe noi, oamenii moderni, de australopiteci, pitecantropi, populațiile din Java, homo erectus și neanderthalieni.

În istoria orașelor, totuși, deși este practicat în mod curent, importanța sa diferă de la un loc la altul. Orașe ca Pechin,

Ierusalim, Tombuctu sau Calcutta nu sunt celebre pentru cazurile de adulter. Nu același lucru se poate spune despre Paris sau San Francisco și, cu atât mai puțin, despre Rio de Janeiro.

Cu cel puțin opt mii de ani în urmă, un prim grup de excelenți navigatori a ajuns pe litoralul carioca. Populația pe care au format-o pe acest teritoriu (numiți *sambaquis* – „oamenii colinelor de scoici" și, mai târziu, *itaipus* – oamenii „Pietrei Negre") era foarte legată de mare, era pașnică și sedentară, dar marcată de un puternic spirit de aventură.

În acele timpuri, nivelul oceanelor era mult mai coborât. De aceea, nici linia litoralului nu era cea de azi, nici peisajul natural.

Cei care au poposit aici primii erau o mână de bărbați, cu neveste și copii după ei, care nu veniseră ca să desțelenească pământul, ci ca să fugă. Trăind într-o societate anarhică, lipsită ce conceptul de proprietate, singurele crime pe care le cunoșteau erau incestul (față de care aveau o aversiune totală) și adulterul. Fondatorii orașului Rio de Janeiro fugiseră de această a doua crimă: jumătate dintre femei fuseseră furate.

Știm puține despre ei, dar este cert că erau prosperi. Arheologii studiază cu interes delicatele lor podoabe făcute din os și scoici. În această carte, vor fi menționați ca fondatori ai literaturii carioca.

Am spus că populația *itaipu* era legată de mare. Dar ei au învățat să exploreze și râurile. Astfel, preferând mereu apa, nu obișnuiau să cerceteze adâncul junglei, iar bariera lanțurilor muntoase era considerată ca limita fizică a lumii.

Totuși, câteodată era necesar să meargă în căutarea fructelor, să descopere bălți sau izvoare, poate chiar să captureze animale mici. Aceasta era o aventură periculoasă, pentru că jungla era populată de spirite rele și misterioase, care le persecutau în special pe femei, constrângându-le la practici ofensatoare.

Dar așa era viața: în timp ce pescarii preferau să pescuiască individual (în afară de cazurile în care plecau după pește mai mare, în larg), în păduri se duceau grupuri alcătuite în mare parte din femei, care încercau să nu se disperseze, nici să avanseze prea mult printre hățișuri.

Din când în când, însă, câte o femeie dispărea, reapărând câteva ore mai târziu. Iar noaptea, în jurul focului, povesteau întâmplări incredibile, despre fete virgine rămase gravide cu șerpi de apă sau despre neveste seduse de șopârle desfrânate.

Această tradiție nu a dispărut odată cu băștinașii *itaipu*. Cotropitorii care au venit peste ei, pe mare sau pe uscat, au

continuat să cultive aceleași legende. Acei cotropitori făceau parte din două grupuri de războinici feroce. Ajunseseră amândouă aproximativ în același timp, acum vreo trei mii de ani, dar aveau atâtea divergențe între ele, încât practic nu se amestecau unii cu alții. Legile lor privitoare la adulter erau, de asemenea, în conflict.

Primul grup, cel al populației *una* – strămoși ai triburilor *puri*, *coroado* și, parțial, ai celor numiți *goitacá* –, nu a reușit să se impună mult timp. Practicanți înfocați ai unor jocuri și competiții de forță și îndemânare, ei le luau mult prea în serios, dând o importanță covârșitoare ierarhiei și rigidității obiceiurilor. Nu-i de mirare că socoteau adulterul o ofensă gravă la adresa persoanei lezate.

Individul prins în flagrant era bătut măr de către cel trădat, fără a avea dreptul să se apere. De multe ori, pedeapsa era aplicată cu bâta, ceea ce putea duce la moartea vinovatului.

Al doilea grup, cel care a ajuns să fie dominant, aparținea etniei *tupi* – strămoși ai triburilor rivale care se numeau *tamoios* și *temiminós*, adică „bunici” și „nepoți”.

Iubitori de artă, plăcându-le mâncarea bună, băutura bună și petrecerile strașnice, acei indieni își dezvoltaseră o filosofie a contradicțiilor și celebrării vieții, a cărei expresie maximă era ritualul canibal, prin care inamicul se transforma în spirit salvator.

Indienii *tupi* erau fericiți compulsivi – în așa grad, încât plângeau numai când primeau vești bune.

În cazurile de adulter, în timp ce soțiilor trădate le era permis să-și manifeste cu orgoliu legitimitatea, soții înșelați preferau să mimeze indiferența, pentru a evita o despărțire. Dar, cu ocazia următoarei petreceri, după ce beau mari cantități de rachiu de *mandioca*, unul sau altul dintre încornorați se punea pe zbierat și-i trăgea câte o chelfăneală partenerei infidele. Strămoșii *tupi* se răzbunau pe femei numai la beție.

În secolul al XVI-lea, încă două hoarde sălbatice s-au alăturat indienilor tupi: francezii, care au construit un fort pe insula Serigipe, în 1555, cu permisiunea și sprijinul populației *tamoio*, și portughezii, care se considerau stăpânii teritoriului și care, aliați ai indienilor *temiminó*, au reușit să pună mâna definitiv pe viitorul oraș în 1567.

Această perioadă a fost una de războaie crâncene și s-a terminat cu înfrângerea coaliției franco-*tamoio*, care s-a văzut nevoită să se refugieze în lanțurile muntoase îndepărtate de litoral. Astfel, triburile *temiminó* – care până atunci populau mai ales zona orientală a golfului – au avansat

pe teritoriul carioca, ajungând chiar să se amestece cu indienii *tamoio* rămași.

Europenii – atât lusitanii, cât și francezii –, deși foarte fideli propriilor lor superstiții, au asimilat o mare parte din cultura *tupi*. Înstrăinați de societățile lor originare strict monogamice, au adoptat, de exemplu, poligamia indigenă, care, după legea lor, constituia o crimă.

Aceasta este o ambiguitate tipic carioca: orice relație între indieni și europeni era simultan legală și ilegitimă. Rareori acest fenomen se petrecea în sens invers: europencele le provocau totală repulsie indienilor.

Apar, astfel, primii mameluci din Rio de Janeiro, rezultați din relații între francezi sau portughezi și femei *tupi*. Aceștia au moștenit de la părinți noțiunea tulburătoare de minciună și un sentiment al onoarei foarte fluctuant, născut din asimetriile și antagonismele orașului, care îi făcea câteodată să pedepsească adulterul cu moartea, în conformitate cu codurile de legi ale regatului, dar și cu vechile tradiții ale indienilor *una*.

Dar asta nu descuraja practica adulterului. Din această cauză, părintele Heitor Furtado de Mendonça, primul trimis special al Inchiziției portugheze pe tărâm brazilian, în 1591, a fost convins să renunțe la vizita la Rio de Janeiro, fiindcă, după cum scria un prelat carioca într-o scrisoare către episcopul din Bahia, „având în vedere că, sub influența maximă a tropicelor, sunt atât de frecvente preacurvia și concubinajul, ne temem că venerabilul părinte ne-ar putea pune să ardem pe rug toată populația orașului”.

Au mai existat, desigur, întâlniri între expertul Baeta și seducătorul Aniceto, fundamentale pentru continuarea povestirii. Dar să ne întoarcem deocamdată la început, la Casa Schimburilor. Poate că ar fi interesant să o descriem mai bine.

Clădirea, de dimensiunile unui palat, construită și decorată de artiști aparținând Misiunii Franceze, era aproximativ un patrulater, cu un etaj, împărțită în saloane, încăperi, coridoare și dormitoare care comunicau unele cu altele prin nenumărate uși, arcade și pasaje.

Am spus că era aproximativ un patrulater, pentru că arhitecții, atunci când au construit peretele din spate, în loc să-l facă paralel cu fațada, cam la o zecime din lungimea totală, calculată de la fiecare latură spre interior, au făcut doi pereți arcuiți în mod subtil, care începeau prin a se uni printr-o linie dreaptă, întreruptă însă de inserția unui amplu semicerc.

Aceste semicercuri, unul la parter, altul la etaj, au primit, în mod impropriu, numele de saloane ovale, ele fiind, de fapt, holurile de intrare.

În asta consta genialitatea construcției, a cărei formă dezvăluia caracterul celor care o locuiau: fațada dinspre stradă, deși clasică și elegantă, nu avea farmecul celei din spate, care prezenta cele trei planuri arhitectonice și care dădea spre intimitatea grădinii, fiind invizibilă trecătorilor, prin poziție și prin zidul de arbori cu frunziș des care o străjuiau.

Cine intra în curtea interioară dădea imediat de o scară impunătoare care, la un moment dat, se despărțea în două, la dreapta și la stânga, ducând la etaj. Deasupra se afla o cupolă cu vitralii.

La baza acestei scări, în fața salonului oval de la parter, se afla tunelul secret, construit ca legătură între Casa Marchizei și palatul imperial din Paço da Quinta da Boa Vista. În acest tunel, doctorul Zmuda improvizase o cramă. Și din această cramă luase Fortunata sticla de vin, în ziua asasinării secretarului.

După cum am mai spus, toate faptele ilicite se petreceau la etaj. De acolo vom relua firul povestirii.

În acea zi, Casa Schimburilor primea cupluri. Pentru a stârni instinctele – și a garanta secretul –, totul se petrecea în semiîntuneric, singura lumină venind de la cupola cu vitralii și de la spațiile dintre perdele, printre care străbătea lumina slabă de pe stradă.

Perechile soseau pe rând, aduse obligatoriu de trăsuri publice sau automobile închiriate, care trebuiau să plece imediat ce-și aduceau clienții. O fată discretă, angajată a casei, cu o lumânare în mână, primea vizitatorii în grădină și-i îndruma spre scările de fier care duceau la etaj.

Când Baeta a ajuns cu soția, Guiomar, era încă devreme. Au urcat pe una dintre scări, urmând-o pe recepționistă, și au intrat în salonul oval. Acolo se pregăteau invitații, înainte să intre în încăperile propriu-zise ale casei.

Expertul și soția lui s-au dezbrăcat, dându-i hainele fetei cu lumânarea, care le-a ascuns în dosul unui paravan, pentru a nu putea fi, eventual, recunoscute de alte persoane. Apoi, s-au îmbrăcat, el, cu un halat, iar ea, cu o tunică pe jumătate transparentă, asemănătoare cu acelea purtate de bacantele grece.

Deși, rareori, mai făceau și excepții, doamna Brigitte și doctorul Zmuda preferau ca invitații care veneau în cuplu să poarte măști, atunci când se aflau în zonele de folosință comună ale casei. În acest scop, le ofereau niște glugi

speciale, din mătase foarte fină, amintind de cele pe care le purtau, în vechime, gâzii. Acestea acopereau fața, fiind fixate cu o bandă elastică, lăsând la vedere numai ochii și gura, cu un orificiu discret la nivelul nasului. La spate, lăsau loc pentru părul despletit al doamnelor.

În salonul din față, erau deja șase cupluri, pe lângă amfitrioni și câteva infirmiere – singurii care aveau mereu chipul descoperit. În general, persoanele beau și conversau, până când, treptat, se amețeau și formau grupuri, care apoi se retrăgeau în celelalte compartimente ale casei.

Baeta a devenit interesat de o doamnă, aparent tânără, probabil blondă, cu pielea care, chiar și în lumina slabă, era foarte albă. Guiomar, la rândul ei, încerca să îi distragă atenția soțului acesteia, pentru ca Baeta și blonda să se poată combina. Acesta era jocul. Guiomar, femeie aprigă și geloasă, nu cunoștea aventurile soțului ei, niciodată nu ar fi conceput că le-ar fi putut avea și nici nu-i trecea prin minte de existența, de pildă, a fetei din favela Las Colinas.

Dar îi plăcea să îl vadă cu altele, mai ales dintre acelea cu piele albă, în fața cărora puterea lui de seducție era pe deplin evidentă. De aceea consimțea, de aceea îi plăcea să meargă la Casa Schimburilor, unde Baeta își exhiba în fața ei virilitatea, care pe ea o extazia.

Cu toate acestea, ea, Guiomar, nu permitea să fie atinsă. Nu doar fiindcă i-o impunea soțul, ci pentru că se simțea mai bine, simțea că valorează mai mult, aparținând unui singur bărbat, unui bărbat care putea avea orice femeie.

Acea noapte începuse bine, când s-a întâmplat ceva care l-a tulburat pe expert. Tocmai intra un alt cuplu și Baeta a auzit clar un salut:

– Bună seara, șefule!

Salutul fusese adresat medicului, stăpânul casei, care a răspuns și el cu familiaritate. Nu putea încăpea nici o îndoială asupra identității nou-venitului: timbrul vocii, mișcarea corpului și chiar felul insolent în care sufla în sus fumul țigării. Aniceto era ultima persoană pe care Baeta s-ar fi așteptat să o întâlnească în Casa Schimburilor.

Cu o anxietate pe care toți au observat-o, s-a scuzat și l-a luat pe polonez de o parte:

– Individul acesta poate fi implicat în moartea secretarului!

Doctorul Zmuda era discret, dar vehemența lui Baeta și faptul că era polițist l-au făcut să dezvăluie:

– A venit însoțit de văduva Palhares. Au mai fost aici. Infirmierele îl adoră.

Baeta nu-și amintea să-l mai fi întâlnit acolo pe capoeirist și a insistat: omul era un derbedeu, care profita de pe urma

femeilor. Și tocmai o făcuse pe una să-și omoare soțul. Probabil mai era implicat și în alte scheme obscure, fiindcă altfel nu se explica faptul că un simplu ucenic de tipograf găsea atât de ușor ocazia de a cunoaște și de a cuceri amante bogate. Medicul a dat un răspuns surprinzător:

– Din câte știu, lucrează pe strada Ouvidor, la La Parisienne. Este un fel de mână dreaptă a doamnei Montfort.

Acesta era, prin urmare, secretul lui Aniceto: lucra într-un magazin de lux, pentru a seduce doamne din înalta clasă. Totuși, asta explica numai oportunitățile capoeiristului, nu și fascinația pe care o exercita asupra sexului frumos, inclusiv asupra prostituatelor.

Expertul nu înțelegea, de asemenea, motivul pentru care Aniceto omisese faptul că „lucra” pentru madame Montfort, fapt care ar fost suficient pentru a-l exonera imediat de acuzația de vagabondaj, când fusese arestat.

Doctorul Zmuda a întrerupt conversația, indicând un grup care deja se ridicase. Baeta și Guiomar s-au alăturat grupului, îndreptându-se spre încăperea care fusese budoarul marchizei. Acolo, pe lângă patul pus chiar în centru, se aflau canapele înșirate de-a lungul pereților, pentru cei care doreau să privească ce se petrecea în pat.

În pat au urcat Aniceto, tânăra văduvă Palhares și încă o femeie foarte înaltă, care mai fusese acolo de trei ori, dar, până atunci, se limitase să fie numai spectatoare.

Capoeiristul a dat un spectacol de mascul dominator: cele două femei, în paroxismul lubricității, se aflau complet sub stăpânirea lui, care avea toată inițiativa. Oricât de diverse ar fi fost mișcările lui, nici o clipă – și probabil în asta consta marea artă – nu a lăsat ca trupurile femeilor să se despartă. Între ele exista un fel de timiditate, de rezervă. Amândouă încercau să disimuleze excitația pe care acel fel de plăcere o provoca, de parcă totul se întâmpla în mod neașteptat.

Baeta a observat un detaliu care poate le scăpase celorlalți: deși Aniceto nu-i dădea mai puțină atenție văduvei, nu o privea deloc în ochi. Apoteoza a fost atinsă când el, cu un gest de dispreț și desconsiderare, a luat-o de păr și a făcut-o să atingă cu buzele tot corpul celeilalte, care, subit, s-a relaxat, dăruindu-se și șoptind cuvinte obscene.

Spectatorii au asistat, în cele din urmă, la o altă scenă impresionantă: punând-o pe femeia cea înaltă în decubit dorsal și întorcându-i ostentativ spatele văduvei, le-a provocat amândurora un orgasm simultan, intrând cu putere în cea dintâi, în timp ce, cu brațele întinse, atingea părțile intime ale văduvei.

Acel comentariu făcut de medic asupra succesului lui Aniceto la infirmiere, precum și excitația ieșită din comun pe care o observase la propria sa soție l-au făcut pe expert să se simtă extrem de umilit. Guiomar nu a observat acea schimbare de dispoziție și i-a cerut soțului ei să se întoarcă în salon, spunând că dorea să mai bea un pahar.

Când derbedeul a trecut pe lângă ei, la braț cu văduva, acum calmă și surâzătoare, Baeta a priceput ce o interesa de fapt pe Guiomar.

În aproape toate romanele polițiste, atunci când protagonistul este investigatorul, există un element de neverosimil: ei, investigatorii, par a nu mai avea nimic altceva de făcut, nimic de elucidat, în afară de cazul care constituie povestea principală. Aceasta este, evident, o greșeală.

Aici, în acest roman – care este în întregime bazat pe fapte reale –, polițiștii au destule de făcut, asta și fiindcă acțiunea se petrece în Rio de Janeiro, oraș predispus la crime deosebit de sofisticate.

Astfel, agenții districtului întâi, împreună cu comisarul-șef, au fost obligați să se îndepărteze de trama acestei cărți, pentru a proceda la o anchetă, în zona cheiului.

De dimineață, niște puștani descoperiseră corpul unei adolescente plutind în apele golfului, cu mâinile legate la spate cu fâșie de stofă groasă. Tocmai când se pregăteau să plece, ca să anunțe descoperirea, au mai văzut, la o distanță de câțiva metri, adus de valuri până la scara cheiului, încă un cadavru, cel al unui bărbat adult, legat și el cu mâinile la spate, cu același tip de material.

Expertul Baeta fusese și el prezent la fața locului și a constatat – anticipând rezultatul autopsiei – că cei doi muriseră înecați, cu nu mai mult de patru zile în urmă. Probabil că fuseseră aruncați în apă chiar din acel loc, iar fâșiile de stofă cu care fuseseră legați proveneau de la aceeași pereche de pantaloni. Singura problemă era că, aparent, nu exista nici o conexiune între victime, începând cu domiciliul, el locuind în Niterói, iar ea în Itaguaí.

Poliția considera aproape imposibil ca cineva să fi asasinat cele două persoane, în acel loc, fără să fie văzut și fără să facă zgomot, fiindcă victimele ar fi putut striga. De aceea, probabil că fusese un act săvârșit în grup. Primii suspecți erau cei care făceau diferite munci prin port. Cel puțin, aceasta era opinia agentului Mixila.

– Zona asta, domnule comisar, mai ales noaptea, e frecventată de tot felul de vagabonzi.

Era adevărat ceea ce spunea agentul. Acesta a adăugat că un asemenea omor nu putea fi decât unul comandat și săvârșit de oameni plătiți, dintre aceia, de pildă, care intimidează martori.

– Încă n-am scăpat de plaga capoeiriștilor.

În acel moment, toți polițiștii și mai ales comisarul-șef erau de acord cu supozițiile lui Mixila. De aceea s-a hotărât o inspectare a zonei cheiului, la vânătoare de suspecți: derbedei și capoeiriști, care mișunau pe acolo noaptea, participând la lupte cu piciorul.

Acesta era spiritul de dreptate care caracteriza districtul întâi. Nu sunt tocmai sigur că putea fi criticat, fiindcă răzbunarea – pe care se bazau sistemele juridice precum cel al Talionului sau cel al lui Hammurabi – este sentimentul uman cel mai vechi, datând încă din timpurile preistorice, și poate că este un drept legitim și inalienabil. Chiar Iahve s-a lăsat pradă acestui impuls, în episodul care a culminat cu popularea Pământului.

Cu toate acestea, deși acei polițiști erau convinși de adevărul celor de mai înainte, deși în alți termeni, discuția între ei a fost una de taină. De fapt, toate discuțiile între membrii secției din piața Mauá erau confidențiale, atunci când plănuiau vreo operațiune care încălca procedurile regulamentare sau normele legale.

De aceea Baeta, deși se aflase în apropierea lor, examinând scena crimei, nu a auzit ce puneau ei la cale. Dacă ar fi auzit, nu s-ar mai fi dus pe chei noaptea, cum plănuise deja încă de joia anterioară, când îl întâlnise pe capoeirist în Casa Schimburilor.

Pentru cititor, intențiile expertului sunt lesne de înțeles: deși nu avea dovezi (fiindcă nu a vrut să treacă prin rușinea de a mai fi văzut prin favela Las Colinas), era convins că amanta sa îl părăsise pentru Aniceto. Și, ca și cum asta n-ar fi fost destul, derbedeul devenise o celebritate și la Casa Schimburilor și deșteptase chiar și curiozitatea lui Guiomar.

Vanitatea îl poate duce pe un astfel de om la acte extreme: Baeta conta pe faptul că avea să-l prindă pe Aniceto în vreun flagrant delict, dar ceea ce-și dorea (chiar în mod conștient) era ca acesta să opună o formă de rezistență, care i-ar fi dat motive să bage un glonț în el, lucru pe care l-ar fi făcut fără nici o ezitare.

Cheiul orașului Rio de Janeiro, noaptea, este un loc întunecos și deci periculos. Dar cei care trec pe acolo la acele ore nu prea au ce să vadă: ticăloșiile sau ilegalitățile nu se petrec afară, ci în interiorul depozitelor.

În acea zi, a fost la fel: la lumina a două-trei lumânări, vreo doisprezece bărbați stăteau în cerc, înconjurați de grămezi de lăzi și saci, bând rachiu și jucând capoeira cu piciorul. Printre ei era, evident, și Aniceto.

Una dintre caracteristicile adevăratei capoeira cu piciorul – care nu ar exista dacă n-ar fi interzisă – e faptul că la ea nu se cântă, nici nu se bate din palme. Ceea ce se marchează este un ritm abstract, corporal, care se manifestă numai prin anumite mișcări de picioare.

Iar jocul este simplu: în mijlocul cercului de privitori, un bărbat stă pe loc, așteptând lovitura adversarului – o *rasteira*, o *banda*, o *tapona* sau o *cocada*[23]. Poate rezista loviturii sau se poate eschiva, dar nu trebuie să cadă. Adversarul se apropie de el balansându-se, rotindu-se, executând un fel de samba în fața celui care stă pe loc, în așteptarea momentului potrivit, și apoi lovește.

Exact în timpul unei scene de acest fel, polițiștii au dat buzna în depozit, după ce au tras un foc de armă în încuietoarea porții.

– Toată lumea pe burtă!

Spre frustrarea polițiștilor, nimeni nu a reacționat la acest ordin. Nici unul dintre oamenii de acolo nu era înarmat. De asemenea, nu erau bani la vedere: pariurile se făcuseră pe scobitori, care nici nu erau cerute pe loc, ci în ziua următoare, conform strategiei stabilite de însuși responsabilul depozitului, care pariase și el. Prin urmare, pe lângă lipsa unor probe, alte circumstanțe complicau lucrurile pentru polițiști: în primul rând, practicarea capoeirei era considerată o crimă numai dacă se desfășura într-un loc public; în al doilea rând, agenții tocmai puseseră în pericol proprietatea mai multor comercianți care își aveau marfa în depozit, fiindcă spărseseră poarta.

Chiar și așa, aproape toți cei găsiți acolo au fost reținuți pentru a fi anchetați. În momentul în care polițiștii și cei reținuți părăseau depozitul, cu toții l-au văzut apropiindu-se pe Baeta, care se afla prin împrejurimi, încercând să-l prindă cu ceva pe capoeirist și care se îndreptase spre depozit, după ce auzise focul de armă.

Când a trecut pe lângă el, Aniceto a râs batjocoritor:

– Tot gelos, șefulețule?

Asta i-a umplut paharul lui Baeta. Scos din fire, i-a tras un pumn derbedeului și l-a lipit de perete, punându-i arma în piept. Aniceto s-a mulțumit să se scuture pe cămașă, apoi i-a spus polițistului în șoaptă:

– Aveți zece mii de reali de la mine, dacă reușiți să cuceriți vreo femeie a mea!

Baeta i-a dat un brânci, înapoindu-l celorlalți polițiști. Furia lui era atât de mare, încât nu a simțit privirile confraților săi ațintite asupră-i.

În ziua următoare au fost toți eliberați: mama fetei înecate și-a denunțat soțul – pescar în Niterói –, care o surprinsese pe fiică practicând obscenități cu cealaltă victimă.

În cadrul districtului întâi, însă, cazul nu s-a încheiat definitiv; el mai avea un capitol deschis, și anume acea ciudată prezență a expertului, singur, noaptea, în zona cheiului.

Când trimisul Inchiziției portugheze, Heitor Furtado de Mendonça, a vizitat Brazilia, în 1591, încă nu exista capoeira. S-au purtat multe discuții pe marginea originilor sale: originea termenului, originea luptei. Prima problemă este simplă: *capoeira* vine de la cuvântul de origine *tupi caapuera*, care înseamnă hățiș tăiat. Acțiunea de a tăia un hățiș presupune lovituri de topor sau de coasă, aproape de rădăcina unei vegetații dese. Iar lovitura de bază și cea mai tipică pentru capoeira este exact una de felul acesta.

Capoeira e, deci, numele care a fost dat acestei mișcări – care ar putea fi numită și de „smulgere a rădăcinilor", de „cosire" a cuiva și aproape universala „piedică". Abia la începutul secolului al XIX-lea denumirea de capoeira a început să desemneze această artă complexă ca un tot.

Pe de altă parte, scrierea unei istorii a capoeirei ca formă de luptă este practic imposibilă. Există o legendă care o leagă de frăția secretă organizată în jurul concepțiilor cosmogonice ale reginei Jinga Mbandi. O alta se întoarce până la timpurile preistorice și face din capoeira o societate masculină de luptă împotriva amazoanelor.

În realitate, există un dram de dreptate în fiecare dintre aceste ipoteze, fiindcă există o capoeira abstractă, care se confundă cu esența orașului Rio de Janeiro, și o capoeira concretă – expresie corporală și filosofică, purtând amprenta africanilor.

Conform scrierilor părintelui Anchieta, în oraș existau sclavi din Guineea încă de pe la 1583. Dar, până la mijlocul secolului al XVII-lea, ceea ce atrăgea atenția călătorilor era, de fapt, marele număr de indieni. Peisajul s-a schimbat abia în secolul următor, după infuzia masivă de etnici africani: congolezi, camundongo, angolezi, ganguela, benguela, quiçama, rebolo, monjolo, cambinda, cabundá, caçanje. Poveștile despre capoeiriști vin abia din acea epocă. Primul

care apare în documente este Adão Rebolo, care a învins în luptă de unul singur un întreg detașament de gardă al armatei regulate, în Terreiro[24] da Polé, în timpul guvernării contelui da Cunha. Isprava este remarcabilă nu numai fiindcă africanul i-a pus la pământ pe toți soldații cu lovituri de cap și de picioare, fără ca vreunul să-l poată atinge, ci și pentru că atacul nu a fost inițiativa acestora. Înainte de a continua povestea, trebuie să adaug că nimeni nu a reușit să-l captureze pe acel sclav, nici atunci, nici după aceea. Pentru istoria capoeirei, ceea ce este important, însă, sunt motivațiile lui Adão Rebolo, care au determinat actul său de îndrăzneală formidabilă.

Capoeiristul Adão avea o iubită care era sclavă eliberată, fiind fiica unui judecător și a unei sclave. Cum fata primise o mică sumă de bani de la tatăl său, își făcuse o băcănie, pe strada Latoeiros. Adão Rebolo trecea mereu pe acolo ca să-și ia *angu*[25] și, în cele din urmă, a cucerit-o pe fiica judecătorului, chiar dacă aceasta refuza să se mărite cu el.

În acea epocă, în Rio de Janeiro, a cuceri și a ajunge în patul unei sclave eliberate era practic imposibil pentru un african, mai ales că femeile erau puține, în special cele de culoare. Dar Adão Rebolo era un bărbat brav și îndrăzneț. Puține calități virile sunt la fel de stimate ca acestea.

Timp de aproape un an, viața cuplului s-a desfășurat fără probleme speciale: toate avansurile care i se făceau proprietăresei băcăniei erau pedepsite pe stradă, clienții își plăteau datoriile în mod spontan, pușcăriașii evadați treceau pe la prăvălie numai o singură dată.

Dar femeile sunt nestatornice, iar africanul Adão a aflat, de fapt a fost chiar martor la faptul că proprietăreasa băcăniei îl înșela cu un sergent. Dacă ar fi fost portughez, ar fi luat-o la palme pe amantă, dar Adão Rebolo era capoeirist, iar reacția sa confirmă fundamentul etic al capoeirei carioca: nici o femeie nu poate fi învinovățită de adulter. Orice litigiu de această natură se rezolvă între bărbați.

Și, în ciuda suferinței sale, Adão Rebolo a părăsit casa amantei fără să spargă nici măcar o cană. Apoi, îndată ce l-a găsit pe sergent, care comanda o patrulă în Terreiro da Polé, l-a atacat pe el și, inevitabil, și pe subordonații lui.

Modalitatea de luptă capoeira a instituit, prin urmare, în Rio de Janeiro, o nouă manieră de a trata adulterul, care schimba obiceiurile existente.

Deși primii capoeiriști au fost africani, instituția este în mod legitim carioca, fiindcă a fost concepută în acest oraș. Motivul pentru care a fost acest oraș, și nu altul este simplu:

fenomenul sclaviei a provocat schimbări în tiparul relațiilor dintre bărbații și femeile aduse din Africa, prin disproporția numerică dintre sexe și prin disoluția legăturilor de familie tradiționale.

Astfel, capoeira din Rio de Janeiro nu a apărut ca un simplu joc sau ca o suită de piruete spectaculoase, ca în cazul celei din Bahia, Cuba, Martinica, Pernambuco sau Venezuela; capoeira carioca este o tactică războinică, în care se dispută și se câștigă favorurile sexuale feminine.

Nu știm exact cum s-a răspândit această formă de artă, dar procesul a fost rapid. Deja pe timpul marchizului de Lavradio, între 1769 și 1779, s-a ajuns ca o treime din totalul populației să fie mulatri și practicanți de capoeira, creându-se premisele formării faimoasei Gărzi Negre a lui Dom Pedro al II-lea.

Tot din această perioadă datează și legenda din jurul viceregelui însuși, creată de imaginația sau cu îngăduința lui Joaquim Manuel de Macedo[26]. Spune legenda că marchizul de Lavradio obișnuia să iasă noaptea, deghizat, pentru a seduce false fecioare și femei căsătorite, dându-se drept locotenentul Amotinado, personaj real și renumit capoeirist, a cărui faimă tăia dorința de răzbunare a taților și a soților.

Mulți nobili sau potentați au fost, sau au pretins că au fost, practicanți de capoeira, ca de exemplu maiorul Vidigal (adjunctul șefului Poliției regale și, în mod contradictoriu, însărcinat cu misiunea de a combate capoeira, considerată a fi un rău social), împăratul Dom Pedro I și consilierul său, Chalaça, ilustrul general duce de Caxias (a cărui strategie militară datorează mult capoeirei), precum și mareșalul Floriano, pe lângă alte figuri, ca părintele Perereca, Paula Brito, André Rebouças și José do Patrocíni.

Dar, de fapt, deși poveștile despre personaje ca acestea sunt interesante, adevărații reprezentați ai capoeirei erau sclavii africani și creoli care, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, au creat trăsăturile definitorii ale capoeirei.

Moștenitori direcți ai filosofiei *tupi* – deja impregnată în caracterului orașului –, conform căreia un individ nu-și dă adevărata măsură decât dacă are un dușman, ei au început să se organizeze în bande, fiecare cu teritoriul ei bine definit și având embleme specifice (panglici colorate, eșarfe, fluiere și spirite tutelare). Populația feminină a acestor teritorii era, în mod evident, proprietatea bandei locale, iar războaiele se duceau pentru seducerea femeilor din zonele inamice sau pentru răzbunarea adulterului.

Lupte se duceau și pentru controlul bisericilor și al clădirilor publice de pe teritoriul altor bande, dar niciodată nu s-a pomenit ca vreun capoeirist să agreseze o femeie sau să se ascundă pentru a ataca pe la spate.

Luptele se puteau solda, însă, cu morți, deoarece permiteau folosirea armelor albe și a bâtelor; existau chiar și furturi, fiindcă, se știe, unele fete apreciază mult cadourile. Din aceste cauze, capoeira a fost scoasă în afara legii și pedepsită implacabil, încă de dinainte de epoca lui Dom João[27].

Dar puterea bandelor era atât de devastatoare, încât abia un secol mai târziu, după instaurarea republicii, Poliția a obținut unele succese în combaterea capoeirei, odată cu ofensiva inițiată de Sampaio Ferraz. Acesta însă, chiar după ce a reușit să prindă și să deporteze sute de capoeiriști în arhipelagul Fernando de Noronha, nu a putut obține o victorie totală, fiindcă, în acea perioadă, eliminarea capoeirei nu s-ar fi putut realiza decât odată cu distrugerea orașului însuși.

Nume precum Prata Preta, Ciríaco, Manduca da Praia, Mestre Canela, Gabiroba, Bernardo Mãozinha, Mano Juca, Cabacinho și travestitul Madame Satã (care lupta și pentru a cuceri băieți) demonstrează că tradiția capoeirei se menține și chiar evoluează în secolul al XX-lea.

Nu este nevoie să exaltăm măreția acestei arte belicoase, nici să insistăm asupra importanței moștenirii pe care o lasă eticii banditești, dar putem remarca, spre lauda practicanților săi, că ei au fost primii feminiști ai lumii occidentale.

Pariul – sau poate duelul – dintre Baeta și Aniceto nu fusese făcut, așa cum ar fi fost normal, în prezența unor martori ai părților și nici nu fusese desemnat cineva căruia să i se încredințeze spre păstrare premiul pus în joc. Era mai mult o chestiune de cuvânt de onoare.

Dacă pierdea, capoeiristul urma să-i dea rivalului toți banii care constituiau legatul Fortunatei, plus o altă sumă pe care ar fi câștigat-o sau ar fi împrumutat-o de la madame Montfort. În schimb, învinsul era Baeta, celălalt nu câștiga nimic, fiindcă polițistul nu dispunea de o asemenea sumă de bani și nu ar fi putut să facă rost de ea în mod cinstit, ca funcționar public.

Poate că era ciudat aerul liniștit al expertului, a doua zi după întâlnirea de la depozitul de pe chei. Dar, dacă cititorul își amintește scena, ar putea găsi motivele acelei liniști: în primul rând, expertul Baeta nu acceptase în mod explicit pariul. De fapt, acesta nu dăduse nici un fel de răspuns. Se mulțumise să-și pună din nou arma în toc, în timp ce agenții îl luau pe capoeirist, pentru a-l conduce la secția de poliție.

Sigur că Aniceto a interpretat acel gest – repunerea, fără nici un cuvânt, a revolverului în toc – ca pe o acceptare tacită. Baeta simțea și el același lucru: orgoliul, vanitatea lui îl împiedicau să facă uz de un subterfugiu atât de mărunt pentru a justifica ignorarea unei provocări de acel fel.

În realitate, problema era cu totul alta. În formularea pariului, nu fusese specificat nici un termen: Aniceto se obliga să plătească acei bani îndată ce Baeta ar fi reușit să cucerească una dintre femeile sale, fără să menționeze cât timp avea să aștepte ca acel lucru să se întâmple. Chiar dacă aveau să treacă, să spunem, cinci ani până atunci, expertul tot ar fi fost îndreptățit să primească banii.

Am vorbit de vanitate, am vorbit de orgoliu. Tare vanitos era expertul. Puțin îi lipsea să se considere perfect ca om și avea certitudinea că este unul dintre bărbații cei mai atrăgători, fie ei din Londra sau din Buenos Aires, dar, mai ales, dintre toți bărbații care frecventau Casa Schimburilor, care avea, pentru el, o semnificație existențială: a abuza de femeile altora și a vedea-o pe a lui înfierbântată de apropierea altor masculi era un fel de triumf pentru care merita să trăiască. De aceea, faptul că exista pe fața pământului, faptul că exista în Rio de Janeiro cineva ca Aniceto pur și simplu îi anihila ceea ce el considera a fi cel mai important dintre meritele sale umane.

Lipsa unui termen de valabilitate a pariului îi permitea, prin urmare, expertului să-și alcătuiască în tihnă planul de acțiune, îi dădea ocazia să studieze pe îndelete terenul adversarului, adică femeile seduse de el. Baeta dorea o victorie deplină. Astfel, primul loc pe care s-a dus să-l cerceteze cu amănunțime a fost, în mod logic, clinica doctorului Zmuda.

Doctorul a rămas surprins de vizita expertului și, trebuie s-o spun, un pic iritat de insistența polițistului în cazul morții secretarului. Opinia doctorului Zmuda era că acea crimă avea un caracter politic, iar cel care o comandase era un om puternic, pentru că reușise să o facă pe asasină să dispară fără urmă. Aceasta era și opinia autorităților din poliție de la cel mai înalt nivel, ai căror reprezentanți i-o comunicaseră și lui.

Baeta a rămas oarecum intimidat de tonul iritat al doctorului, dar nu avea alt mod onorabil de a aborda ceea ce-l interesa de fapt, fără a folosi pretextul investigației. De aceea, a încercat o cale mai puțin întortocheată: a spus că avea nevoie de unele elemente, de unele informații despre capoeiristul Aniceto, care se întâlnise cu Fortunata în ziua crimei, după cum o dovedea faptul că ajunsese în posesia

cerceilor ei, pentru a clarifica unele date mai obscure pe care le obținuse între timp.

Miroslav Zmuda era străin, nu tâmpit. Reacția expertului cu ocazia ultimei reuniuni între cupluri indica faptul că avea unele interese personale în acea chestiune. Cu abilitatea sa caracteristică, doctorul a hotărât că era mai bine să spună sec ceea ce știa: Aniceto fusese pe acolo cu două sau trei ocazii, de fiecare dată în nopțile în care se reuneau cupluri și mereu însoțit de văduva Palhares, o femeie cunoscută ca având moravuri îndoielnice în societatea carioca, al cărei soț se presupunea că se sinucisese de rușine, deși cauza oficială a morții fusese aceea de embolie pulmonară.

Văduva Palhares frecventa de multă vreme Casa și, de-a lungul timpului, avusese nenumărați amanți. Un lucru cu adevărat remarcabil pe care el, doctorul Zmuda, îl observase era fidelitatea văduvei față de noul partener, ceea ce denota un comportament neobișnuit și ciudat al acelei femei atât de destrăbălate.

Nu mai puțin demn de luat în seamă era ceea ce toți observaseră, și anume scena între văduva Palhares și femeia înaltă, având în vedere că nu se știa ca ele să fi împărtășit plăcerile apreciate pe insula Lesbos.

Cât despre infirmiere, acestea îi spuseseră că bărbatul era un amant excepțional, una dintre ele mărturisindu-i chiar că Aniceto fusese primul bărbat care-i produsese orgasme cu limba.

Pentru doctorul Zmuda, faptul că un bărbat era atât de apreciat de femei nu era cu totul surprinzător. Ceea ce i se părea ieșit din comun erau capacitatea de seducție, rapiditatea și intensitatea cu care atrăgea sexul feminin un astfel de individ atât de grosolan și de o condiție atât de proastă.

– Este ceva realmente supranatural.

Cuvintele au o anumită forță: Baeta a înțeles că medicul, străin fiind, folosise termenul în sensul de „neobișnuit” sau „extraordinar”, dar nu a putut să nu facă unele asociații. Și, dintr-odată, a schimbat firul discuției, întrebând:

– Când a venit mai exact aici pentru prima dată banditul ăsta?

Miroslav Zmuda își amintea, fiindcă apariția văduvei Palhares acolo, la numai câteva zile de la mesa de o lună după moartea soțului ei, fusese ceva scandalos și pentru el, și pentru doamna Brigitte.

– La sfârșitul lui iulie... dacă nu mă înșel, după calculele mele... pe 24.

Pentru Baeta, toate lucrurile acelea absurde începeau să capete sens.

Întrerup aici narațiunea, pentru a menționa o crimă anterioară, povestită într-o nuvelă carioca numită *Tronul reginei Jinga*.

Fac aici un scurt rezumat al nuvelei, pentru a nu pierde prea mult timp, mai ales timpul celor care deja au citit-o: în Rio de Janeiro, în jurul anului 1626, se petreceau o serie de crime, ai căror autori erau membrii unei frății secrete de sclavi africani și creoli, dar și negri eliberați și chiar indigeni, crime ale căror caracteristici cele mai evidente erau cruzimea și aparenta lipsă a motivelor.

Frăția menționată propovăduia mult comentata erezie a lui Iuda (într-o formulare ignară), conform căreia misiunea de mântuitor a Răstignitului de fapt eșuase, în ciuda imensei suferințe pe care o îndurase. Și Iuda Iscarioteanul pătimise, torturat de mustrările de conștiință și de rușinea pe care le simțise și care îl făcuseră să se spânzure de un smochin, copacul Diavolului, conform multor tradiții.

De fapt, atât frăția, cât și erezia pe care aceasta o îmbrățișa aveau drept fundament gândirea metafizică a reginei Matambei, Jinga Mbandi, care considera răul ca fiind una dintre mărimile fizice ale universului, el fiind finit, măsurabil și constant. Manifestările răului erau unele senzații fizice sau emoționale, precum durerea, frica, tristețea, ura sau sentimentul de vină.

Astfel, cu cât durerea fizică simțită de un anumit grup de indivizi era mai mare, cu atât mai puțină ar fi fost, în consecință, durerea pe care o sufereau celelalte persoane. De aceea, crimele comise de acea frăție erau de o cruzime barbară. Fiind sclavi, erau adesea supuși celor mai mari suplicii, de aceea credeau că puteau preveni această posibilitate provocând ei oamenilor liberi o intensă suferință fizică.

Aici nu ne interesează, însă, nici una dintre crimele înfăptuite de acea frăție. Vreau să menționez doar un episod privitor la unul dintre acei eretici, un anume Cristóvão, sclav plătit, de meserie fierar, care acum nu-mi amintesc dacă era congolez sau angolez.

Cristóvão era îndrăgostit peste poate de maestra frăției, sclava Ana, numită și Camba Dinene, în *quimbundo*, limba oficială și liturgică a grupului.

Ana era, însă, amanta unui indigen, un *caboclo*[28], pe care Cristóvão îl disprețuia. Acest metis de alb cu indian, cunoscut printre membrii frăției sub numele de Lemba dia Muxito (dar născut Boicorá[29] și reprezentat astăzi în templele religiei *umbanda* ca spiritul Șarpe-Corail, era un cunoscător al

junglei și o învățase pe maestră totul despre principiile active ale veninurilor.

Ceea ce îl indigna pe Cristóvão și-l făcea să sufere și mai mult era faptul că Lemba dia Muxito se purta cu Ana ca și cum ar fi fost o femeie oarecare, fără nici o considerație, ca un lucru pe care, dacă nu-l ai, nici nu cauți să-l ai. El nu înțelegea că tocmai de aceea, tocmai datorită acelui dispreț calculat, metisul devenise atât de dorit, atât de ea, cât și de altele.

Pradă dilemei iubirii imposibile, Cristóvão a trădat-o pe Camba Dinene: și-a scos singur ochii, ca să n-o mai vadă, și-a tăiat limba, ca să n-o mai poată săruta, și-a rănit corpul, ca să devină respingător, și și-a asumat, ca Iuda, o vină care nu era numai a lui.

Când am citit această istorisire, am presupus că el a vrut să atragă asupra sa toată durerea, tot răul din lume și să izbăvească de ele toată omenirea, atingând, astfel, idealul lui Isus Cristos.

Acum mă gândesc că intenția ar fi putut fi alta: Cristóvão era gelos pe metis și a făcut o asociație de idei, ajungând la concluzia că iubirea era și ea o constantă și că era finită, ca toate celelalte mărimi fizice ale universului. Astfel, dacă el, Cristóvão, simțea iubirea supremă, iubirea absolută, nu mai rămânea iubire pe lume pentru nimeni.

Această sinucidere a fost, firește, o nebunie. Dar în tradiția poporului a rămas zicala care spune că ești cu atât mai puternic cu cât iubești mai puțin.

Firește că doctorul Zmuda nu spusese tot ce știa. Îndată ce expertul a plecat, s-a așezat la biroul său de mahon, cu incrustații de fildeș, după ce luase, dintr-un dulăpior pe care-l deschisese cu o cheie, un carnet de notițe cu coperte negre.

Pe una dintre coperte era o etichetă pe care scria, cu o caligrafie elaborată, titlul în germană *Das Aniketos Problem*, pe care îndrăznesc să-l traduc prin „problema Aniceto”.

Văzând concentrarea cu care personajul nostru răsfoiește carnetul, începem să descoperim un univers nou și chiar mai misterios decât celelalte din casa doctorului Zmuda.

Ciudată figură cea a polonezului. Ar fi putut fi unul dintre cei mai faimoși oameni de știință de la sfârșitul secolului al XIX-lea, dacă și-ar fi îndreptat eforturile în această direcție. La nouăsprezece ani a intrat la facultatea de medicină din Viena, obținând diploma de medic în 1879. A fost contemporan cu Sigmund Freud, împărtășind cu acesta admirația pentru celebrul fiziolog Ernst von Brücke.

Studentul Miroslav, după cum am mai spus, a arătat, încă de la începutul studiilor sale, un interes deosebit pentru fiziologia coitului, orientându-și cercetările spre componenta feminină. Unul dintre primele sale articole lega teoriile lui Darwin de caracteristicile despre care credea că diferențiau diferitele rase umane, demonstrând că rolul sexual al femeii era factorul care determina acele diferențe.

În acel text, astăzi obsolet, Zmuda afirma că steatopigia femeilor africane, asociată practicii copulatorii în poziția câinească, tipică pentru culturile inferioare și la majoritatea mamiferelor, a avut ca efect evoluția în sensul creșterii dimensiunii medii a penisului în Africa.

Pe de altă parte, instituții precum cea a gheișelor din Japonia, ca și alte forme de servilitate sexuală feminină existente în Asia Orientală ar fi generat, prin absența orgasmului la femei, o diminuare progresivă a membrului viril în acea regiune.

În virtutea aceluiași principiu, cel mai bun indice de performanță sexuală masculină, cel al arabilor, luând în considerare parametrii referitori la „gradul de rigiditate”, „perioada de erecție” și „timpul de recuperare”, ar fi legat de vechile tradiții poligame ale semiților, prezervate de civilizația musulmană, care avea legătură cu tendința lor spre insațiabilitate.

În cazul europenilor, aceștia s-ar distinge printr-un echilibru absolut al funcțiilor sexuale (reprezentat de plăcere și procreare), care corespunde înaltului stadiu de evoluție al rasei albe, manifestat prin preferința aproape generală pentru poziția „față în față”, prin imperativul monogamiei (cel puțin ulterior epocii romane și răspândirii creștinismului) și prin respectul față de maternitate.

Această temă l-a condus ulterior spre studierea Mitului Marelui Penis, pentru a încerca să înțeleagă reacția feminină la dimensiunile relative ale membrului viril. Luând drept criterii lungimea și circumferința, Miroslav Zmuda a identificat cinci categorii de penisuri: infime, modeste, bine făcute, robuste și colosale. Primele și ultimele erau considerate patologice, pentru că fie produceau durere, fie nu provocau nici o reacție.

La cele trei clase intermediare, constata prezența unor discrepanțe interesante: cele modeste puteau produce în cele din urmă orgasm, depinzând de coexistența diverselor variabile de natură emoțională.

În cazul celor normale și al celor robuste, doctorul nota că aveau rate de succes mai constante, dar cu o diferență: conform relatărilor unor paciente, chiar dacă aveau orgasme

de aceeași intensitate, produse de cele două tipuri de penisuri, ele le-ar fi ales, dacă ar fi putut, pe cele robuste.

Aceste fapte erau importante, pentru că explicau o aparentă contradicție surprinsă în cursul cercetării: cele infime și cele colosale fiind deformații organice, era de așteptat să fie respinse în același procentaj. Cu toate acestea, cele colosale erau mult mai bine acceptate și chiar, în unele cazuri, preferate, ceea ce nu se întâmpla deloc cu cele infime.

Conform concluziei pe care o trăgea Miroslav Zmuda, Mitul Marelui Penis se dovedea adevărat, scriind acele fraze pentru care avea să fie mereu criticat: „Spiritul uman s-a modelat într-un fel care-l face să aprecieze lucrurile mari, să idolatrizeze imensitatea: admirăm palatele, catedralele, monumentele, munții și oceanele, din aceleași motive pentru care femeile apreciază un falus de dimensiuni generoase”.

Cam în aceeași perioadă, doctorul Zmuda a cunoscut-o, în timpul unei plimbări prin Viena, pe brazilianca pe care a luat-o de soție și cu care a venit să locuiască la Rio de Janeiro, în 1883. Și abia la Rio, oraș unde se amestecau o mulțime de rase, și-a perfecționat teoriile.

Am spus că doctorul Zmuda era polonez, era slav, prin urmare, credea în superstiția superiorității ariene. Astfel, a adăugat unele considerații la prima variantă a teoriei despre Mitul Marelui Penis, acordând o mai mare importanță aspectelor afective (pe care colegul său Freud le-ar fi numit psihologice) ale sexualității. Aspectele subiective ale atracției între parteneri erau cele care o pregăteau sau o predispuneau în maniera cea mai eficientă pe femeie pentru contactul cu bărbatul, crescând considerabil probabilitatea orgasmului.

Astfel, volumul penisului nu avea influență numai ca factor fizic sau senzorial: vederea membrului, seducția optică era elementul fundamental, ceea ce explica succesul celui colosal printre unele femei, chiar când acesta era anatomic inconfortabil, și totodată preferința pentru cele robuste, prin comparație cu cele bine făcute.

Cu toate acestea, un penis mare producea acel efect pentru că era asociat cu ideea de putere, percepție care putea fi provocată, chiar simultan, și de alte trăsături virile pasibile de admirație, precum forța, inteligența, elocința, cultura, talentul artistic, poziția socială, bogăția sau superioritatea de rasă (aici intervenea opinia sa despre rasa ariană), poate cea mai elocventă (în concepția medicului), pentru că era asociată cu selecția naturală.

Miroslav Zmuda a constatat că atracția sexuală reprezenta o relație de putere: o femeie superioară nu acceptă bărbați inferiori, în vreme ce aceștia doresc să domine cât mai multe

tipuri de femei. De aceea, un arian, dacă nu face parte dintre aceia cu un penis minuscul, fără să fie neapărată nevoie să aibă unul robust sau colosal, este mereu preferat și își predispune într-o mai mare măsură partenera la orgasm.

Așa se întâmplase cu brazilianca pe care o cunoscuse la Viena, și tot așa cu Brigitte. Iar medicul zâmbea în sinea lui, când se gândea că el, Miroslav, pe lângă că era arian, aparținea și clasei celor înzestrați cu un penis robust.

Ceea ce doctorul Zmuda nu a dorit să povestească expertului Baeta erau toate aceste secrete științifice, pe care el deja nu le mai putea publica, printre altele și fiindcă, pentru ca totul să fie temeinic explicat, ar fi fost nevoie să comită o indiscreție de nemărturisit, și anume unul dintre multele mistere legate de Casa Schimburilor: acolo, în acea casă, prin dulapurile și sertarele ținute sub cheie din cabinetul doctorului Zmuda, se aflau toate datele despre intimitatea sexuală a clienților, scrise în caiete cu coperte negre, exact ca acela pe care tocmai îl răsfoia.

În acele caiete erau consemnate toate fanteziile solicitate doamnei Brigitte, practicile constatate prin observarea directă (în încăperile unde aveau loc întâlnirile colective), precum și – acesta fiind conținutul cel mai sensibil – reproducerea relatărilor verbale, cerute cu regularitate tuturor infirmierelor, asupra a tot ceea ce făceau cu clienții lor.

Expertul Baeta, soția sa Guiomar, toate persoanele care treceau pe acolo aveau și ele numele scrise pe etichetele lipite pe caietele bine păstrate, unde comportamentele și însușirile lor sexuale erau descrise cu amănunțime.

Casa care aparținuse marchizei de Santos nu era numai clinică ginecologică, maternitate, bordel, loc pentru întâlniri clandestine și orgii. Acum știm că era și cel mai secret și complet laborator de observație din lume și o arhivă de date asupra vieții sexuale a unui întreg oraș.

Așadar, Miroslav Zmuda nu-i putuse revela expertului conținutul „problemei Aniceto”, care contrazicea puncte cruciale ale teoriei sale.

Din cercetările pe care le-a întreprins pe urmele lui Aniceto, de la începutul lunii iulie, expertul Baeta a marcat pe hartă zone dintre cele mai diferite ale orașului. În fiecare dintre acestea a localizat mai multe amante, aflate în competiție sau neștiind una de alta, ceea ce făcea ca talentul rivalului să pară din ce în ce mai fabulos.

Prima zonă avea ca punct nodal strada Ouvidor. Acolo, în magazinul cel mai elegant și sofisticat din Rio, Aniceto o sedusese pe proprietara lui La Parisienne, madame Montfort,

și, plecând de la acea cucerire, a dezvoltat o întreagă rețea de relații cu clientele magazinului: cu nevasta industriașului, rezidentă în Botafogo, și cu văduva Palhares, locuitoare a cartierului Laranjeiras, unde deja circulau zvonuri despre o anume vecină a acesteia, cu o situație bună, care începuse să-și înșele soțul cu un individ de joasă speță.

Prin urmare, Aniceto își stabilise în strada Ouvidor un cap de pod, pornind de la care își croia drum spre cartierele de lux și către sferele sociale înalte. Pe lângă asta, văduva Palhares îi deschisese și calea de acces la Casa Schimburilor.

Pornind din acest punct, potențialul său de seducție creștea în proporție geometrică. Dar, odată cu acesta, creșteau și șansele expertului de a avea acces la locațiile unde se aflau amantele pe care și le lua capoeiristul și de a încerca să i le sufle.

Totuși, deși Casa Schimburilor era un teritoriu unde el, Baeta, era obișnuit să se bucure de mare succes, simțea în legătură cu acel loc o oarecare inhibiție, o teamă de a nu eșua de față cu alții, de aceea și-a îndreptat atenția spre cea de-a doua zonă pe care o frecventa Aniceto.

Era vorba de cartierele sărace ale orașului, unde locuiau spălătoresele, servitoarele, vânzătoarele ambulante, bucătăresele, croitoresele, muncitoarele din fabrici și lucrătoarele cu ziua în general. Nu era un univers necunoscut pentru Baeta, care avusese pe acolo câteva amante, printre care și pe purtătoarea de steag. Intuia că acel mediu îi era mai propice pentru scopul propus, poate și pentru că acele femei probabil că ar fi preferat un polițist în locul unui bandit.

Locurile pe unde umbla capoeiristul cuprindeau, pe lângă zona portului, cartierele Saúde și Gamboa, străzile Senador Pompeu și Barão de São Félix, și așezările de pe dealurile Livramento și favela Las Colinas, până la dealul Pinto.

Aniceto locuia pe strada Harmonia, într-o cameră dintr-o pensiune cu bucătărie și baie la comun, care, nefiind dărăpănată, scăpase de furia demolării locuințelor precare de la începutul secolului. Era o clădire sobră, cu opt camere la etajul adăugat ulterior peste construcția inițială, care avea la parter numai patru camere, lăsând un spațiu generos pentru bucătărie și baie. Investigațiile expertului au pornit de acolo, pe la mijlocul lunii septembrie, într-o zi când Aniceto nu era acasă.

În cartierul Saúde, un polițist care pune întrebări îi sperie pe oameni. Baeta nu a fost bine primit. Ca să o convingă pe proprietara casei, o portugheză, să vorbească, a trebuit să o ia cu binișorul, încet-încet, să-i garanteze că nu avea nimic împotriva chiriașului, că de fapt o căuta acolo pe una dintre

iubitele acestuia. Expertul voia să afle de câtă considerație se bucura Aniceto în ochii proprietarei:

– Nu aduce femei în casă, mă respectă. Dar, de când s-a întors, umblă numai după fuste.

Această informație era importantă: portugheza nu-și amintea să fi fost atât de mulieratic înainte de perioada pe care o petrecuse în Alagoas. Data de 24 iunie, menționată de doctorul Zmuda, indica faptul că Aniceto își dobândise talentul de amorez după ce Rufino făcuse vrăjile din cimitir. La sfârșitul dialogului cu el, portugheza i-a dat lui Baeta două-trei adrese.

Expertul nu intenționa, desigur, să bată la ușa acelor fete, dar indicațiile clarificau o trăsătură fundamentală a eticii capoeiristului: cel puțin în acea regiune, nu se știa de vreo legătură a lui cu femei căsătorite. Asta aparent facilita lucrurile. Dar, înainte de toate, Baeta avea nevoie să pregătească terenul, să se facă mai cunoscut în zonă, să domolească ostilitatea pe care faptul că era polițist o inspira localnicilor.

În zilele următoare, mereu atent să evite să-l întâlnească pe rivalul său, Baeta a bătut bodegile, băcăniile, locurile unde ar fi putut să-i cunoască amantele. A ajuns chiar să riște să asiste la o *roda de batuque*[30], pe strada Propósito. Dar abia într-o prăvălie din cartierul Santo Cristo, unde se vindeau mai ales cod sărat, cârnați și carne uscată – care atârnau în cârlige, din tavan, îmbâcsind aerul cu un miros sufocant de sare și grăsime –, a ajuns să-l cunoască pe primul inamic declarat al capoeiristului.

– Ăla-i un ticălos. Într-o zi o să crape și nici n-o să știe ce l-a lovit.

Comentariul a fost făcut pe un ton de ură. Baeta a sesizat accentul străin al omului, care nu a mai adăugat nimic, întorcându-se cu spatele și reluându-și conversația cu alți doi indivizi, așezați pe niște saci de cartofi. În acel moment, un al patrulea bărbat din acel grup, abandonând o partidă de cărți, a făcut un gest sugestiv pentru a-i chema pe ceilalți să se adune mai deoparte ca să stea de vorbă.

Antônio Mina, bărbatul cu accent străin, proprietar al unei case pe strada Hospício, era unul dintre ultimii *babalaô* africani din Rio de Janeiro. Ceilalți sacerdoți ai lui Ifá nu-l plăceau, pentru că susținea că era singurul continuator legitim al tradiției, singurul care cunoștea cele două sute cincizeci și șase de căi ale fiecăruia dintre cele două sute cincizeci și șase de *odu* (adică destine individuale), ceea ce

însemna memorarea a mai mult de șaizeci și cinci de mii de poeme, pe care le putea recita.

Cel care i-a dat aceste informații lui Baeta era ucenic al africanului. Expertul nu auzise până atunci ca negrii *mina*[31] să fi avut un zeu al cunoașterii și un fel de alfabet, în care erau scrise versetele *odu* – reprezentate printr-un semn complex, a cărui semnificație se descifra prin analiza aritmetică a liniilor din care era compus. Activitatea divinatorie avea un caracter rațional, urma principii și aplica anumite metode, poate tocmai de aceea cei care frecventau templul îl venerau pe *babalaô* Antônio Mina – chiar și proprietarul prăvăliei, care era galician.

În timp ce expertul asculta aceste istorisiri, a plătit câteva rânduri de rachiu și cârnați, până ce însuși Mina s-a apropiat pentru a povesti, personal, varianta sa.

Dintotdeauna, Antônio fusese cel care consulta oracolul pentru Aniceto. Capoeiristul fusese părăsit de mama sa, îndată după ce se născuse și, mai târziu, murise și tatăl său, după care frații îl renegaseră. După aceea, ajunsese să fie întreținut, din milă, de către *babalaô*. Acesta, precum și ucenicul său nu-și mai aminteau de Fortunata, fiindcă frații fuseseră separați de mici.

În afară de tatăl său și de Mina, capoeiristul nu mai fusese ajutat în viață de nimeni, de aceea negrul nu ierta trădarea lui Aniceto, care, înainte să dispară o perioadă în nord, îl căutase pe un vrăjitor al unui alt cult, un *macumbeiro*[32], șarlatan și profitor.

Aniceto recursese la celălalt vrăjitor, pentru că Antonio refuzase să-l inițieze pe capoeirist ca *babalaô*, în urma consultării oracolului, care dăduse un rezultat potrivnic dorinței lui Aniceto:

– I-a ieșit Odi-Oturá, care spune că dacă îl inițiezi în Ifá pe acel om îți atragi necazuri și nenorociri.

Expertul a rămas impresionat de rivalitatea acerbă dintre vrăjitori, întru totul similară celei dintre oamenii de știință adepți ai unor curente teoretice divergente.

– Acum umblă pe-aici și se dă mare și tare; se zice că are multe femei și mulți bani. Lumea crede că la mijloc sunt vrăjile *macumbeiro*-ului, dar eu nu cred asta. Are multe femei pentru că are mulți bani și dacă are mulți bani înseamnă că e un hoț.

Băuse el, expertul, cam mult rachiu, dar tot și-a dat seama cu ușurință cine era bătrânul *macumbeiro*: o putere precum cea dobândită de Aniceto, femeile și banii, merita prețul unei perechi de cercei de aur în formă de căluți de mare.

Nu era prima dată când expertul Baeta lua act de realitățile fantastice, de cunoștințele ezoterice, de lumea magiei. Viața de zi cu zi a mamei sale, spălătoreasa, era mereu în contact cu supranaturalul și ei îi plăcea să povestească întâmplări supranaturale, mai ales crime, despre care auzea fie de la vecine, fie de la oamenii pe care-i întâlnea prin prăvălii sau pe la târguri.

În Catumbi, unde se născuse Baeta, locuiau zid în zid cu o ghicitoare în cărți, doamna Zezé, care primea deseori vizita unui negru bătrân, un medium și vraci *quimbanda*[33]. Micul Sebastião îl văzuse doar o dată pe acel bătrân, Tatăl Cristóvão das Almas, fiind dus la el pe furiș de o mătușă, când fusese mușcat de un câine despre care se spunea că ar fi fost turbat.

Scena fusese de neuitat: doamna Zezé, în transă, cu pielea și mai zbârcită ca de obicei, stătea contorsionată, ghemuită într-o poziție nefirească, greu de suportat pentru cineva de vârsta ei. Iar Tatăl Cristóvão, în stare să dea pe gât litri de rachiu fără să-și piardă o clipă luciditatea, cu vocea sa pentatonică, venită parcă din adâncul mileniilor, emițând melodii care te înfiorau, tăind aerul cu un ditamai cuțitul și cu un pumnal, în timp ce scotea valuri de fum amar dintr-o pipă și făcea să explodeze pulberea *fundanga* presărată într-un cerc larg.

Fiul spălătoresei s-a vindecat și a ajuns să afle și mai multe povești uimitoare, de pildă despre oameni care mureau exact în ziua și în felul prezise de acel bătrân, despre mesaje transmise de dincolo de mormânt, cu detalii atât de precise și de intime încât nu puteau fi simple coincidențe, despre diagnosticarea unor boli, care ulterior era confirmată de doctori, și despre multe alte miracole.

Dar el nu dăduse niciodată importanță acelor povești. Influența, fie și de la distanță, a tatălui, inginer, a pus o barieră între el și lumea în care creștea, i-a format părerea că oricine rămânea acolo nu putea fi decât un ratat. Inginerul, dându-și seama de inteligența extraordinară a băiatului, a investit mult în educația sa formală, dar, pe lângă asta, a cultivat excesiv în el o mentalitate – să-i zicem – „științifică”.

Poate de aceea, din cauza acelui exces, Baeta trata cu scepticism chiar și ramurile mai puțin ortodoxe ale științei. Vehemența cu care respingea, de pildă, antropologia criminalistică a lui Lombroso nu venea numai din nenumăratele probe contrarii găsite de el chiar în mediul său originar, ci și din faptul că medicul italian studiase anumite fenomene spirituale, precum hipnotismul și magnetismul,

foarte în vogă în Europa în acea perioadă. Expertul considera un asemenea interes ca fiind incompatibil cu mentalitatea științifică și descalificant pentru acel teoretician.

Babalaô Antônio Mina a fost, pentru Baeta, un element deopotrivă perturbator și conciliator: mai întâi, când a priceput că gândirea magică avea fundamente uimitoare în teoria numerelor, apoi, pentru că expertul nu mai avea nici o îndoială că puterea de seducție a lui Aniceto fusese obținută pe căi supranaturale. Relatările negrului Mina, ale portughezei și ale doctorului Miroslav Zmuda însuși confirmau că acele performanțe erau de dată recentă și coincideau cu vrăjile făcute de Rufino în Cimitirul Englezilor.

Știm că mințile matematice au o propensiune spre misticism: Baeta era fiul unui inginer și, în același timp, fusese crescut cu poveștile despre lumea supranaturală ale spălătoresei. În acel moment, cele două moșteniri s-au contopit: logica și magia au început să coexiste și să aducă la suprafață toate înclinațiile spre fantastic ale structurii sale intelectuale.

Expertul simțea că, dacă ar fi recurs și el la magie, ca mijloc de a câștiga pariul, aceasta nu ar fi fost o trădare a naturii sale esențialmente raționale.

La doamna Zezé nu mai putea, totuși, să apeleze: chiar el fusese la înmormântarea acesteia, în urmă cu câțiva ani, împreună cu mama sa. Antônio Mina era și el exclus din start. Deși nu înțelesese foarte bine care fuseseră obiecțiile sale la pretențiile lui Aniceto, Baeta intuia că acesta nu-l căutase pe Rufino decât fiindcă *babalaô* fusese greu de convins.

Cel care deținea, deci, puterea aceea atât de invidiată și care o putea transmite nu putea fi decât profitorul, șarlatanul, *macumbeiro* Rufino.

Una dintre poveștile fantastice pe care Baeta le auzise de la mama sa circula, pe vremea aceea, sub titlul de „Neașteptata răzbunare a Mariei do Pote” și era cunoscută încă în 1983, când regretatul Baeto da Cuíca a făcut din ea text de samba.

În poveste era vorba despre un anume Dito, derbedeu, *batuqueiro*[34], care locuia pe dealul Rato, dar frecventa *roda*[35] din sinistrul loc numit Terreirão, pe dealul São Carlos. Acel loc, un fel de treaptă tăiată în panta abruptă a dealului, rămăsese blestemat de când acolo fusese smuls din rădăcini un smochin alb, deschizându-se, cum ar fi, însăși poarta iadului.

Cui trecea pe acolo, mai ales în cazul în care călca chiar pe locul unde fusese copacul, i se întâmplau tot felul de nenorociri, care îl măcinau până la moarte.

În epoca în care se întâmplau cele ce vor fi povestite, aceste fenomene nu fuseseră încă observate. De aceea, nu numai că locuitorii din acea vecinătate nu pierdeau nici o ocazie să participe la o *batucada* la Terreirão, ci mulți veneau tocmai din nordul orașului, din cartierul Andaraí, atrași de faima sambei din Estácio.

Se pare că Dito nu era numai *batuqueiro* și derbedeu, ci mai cu seamă un mare bandit. Dădea lovituri din proprie inițiativă și omora la comandă, ceea ce nu înseamnă că nu avea la activ și câteva crime din motive personale, să zicem, fără legătură cu banii. Dito omora pentru bani, dar și din răzbunare.

Era ceva ce distingea unul de celălalt cele două tipuri de crime: în cazul celor la comandă, Dito respecta ziua care i se indica, însă cele comise din răzbunare se petreceau numai în zilele de sâmbătă, în lunile aprilie sau martie.

Dito își pregătea cu atâta artă și premeditare crimele, încât nu-l deranja eventualitatea ca viitoarea victimă să-și cunoască dinainte condamnarea. Nimeni, oricum, nu-i scăpa.

Pentru Dito, consecințele nefaste ale trecerii prin Terreirão au început să se manifeste când, într-o zi, a văzut-o dansând într-o *roda* pe o mulatră tânără, frumoasă și focoasă, care atrăgea atenția derbedeilor prin piruetele și mișcările ei excentrice, foarte provocatoare. Aceasta era, se înțelege, Maria do Pote.

Maria do Pote era de prin partea locului, dar făcea parte dintr-o comunitate *candomblé* de pe strada Barão de Itaúna, unde fusese inițiată în cultul Bamburucemei, care este un fel de Sfânta Barbara. Se spune că femeile inițiate în cultul acestei divinități sunt foarte iubărețe.

De aceea, n-au folosit la nimic sfaturile femeilor mai în vârstă, care-i spuneau că tipii ca el trebuiau ocoliți. Ele habar nu aveau cât de delicios era să te dăruiești unui ticălos. Și astfel, Dito a făcut din Maria do Pote femeia lui, după terminarea dansului, pe coasta acelui deal.

O poveste a cărei temă e trădarea, care începe prin a vorbi despre răzbunare și în care sunt implicați un bărbat care este un bandit și o femeie care joacă rolul de seducătoare, nu poate avea decât un deznodământ legat de un adulter. Și chiar așa se vor petrece lucrurile.

Dar, înainte de orice, trebuie spus: Maria do Pote nu era o femeie ușoară, o vagabondă, așa cum a fost descrisă. Este

important de amintit, în primul rând, că era fecioară și că dansase chiar pe locul de unde fusese smuls smochinul.

Această specie de smochin e un copac interesant. Coroanele dese, încâlcite, neregulate par a simboliza imprevizibilitatea vieții. Ramurile arată, în mod paradoxal, ca niște rădăcini, ca și cum copacul ar crește sub pământ și ar avea rădăcinile în aer. Datorită acestei ambivalențe, sunt un fel de porți către lumea subterană, unde locuiesc spirite descărnate. Copacul însuși se hrănește cu materie moartă, deoarece nu germinează decât pe cadavrul unui alt pom.

Maria do Pote – ca, de altfel, Dito însuși – a fost pătrunsă de vibrația smochinului. Și, o singură dată, după o samba la care bărbatul și stăpânul ei nu fusese prezent, s-a culcat cu altul, chiar pe aceeași coastă de deal ca prima dată. Dito, uns cu toate alifiile, a aflat, dar nu a făcut nimic pe moment, profitând de timpul cât Maria mai avea să fie în viață.

Pe 15 aprilie 1911, în Sâmbăta Mare, ziua Marii Răzbunări, în care se săvârșise, ca de obicei, ritualul snopirii în bătaie a unei păpuși reprezentându-l pe Iuda, după care lumea se dusese să bea și să danseze la Terreirão, Dito a înjunghiat-o pe Maria, în mijlocul cercului de dansatori.

Femeile în vârstă au jelit-o, după care nimeni nu a mai vorbit despre cele întâmplate. Ceea ce lumea a început să constate cu uimire era comportamentul banditului. Mai întâi, ocolea oricât era nevoie de mult, numai ca să nu treacă prin cimitirul São Francisco de Paula. Apoi, a început să se teamă de toate răscrucile de drumuri, pe care le traversa numai cu ochii închiși. Atunci s-a aflat că Dito vedea strigoi.

Nici un tată de sfânt sau descântec n-au reușit să-l vindece. Dimpotrivă, Dito era din ce în ce mai abătut. Până când a venit o nouă Sâmbătă Mare. Dito se afla la Terreirão, luptând cu tristețea, când s-a întâmplat un lucru mare: un derbedeu, bandit, om rău, s-a repezit deodată în centrul cercului de dansatori și a început să-și unduiască șoldurile în felul exotic, provocator și inconfundabil al defunctei Maria do Pote. Se spune că până și hohotele sale de râs aveau exact timbrul vocii tinerei mulatre.

Să ne întoarcem, însă, la Rufino. Baraca în care locuia, pe culmea dealului Santa Teresa, se afla la marginea pădurii, mai sus de locul în care Antônio Valentim își construise impunătorul castel, într-o zonă în care începuseră să se ridice, încet-încet, mai multe cocioabe.

Baraca lui Rufino era cea mai izolată, dar nu fusese făcută, precum cele mai recente, din scânduri și alte materiale de pe șantierele de demolări: era o construcție de lemn, joasă și fără

ferestre. Ventilația, foarte precară, se făcea printr-o mică fantă dintre pereți și acoperiș, care era făcut din fibre de palmier. Pe lângă ușa din față, care avea un zăvor drept încuietoare și pe care era desenat cu vopsea un șarpe-coral, mai exista o alta, mai joasă decât un stat de om, pe peretele din fund, prin care se ieșea direct în desișul pădurii.

Aceasta era o diferență importantă: în timp ce locuitorii celorlalte barăci se străduiau să curețe locul în jurul caselor, Rufino prefera umbra și umezeala pădurii. Mai mult, dacă apărea cineva cu o coasă, un cuțit sau un topor, Rufino devenea amenințător, clamând că acea vegetație exuberantă nu era lucrarea lui Dumnezeu, ci era creația lui, tot așa cum Antônio Valentim își construise castelul. Bătrânul spunea că poate identifica fiecare copac, arbust sau floare pe care le plantase timp de patruzeci de ani.

Mai circula o poveste despre el, și anume că fusese unul dintre sclavii folosiți de maiorul Archer pentru reîmpădurirea masivului Tijuca, începută în 1861, la ordinul împăratului, cu intenția de a recupera izvoarele râurilor Comprido, Maracanã și Carioca și de a rezolva lipsa cronică a apei din oraș.

Rufino chiar s-a achitat de sarcină, dar numai după ce a comandat și condus fuga sclavilor. A apărut, astfel, misteriosul *quilombo*[36] Cambada – niciodată distrus, nici localizat – a cărui căpetenie a fost Rufino.

În timp ce maiorul continua lucrarea, dar, de data aceasta, cu mână de lucru plătită, fugarii făceau aceeași treabă, replantau pădurea, în diferite puncte ale masivului.

Pentru Rufino, replantarea pădurii Tijuca nu a servit numai la salvarea râurilor și a unor specii de vânat. Bătrânul a vrut, de asemenea, să creeze un labirint, în care Cambada să poată fi la adăpost.

Casa lui Rufino, care era tipică pentru un *quilombo*, avea, astfel, o importanță mai mare decât castelul, fiindcă a fost una dintre ultimele construcții în acest stil din oraș.

Când Baeta s-a dus la Rufino, acesta nu era acasă, iar afară ploua. Până acolo făcuse o adevărată drumeție, pornind pe jos, din piața Guimarães, de aceea nu ar fi vrut să facă imediat cale întoarsă, deși nu avea unde se adăposti. Cei din casele vecine, mai de la vale, păreau a nu-l agrea prea mult pe bătrân, fiindcă-i indicaseră expertului drumul până acolo cu destulă răceală.

Chiar în momentul în care ploaia se întețise, Baeta a auzit un zgomot ciudat venind dinspre pădure. A dat colțul casei, cu arma în mână, crezând că era vorba de vreun animal

sălbatic. Când a ajuns la portița din dos, și-a dat seama că era deschisă. Și nu a rezistat ispitei.

Mobilierul propriu-zis consta în niște scânduri puse pe podeaua acoperită cu frunze și dintr-un scaun de lemn acoperit cu piele de tapir. Mai erau și un trunchi de arbore de pâine, care servea probabil și el de scaun, precum și un cuptor de fier, pe care era așezat un trepied pentru oale. În rest, mai erau diferite obiecte: coșuri pentru pescuit, atârnate de tavan, o tobă din piele de șarpe și diferite cranii de animale, pe pereți. Scenariul era completat de diferite obiecte răspândite pe jos: funii, lumânări, sticle, unelte primitive, cuțite și o țeapă foarte ascuțită, care putea fi folosită și ca armă de vânătoare, și ca armă albă.

– Cauți moartea, băiete?

Baeta s-a întors spre Rufino, care stătea în picioare, ud leoarcă, desculț, dezbrăcat până la brâu și ținând în mână un fel de macetă. Mai mult decât cuțitoaiele, există și unele atitudini de o demnitate care te poate înspăimânta. De aceea, deși era înarmat, deși era polițist, expertul s-a cutremurat.

Bătrânul l-a recunoscut pe expert. Intuia că era de aceeași teapă cu scelerații de polițiști de la secția Mauá, de aceea și-a păstrat privirea dură, așteptând să i se dea satisfacție. Atunci, Baeta, cu multă iscusință, a început prin a se scuza, și abia apoi a abordat subiectul care-l interesa:

– Am venit ca să vorbim despre omul care v-a dat cerceii.

Rufino s-a arătat neîncrezător, s-a așezat pe scaunul de lemn și a aruncat maceta în trunchiul de copac, pentru a-i indica polițistului unde putea să se așeze.

– Ce legătură e între omul cu cerceii și povestea asta?

Baeta nu a înțeles. Nu știa despre ce fel de poveste era vorba. Se dusese acolo cu un scop foarte bine definit, legat de Aniceto. Despre el voia să vorbească.

– Să nu crezi că mă poți înșela, băiete. Toți sunteți la fel.

Expertul s-a gândit că, încă o dată, condiția lui de polițist i se punea de-a curmezișul. Dar nu a vrut să se justifice și a vorbit direct despre ceea ce-l interesa: a vorbit despre Antônio Mina, despre nenumăratele femei ale lui Aniceto și despre bănuiala că vrăjile făcute pentru capoeirist, în Cimitirul Englezilor, și plătite cu cerceii aveau o legătură cu puterea de seducție a aceluia.

– Am venit aici pentru același lucru.

Rufino nu i-a răspuns imediat. Și-a șters mâinile cu o cârpă, a scos dintr-unul din coșuri o pipă, a aprins-o, a tras două fumuri și abia la al treilea a spus:

– Nu mai vreau să am nimic de-a face cu polițiștii.

Și atunci Baeta a aflat: îi invadaseră casa, o scotociseră, îi aruncaseră toate lucrurile pe jos ca pe gunoaie, iar el fusese torturat. Mai avea urmele loviturilor pe care le primise pe spate, pe lângă cele de arsură de pe față, mâini și tălpi. Totul pentru o comoară pe care credeau că el o are.

Toți agenții care îl chinuiseră umblau încă pe urmele lui, îi spionau casa și-i urmăreau pe cei care veneau să-i ceară ajutor.

Baeta, care deja accepta magia ca abstracțiune, nu o vedea ca pe o cale spre o bogăție atât de palpabilă, constând în pietre și metal. Și i-a spus asta bătrânului, pentru a-i dovedi că nu venise la el cu intenția de a-l jefui. Rufino, însă, a rămas în continuare concentrat pe pipa sa, indicând limpede că închisese orice discuție.

– Dar până la urmă chiar există acea comoară?

Era numai o provocare, dar bătrânul nu a mai deschis gura decât ca să scuipe pe jos. Înainte de a pleca, Baeta a încercat să mai joace o carte:

– O să vorbesc cu polițiștii și ne mai vedem după aceea.

Expresia dură de pe fața lui Rufino a dispărut și s-a mulțumit doar să râdă drept răspuns.

Problema Aniceto – în descrierea doctorului Zmuda – consta într-o sumă de observații care puteau fi enunțate sub forma a trei subiecte distincte, care corespundeau ariilor fenomenului sexual feminin pe care medicul le cerceta în ultimii ani.

Am văzut deja că, pe când se afla la Viena, Miroslav Zmuda era interesat mai cu seamă de fiziologia coitului, de evoluția raselor, de mitul Marelui Penis. Ideile sale, în acea epocă, se bazau pe presupunerea că acțiunea falusului în vagin constituie elementul primordial al plăcerii feminine, chiar dacă intervin și anumiți factori afectivi.

În schimb, pe atunci, neglija încă importanța clitorisului, atât în stimularea, cât și în realizarea coitului, după cum considera ca secundară și dispensabilă, mai ales la femei, inducerea manuală a orgasmului. Și când colo, tocmai el, Miroslav Zmuda, abil masturbator, o cucerise pe viitoarea sa parteneră tocmai în acest mod, la vechea clinică Gloria.

Dar Aniceto a fost cel care a început să modifice în acest sens concepția medicului. Era tocmai o zi de întâlnire între cupluri. Era 24 iulie. Se aflau acolo cuplurile obișnuite. Se mai aflau Guiomar și expertul Baeta. Văduva Palhares, însoțită de acel nou partener, tocmai îl indignase cu prezența sa, la mai puțin de două luni de la înmormântarea soțului ei. Puțini știau cine erau femeia și însoțitorul său, de aceea nu au

trezit un interes special. Baeta, în culmea succesului, nu i-a observat de data aceea nici el.

Dar Aniceto era atent. Privea fix femeile, mai ales pe infirmiere. Îndată a și ales-o pe una dintre ele, retrăgându-se cu aceasta și cu văduva Palhares într-una dintre camerele care, conform regulamentului Casei, puteau fi închise pe dinăuntru. Acea infirmieră îi descrisese doamnei Brigitte, apoi, tot ce se petrecuse.

În timp ce o săruta pe văduvă pe gură, explorându-i cu mâinile tot corpul, capoeiristul îi produsese ei, infirmierei, un orgasm cum nu mai avusese niciodată la acea intensitate în timpul unei penetrări. Culcată pe spate, prostituata simțea că întreaga greutate a lui Aniceto se concentra în pubis și că, menținând pubisul cu vigoare peste vulvă, putea mișca din șolduri, introducând penisul cu putere, în timp ce cu aceeași forță îi masa clitorisul.

– Am simțit că mă desfac toată și nici nu m-am mai putut mișca după aia, și-a încheiat fata relatarea, nemaigăsind alte cuvinte pentru a descrie acea senzație.

Fiindcă era vorba de o prostituată cu o vastă experiență, Zmuda a dat toată importanța acelei tehnici. Apoi a și văzut-o pe viu, câteva luni mai târziu, fiindcă fusese aplicată de Aniceto acelei femei înalte, la petrecerea la care Baeta îl remarcase pe capoeirist pentru prima dată.

Dar nu acea tehnică impresiona cel mai tare la Aniceto, ci atracția sexuală prodigioasă pe care o exercita.

Faptul că le seducea pe infirmiere poate că nu era ceva foarte dificil, dar, în acel moment, doctorul Zmuda deja știa că bărbatul nu era tocmai un simplu angajat al lui madame Montfort, că fusese cauza crimei comise de soția industriașului și că reușea să cucerească destul de ușor și alte femei fine, ca de pildă pe văduva Palhares și pe vecina acesteia, pe lângă alte femei pe care le cunoștea la Casa Schimburilor.

Deși existau excepții – iar doamna Brigitte făcuse posibilă realizarea unor fantezii de acel gen –, majoritatea femeilor (după cum credea atunci medicul) preferau masculi superiori lor însele și altor masculi de la același nivel social, ceea ce în Rio de Janeiro se confunda cu noțiunea de rasă.

Mai mult decât atât: dacă văduva Palhares sau orice altă femeie sedusă de capoeirist ar fi manifestat deja anterior acea tendință – de a le plăcea bărbați ordinari, de joasă speță sau cu o inteligență scăzută, ceea ce doctorul Zmuda ar fi considerat a fi o simplă fantezie –, nu ar mai fi fost nici o surpriză. Surpriza consta în faptul că numai el era acceptat de

atâtea partenere care îi erau superioare, ceea ce dădea succesului său un caracter cu adevărat excepțional.

Acesta era unul dintre motivele care-l făceau pe Aniceto să fie indispensabil în Casa Schimburilor. Miroslav Zmuda dorea, în primul rând, să înțeleagă metoda acestuia și apoi să găsească fundamentele științifice pe care se baza acea putere asupra femeilor.

Al doilea motiv era cel mai important: capoeiristul, pe lângă faptul că era un seducător irezistibil, avea o capacitate incredibilă de a răvăși mințile feminine și de a cunoaște dorințe sexuale extrem de intime, pe care le scotea la suprafață și le exploata.

Un bun exemplu în acest sens îl constituia modul în care condusese contactul între văduvă și femeia cea înaltă: Aniceto părea a ști dinainte că amândouă erau atrase de femei, că văduvei îi producea plăcere să fie tratată cu un anume dispreț, ca figură secundară, că cealaltă prefera să aibă un rol dominator, să-și umilească partenera în acel tip de relație.

Chiar dacă s-ar putea presupune că văduva i-ar fi putut dezvălui preferințele ei capoeiristului (ceea ce Zmuda credea că era foarte improbabil), în cazul femeii înalte nu exista nici o explicație, alta decât o incredibilă întâmplare sau o profundă intuiție. Medicul înclina spre a doua posibilitate, în vreme ce-și revizuia notițele și consemna că nici una dintre cele două femei nu mai prezentase acele tendințe anterior.

Aceasta era cea de-a treia mare temă de cercetare a doctorului Zmuda: constanța fenomenului pe care el îl denumea simbolizare sexuală și a cărui descoperire o datora orașului, doamnei Brigitte și Casei Schimburilor.

În orașul Rio de Janeiro, Miroslav Zmuda a constatat sau, mai bine zis, s-a convins pe deplin că orgasmul feminin era foarte influențat de unele componente simbolice ale atracției și ale actului sexual. Aceste simboluri puteau acționa numai ca fabulații, ca în cazul indivizilor care își imaginează în secret anumite scene în timpul coitului. Totuși, când acele scene deveneau realitate, aveau o mare influență asupra gradului de plăcere.

De când ajunsese la această convingere, polonezul se apucase să catalogheze și să clasifice un mare număr de simbolizări, pe care atât literatura de specialitate, cât și simțul comun le considerau aberații, perversiuni, tare, vicii, depravări și devieri. Nimeni în afară de Aniceto nu arăta o familiaritate mai mare cu zone atât de obscure ca acestea.

Când Donga a înregistrat, în 1916, la Biblioteca Națională, partitura intitulată „La telefon” – prima compoziție numită „samba”, deși, în realitate, era un *maxixe* –, poate că a făcut o serie de omisiuni sau a spus unele minciuni în privința genului, autorilor și datelor.

Dar în conținutul textului există aluzii și la fapte adevărate: șeful Poliției știa, încă de prin 1913, că în zona Jardim Carioca exista o ruletă și că aceasta se afla în barul numit popular „barul lui Hans Staden”, care era de fapt o tradițională berărie nemțească ce nu avusese niciodată pe firmă acest nume și care, pe timpul său, ajunsese să servească cea mai bună bere artizanală din lume.

Cine intra în acea berărie nu putea să nu observe masa rotundă din marmură, unde erau expuse, pentru uzul clienților, pachete de cărți de joc, zaruri, table și piese pentru tot felul de jocuri de noroc. Barul era cunoscut ca unul dintre principalele locuri pentru jocuri interzise din oraș și avea chiar o sală secretă unde se afla ruleta pomenită mai sus.

De aceea, nimeni din bar nu s-a mai simțit în largul lui când și-au făcut apariția acolo expertul Baeta și delegatul districtului întâi de poliție, care au traversat toată incinta, pentru a se așeza la o măsuță din spate, cerând să li se aducă bere, castraveciori murați și cârnați.

Invitația de a merge acolo, făcută de delegat, îl uimise pe expert. Nu era probabil o chestiune de serviciu, pe care ar fi putut-o discuta la sediul Poliției. Era vorba mai degrabă de ceva particular, ceea ce îi dădea lui Baeta o ocazie unică de a aborda problema lui legată de Rufino.

Expertul își închipuia că, fiind un personaj sceptic, delegatul nu credea, cum credeau subordonații săi, povestea despre comoară. Astfel, se gândea să-l roage pe acesta, fără a-i dezvălui motivele reale, să le ceară agenților din subordine să slăbească presiunile făcute asupra bătrânului. I-ar fi vorbit despre acte arbitrare, ar fi menționat numele șefului Poliției, poate chiar pe cel al ministrului Justiției. Nu prea știa însă foarte bine cum să facă toate acestea fără a-și trăda interesul personal.

De aceea, pentru el, a fost un șoc atunci când delegatul a intrat direct în subiect, după prima gură de bere:

– Am aflat că ați fost la Santa Teresa, la casa vrăjitorului.

Deci era adevărat: Rufino era supravegheat zi și noapte de către agenții districtului întâi. Mișcarea pe care o simțise expertul la marginea pădurii, înainte de a intra în casa bătrânului, fusese făcută de cineva care spiona locul. Lui Baeta nu-i venise să creadă că însuși delegatul era cel care coordona acea vânătoare.

– Se întâmplă ceva grav în zona districtului meu. Am dreptul să știu ce este.

Era un fel de șah-mat la intențiile expertului. Baeta nu putea lăsa să planeze vreo suspiciune legată de asasinarea secretarului (și de aceea nu putea spune că faptele legate de Fortunata se petrecuseră în districtul São Cristóvão, și nu în districtul întâi, ceea ce probabil ar fi risipit tensiunea). Era nevoit să susțină că nu știa nimic, că se dusese să-l caute pe bătrân în căutare de dovezi pentru niște cazuri de furturi de cadavre, pe care le redeschisese. Era o explicație cam în doi peri, după cum și-a dat seama și delegatul.

– Trebuie să vă dați seama de ceva: polițiștii de la districtul întâi sunt ca frații.

Baeta a înțeles amenințarea implicită. În poliție era bine cunoscută loialitatea unul față de celălalt a polițiștilor de la secția din piața Mauá. Nu pentru că ar fi format o bandă. Nu exista între ei nici un fel de cârdășie la luare de mită sau ceva asemănător. Ceea ce exista între ei – pe lângă orgoliul de a se crede cei mai buni polițiști din oraș – era numai un pact de apărare reciprocă, de sprijin necondiționat, ca în masonerie și în alte societăți secrete. Nu este nevoie să menționăm ce tip de pedeapsă era rezervată pentru trădători și inamici.

– Dar pe chei ce-ați căutat, acum cincisprezece zile?

Baeta a făcut un gest de aroganță disprețuitoare, afirmând că problema lui cu derbedeul era una personală. Îndată ce a dat acest răspuns, însă, a înțeles că nu spusese o minciună, că el, Baeta, chiar avea o problemă personală cu Aniceto.

Delegatul era, însă, un bun polițist. Și a spus ceea ce gândea: că expertul făcea investigații în zona care era sub jurisdicția sa, că exista o anumită legătură între Rufino și capoeirist, că exista o legătură între Rufino și femeia numită Fortunata și că exista o relație și între femeie și Aniceto, ceea ce închidea cercul. Iar acel cerc cuprindea, desigur, o poveste foarte complexă.

– Și dacă tot vorbim despre o poveste complexă, de ce i-ați dat înapoi bătrânului cerceii?

Baeta a citit în zâmbetul comandantului o suspiciune. Și a răspuns cu o privire similară. Delegatul, care știa și el să citească expresii faciale, s-a grăbit să replice:

– În secția noastră nu se fură.

Expertului i-a luat câtva timp până să înțeleagă la ce se gândea colegul său: polițiștii de la secția din Mauá credeau că el, Baeta, îi returnase cerceii bătrânului ca să servească drept momeală. Rufino – despre care toți știau că are o comoară – urma să se ducă îndată să-i ascundă, împreună cu

alte piese de preț primite de la numeroșii săi clienți, în același loc în care păstra restul tezaurului.

Asta aveau, asta au avut de la bun început contra lui cei de la districtul întâi.

Expertul, însă, avea un spirit esențialmente matematic: lui îi era mai greu să creadă în minuni concrete, așa cum era presupusa comoară a lui Rufino, decât în entități abstracte, precum punctul, dreapta, cercul și celelalte figuri geometrice inexistente în natură, care compun universul fantastic creat de Euclid.

Astfel, explicația pe care i-a dat-o delegatului a fost aceea că nu era pe urma nici unei comori, pentru că ideea existenței ei i se părea cu totul absurdă.

Interesant cum operează acel tip de fascinație asupra oamenilor: delegatul nu a acceptat explicația expertului, pur și simplu fiindcă cine crede în existența unei comori nu poate admite că alții o neagă.

– Și atunci v-ați dus la bătrân mai exact de ce?

La această întrebare Baeta nu avea cum să răspundă, iar insistența pe acest subiect l-a iritat. Poate delegatul nu știa, nu pricepuse că lui nu-i plăceau intimidările. El era suficient de bărbat ca să nu se teamă nici măcar de o întreagă echipă de polițiști. După asta, înainte să se ridice, a fost mai rapid decât delegatul și a luat cu furie ultima bucățică de cârnat, lăsându-l pe celălalt cu scobitoarea în aer.

– Cine invită plătește.

Tocmai făcuse o declarație de război.

Una dintre întâmplările inventariate de doctorul Zmuda, de a cărei punere în scenă s-a ocupat doamna Brigitte – și care ilustrează bine modul în care Casa Schimburilor proceda în cazuri similare –, a debutat cu o scrisoare anonimă primită de patroana casei, în care autoarea (căci era vorba cu siguranță de o femeie) descria fantezia pe care dorea să și-o realizeze, spunând că nu-și va dezvălui identitatea decât dacă obținea aprobarea administratoarei.

Dona Brigitte și-a dat acordul, specificând prețul și dând indicații despre cum să-i fie trimise câteva lucruri necesare pentru realizarea planului, precum și banii – într-o zi anume, la o anumită oră, unui curier care avea să fie îmbrăcat într-un anume fel și care avea să se afle într-un anume loc din piața Machado.

Câteva zile mai târziu, după ce condițiile au fost îndeplinite, s-au petrecut următoarele: pe o stradă întunecoasă care traversa plaja Flamengo, în cartierul Catete, lângă o anumită femeie cu o siluetă zveltă, îmbrăcată într-o

rochie de muselină și cu pălărie cu pene, care mergea cu pași măsurați, a oprit un cupeu, pentru ca vizitiul, politicos, să-i pună o întrebare oarecare.

Neliniștea femeii era vizibilă, dar, fiind abordată într-un mod atât de civilizat, s-a relaxat și tocmai se pregătea să răspundă, când, de pe o alee apropiată, a apărut un bărbat care, apucând-o cu brutalitate pe femeie, a forțat-o să intre în cupeu.

Iar cupeul și-a continuat drumul din Catete până în centrul orașului, nu în zona Bulevardului Central, ci în partea cea mai rău famată a străzii Alfândega (care corespunde vechii Quitanda do Marisco), unde s-a oprit. Femeia, care în timpul călătoriei fusese supusă la insulte și chiar la abuzuri fizice, a fost târâtă până la o căsuță veche și îmbrâncită pe scări până la etaj, unde a fost împinsă într-o cameră în care se afla un alt bărbat, care, fără nici o ezitare, urma să abuzeze de ea.

Dar înainte de a spune ce s-a întâmplat mai departe, să vorbim despre primul bărbat, cel care o răpise pe femeie. Acesta era un tânăr de 22 de ani, un fel de colaborator extern al Casei Schimburilor, folosit pentru servicii riscante și ceva mai insolite.

Nu știu dacă am clarificat suficient faptul că, deși avea și bărbați angajați, aceștia nu își așteptau clienții în interiorul Casei, ca infirmierele. Dona Brigitte îi convoca atunci când era necesar și, în funcție de împrejurări, puteau aștepta pe strada Imperador, mereu foarte discreți, înconjurându-se de riguroase procedee de siguranță, dar, cel mai adesea, mergeau în case închiriate, pe vechile străzi din Centru.

Herminio – prostituatul care o dusese pe femeie în trăsură – nu era dintr-o familie bogată, dar ar fi putut fi jurnalist, sau vânzător într-un magazin, cum erau tatăl și frații săi. Prefera viața pe care o ducea fiindcă îi plăcea riscul și fiindcă nu înțelegea noțiunea de muncă.

Deși deja participase de mai multe ori la încăierările dintre galerii pe stadioanele de fotbal și de aceea aprecia acest sport, cel mai mult îi plăceau regatele și chiar vâslise pentru clubul São Cristóvão. Banii și-i cheltuia în salonul secret al berăriei Hans Staden sau la jocurile de noroc din vecinătatea Gării Centrale.

De asemenea, putea fi adesea văzut și la partidele de cărți de pe străzile din apropierea pieței Mauá, la care nu participau numai derbedei.

Tocmai capacitatea lui de a pendula între ruletele din camerele secrete din piața Carioca și mesele de lemn improvizate din speluncile cartierului Gamboa a fost cea care a contribuit la formarea sa pentru marile misiuni ale Casei

Schimburilor. Herminio se exprima corect, știa să se îmbrace la patru ace și impresiona prin statura sa de fost canotor, dar, în același timp, stăpânea și limbajul derbedeilor, deși nu era capoeirist și nici nu umbla pe la adunările de samba.

Astfel, deși era cel ales în mod exclusiv de clientela sofisticată – capitaliști, militari, înalți funcționari publici –, acționa și în culise, organizând, printre altele, puneri în scenă elaborate, închiriind mașini, camere, corupând pe cine trebuia, luând măsuri de precauție care garantau anonimatul.

Herminio fusese cel care, de exemplu, reușise să convingă trei indivizi fără căpătâi să-l însoțească până la căsuța de pe strada Alfândega, unde au găsit disponibilă o femeie mascată și care reușise să-și păstreze anonimatul numai prin strădaniile lui Herminio, într-atât de mare fusese râvna cu care cei trei se năpustiseră peste ea. Tot el fusese cel care o convinsese pe o doamnă care rămăsese falită să-și cedeze fiica pentru două mii de reali. Și tot Herminio fusese cel care descoperise, pe dealul Cachoeirinha, o femeie de dimensiuni enorme și destrăbălată, posesoarea unor adevărate labe, care de atunci devenise fascinația adoratorilor de picioare de la Casa Schimburilor.

Obișnuit cu sarcini de acest fel, Herminio a rămas dezamăgit după ce a terminat de citit o scrisoare pe care i-o trimisese doamna Brigitte, pe data de 1 octombrie, prin care i se cerea să facă un lucru ciudat, și anume să obțină cât mai multe informații despre un anume vrăjitor pe nume Rufino, despre care se spunea că era binecunoscut în zona cartierului Lapa. Nu i se dădea nici o explicație în ceea ce privea motivele, deferență pe care el considera că o merită. Se menționa numai nevoia de maximă confidențialitate, pentru a nu fi pusă în pericol siguranța Casei Schimburilor.

Era o lume în care Herminio nu intra, și anume lumea caselor de *candomblé* și a acelor *macumbeiro*. De asemenea, nu obișnuia să îngenuncheze în biserici, nici să apeleze la preoți. Credea că aleatoriul vieții era incompatibil cu ideea de Dumnezeu. Îi repugna orice raționament care implica superstiția și niciodată nu făcea pariuri bazate pe vise, ci după un principiu logic pe care își imagina că se bazează orice fel de joc.

Dar scrisoarea fusese semnată de însăși doamna Brigitte, deci trebuia să facă ceea ce îi cerea. Totuși, în loc să se ducă în Lapa pentru a strânge informații despre acel personaj obscur fără să atragă atenția, a preferat să rămână în propriul său mediu. Și, într-o noapte în care se jucau jocuri de cărți interzise, într-o bodegă discretă de pe ulița Liceului, unde se bea whisky, iar principalele victime erau ofițerii de marină

britanici, Herminio a crezut că unul dintre partenerii de joc, prin profesia lui, ar fi putut ști câte ceva despre numitul Rufino și a făcut imprudența să întrebe.

– Și de ce anume vă interesează acest om?

Persoana care-i răspunsese lui Herminio cu o altă întrebare era unul dintre agenții de poliție de la secția din piața Mauá.

Și a mai avut loc și o a treia crimă, care ar merita titlul de *Stratagema atuului de treflă*, crimă pe cât de nefericită, pe atât de indispensabilă. Pentru că, dacă pe de o parte a fost o nenorocire pentru oraș, care a suferit singura sa înfrângere militară, pe de altă parte a permis salvarea a poate celui mai valoros document aflat până atunci în mâini străine: harta lui Lourenço Cão.

Dar să povestim cazul, așa cum s-a întâmplat el. Cel mai vechi pachet de cărți de joc găsit în Rio de Janeiro datează din perioada regelui Filip. Cărțile de joc în sine probabil că nu au stârnit mare interes printre locuitori. Cu toate acestea, fiindcă jocurile erau interzise, plăcerea incertitudinii a început să crească.

Iar atracția pentru cărți a devenit definitivă și irezistibilă începând cu anul 1655, când un val de țigani a inundat orașul. Prezența lor a fost propice pentru Rio de Janeiro, iar Rio de Janeiro le-a fost atât de propice lor, încât au abandonat nomadismul milenar și s-au stabilit aici.

Disprețuiți, fiindcă de multe ori erau folosiți pe post de călăi și pentru că se mai ocupau și cu traficul de negri, țiganii erau renumiți pentru anumite îndeletniciri: domesticirea cailor, falsificarea monedelor, răspândirea cărților de joc și a zarurilor, dezvoltarea artelor magice și divinatorii.

Marea contribuție a țiganilor, însă, a fost împământenirea în oraș a noțiunii de noroc. De aceea, șahul nu a fost niciodată apreciat aici, fiindcă este un joc la care se câștigă prin calcule foarte obositoare. Nici biliardul nu a prea avut adepți printre noi, cerând un talent și o tehnică mai potrivite climatului din São Paulo.

Noțiunea de noroc este atât de înrădăcinată în mentalul locuitorilor din Rio de Janeiro, încât jocurile cele mai populare sunt loteria animalelor și jocul grămezii. Amândouă sunt interzise și, tocmai de aceea, au atâta succes.

Nu știm când, dar știm că a apărut între țigani și apoi s-a răspândit prin oraș jocul atuului de treflă. Era, evident, un joc de cărți, numai că în el s-au infiltrat repede, în mentalitatea țigănească, concepțiile arhaice ale indigenilor, iar pentru indieni miza jocului este însăși viața.

Dar să trecem imediat la reguli: participanții erau un număr egal de fete și de băieți, toți potențial dezirabili ca parteneri și de toate condițiile sociale, singurii exceptați fiind cei căsătoriți sau sclavii (și se spune că tocmai excluderea celor din urmă a stimulat crearea capoeirei).

Numărul total de jucători trebuia să fie obligatoriu divizibil la patru, numărul semnelor din pachetul de cărți. Durata jocului era de un an, între un Paște și Paștele următor, când se distribuiau cărțile. Exista o regină a jocului, o țigancă ce făcea extragerile, folosind două pachete absolut identice: unul pentru bărbați, celălalt pentru femei, care conțineau, în ordinea crescătoare a valorii, așii, doiarii, treiarii, pătrarii, cinciarii, șesarii, șeptarii, valeții, damele și regii.

În timpul Săptămânii Mari, începând de la Florii, țiganca trăgea la întâmplare câte o carte pentru fiecare fată și câte o carte pentru fiecare băiat. După aceea, de obicei în ziua de Paște, era expusă o altă carte, în vârful unui cort dintre cele din șatră – care se afla pe locul unde astăzi este Campo de Santana –, carte care era extrasă dintr-un al treilea pachet și care determina atuul.

De exemplu, dacă acea carte din vârful cortului era un trei de pică, cartea cea mai valoroasă devenea treiarul, indiferent de semn, iar cel mai valoros semn era pica. Orice altă pică lua cărțile de alt semn, orice treiar lua orice carte cu altă valoare, chiar și un rege. Dar alt treiar de pică nu era cartea cea mai valoroasă. Acest privilegiu îl avea mereu atuul cel mai valoros dintre toate, și anume trefla, adică, în cazul de față, treiarul de treflă.

Aici ar fi nevoie să facem o paranteză: pentru țigăncile din Rio de Janeiro, semnele pachetului de cărți reprezentau, între altele, cele patru virtuți masculine. Iar virtutea fundamentală pentru ele, simbolizată de treflă, era soarta, căreia îi asociau răutatea, abilitatea de a minți. De aici venea puterea atuului de treflă.

În această ierarhie, pe locul următor era caroul, care însemna bani, putere, onoare, posesia de bunuri materiale și abstracte, capacitatea de a fi influent. Urmau pica, semnul forței pure, îndemânarea sau orice altă calitate fizică, precum curajul, și cupa, desemnând eleganța, gentilețea, șarmul, înclinația spre arte și cunoaștere.

Regula de bază a jocului poate părea incoerentă: băiatul care deținea atuul de treflă devenea maestrul de ceremonii și pretendentul fetei care primise aceeași carte – fără a avea, însă, dreptul de a se atinge de ea. Am spus pretendent, pentru că premiul suprem al jocului era chiar acea fată care primise atuul de treflă.

Intenționez să scriu o nuvelă (sau – cine știe? – poate un roman plicticos) despre această incitantă tradiție carioca. Deocamdată, cititorul care nu este familiarizat cu jocul de cărți și căruia îi e greu să înțeleagă regulile se poate lămuri urmărind firul povestirii și asistând la partida care a început în ziua de Paște a anului 1710, când regina țigancă a extras și a expus în vârful cortului asul de caro.

Este suficient să urmărim ce i s-a întâmplat unui jucător, Fernão da Moura – tânăr student, fiul unui chirurg care avea case pe care le închiria într-o zonă mai puțin nobilă a orașului, unde locuiau sclavi eliberați. Tatăl era văduv și în vârstă, dar tristețea lui era că nu fusese făcut cavaler al Ordinului lui Cristos, fiindcă avea sânge evreiesc și un defect fizic moștenit. Lui Fernão nu-i păsa, desigur, de asemenea bagatele.

Problema lui Fernão da Moura era, în acel moment, ghinionul său: fusese unul dintre primii flăcăi care reușiseră să se apropie de țigancă și trăsese, din păcate, doiarul de cupă. Pe lângă faptul că nu-i căzuse o treflă, pe lângă faptul că nu-i căzuse nici măcar un as sau un caro – fiindcă atuul era asul de caro –, cartea sa, doiarul de cupă, avea valoarea cea mai mică dintre toate cărțile.

Drama lui Fernão era aceasta: ca orice alt jucător, pentru a câștiga o fată, ar fi trebuit, mai întâi, să câștige dreptul de a sta singur cu ea. Dacă reușea o astfel de ispravă, dar fata ar fi avut o treflă sau o pică, nu s-ar fi putut atinge de ea. Dacă fata aleasă ar fi avut caro, adică atu, el ar fi trebuit să plătească o penalitate și putea chiar să fie temporar suspendat, în cazul în care cartea sa ar fi fost luată. Și chiar dacă ar fi avut norocul ca acea fată să aibă o carte de cupă, el tot nu ar fi avut nici o șansă, având un doiar, cartea cu valoarea cea mai mică, mai mică și decât asul.

Nu-i rămânea decât ca, într-o înfruntare, să câștige cartea unui adversar. Fernão da Moura își ținea, însă, firea. În loc să lanseze provocări în stânga și-n dreapta, cum făceau alții, el prefera să analizeze comportamentul celorlalți, deoarece era încredințat de adevărul că deținătorii de cărți se identificau fiecare în parte cu cartea pe care o avea. Cei care se grăbeau să facă provocări erau, în general, cei care nu aveau nici trefle, niciași sau caro. Cei care aveau unul dintre atuuri – singurii care le puteau face propuneri fetelor, indiferent ce cărți ar fi avut acestea – se și năpusteau pe ele cu toată aviditatea. Cei care aveau trefle – și care aveau cele mai mari șanse de câștig – adoptau de obicei o strategie defensivă, fiindcă erau și cei care erau cel mai adesea provocați de alții, care aveau nevoie de treflă pentru a obține marele premiu.

Esența regulii consta în aceea că un atu de treflă nu putea fi învins decât de altă carte de treflă.

Fascinația jocului nu rezida numai în duelurile pentru câștigarea cărților: marea artă era reprezentată de intrigile, aranjamentele și șiretlicurile (dacă erau considerate legale) care se făceau. Femeile, de exemplu, deși erau potențial disponibile, aveau dorințele lor, simpatiile lor și preferau să aleagă, evitându-i pe cei antipatici și nearătoși. Fernão da Moura, răbdător și calculat, le observa și pe ele, mai ales ca să o descopere pe cea care avea atuul de treflă.

Astfel, primul pas al lui Fernão a fost să-l spioneze pe jucătorul care îndeplinea rolul de maestru de ceremonii și pretendent al posesoarei atuului de treflă până la sfârșitul jocului, când avea să o câștige, câștigând astfel și jocul. Acesta era singurul personaj care trebuia să-și dezvăluie situația, fiind în același timp și singurul care știa care erau cărțile trase de ceilalți (informație pe care o primea de la regina țigancă).

Maestrul de ceremonii mai avea și îndatorirea de a anunța tuturor condițiile pe care le punea cea care avea atuul de treflă. Pe lângă deținerea cărții potrivite cu care putea fi cucerită, jucătorii trebuiau ca, mai întâi, să îndeplinească acele condiții, iar cei care încercau să candideze fără a îndeplini una sau alta dintre condiții erau imediat eliminați din joc. De obicei, deținătoarea atuului de treflă stabilea patru sarcini preliminare, fiecare conform naturii celor patru semne.

În acel aprilie al anului 1710, maestrul de ceremonii Estêvão Maia – din puternicul clan al familiei Maia și dușman al lui Fernão, fiindcă această familie fusese cea care se opusese primirii bătrânului Moura în Ordinul Cavalerilor lui Cristos – a anunțat condițiile celei care avea atuul de treflă. În august, însă, a avut loc o răsturnare de situație în joc și în viața orașului, odată cu invadarea acestuia de către pirații comandați de Jean du Clerc.

În lupta care s-a dat, au murit patru sute de francezi și șaptezeci de cariocas. Căpitanul du Clerc a căzut prizonier, nu înainte de a fi contribuit la câteva dintre cele șaptezeci de morți, printre care și la aceea a sublocotenentului Gaspar d'Almeida, care fusese deținătorul valetului de treflă.

Deși, până la un punct, unele tertipuri erau permise, maestrul de ceremonii nu ar fi acceptat cu ușurință câștigarea de către cineva a cărții care aparținea unui om ucis, fără argumente solide și martori credibili. Cu toate acestea, în cazul lui Gaspar d'Almeida, mort în bătălie, lucrurile erau mult mai simple: toți știau că ucigașul fusese unul dintre

piraţi, unii spuneau că însuşi du Clerc, iar piraţii francezi evident că nu participau la joc.

De aici, însă, începea misterul: fratele lui Gaspar – un cadet care, la joc, trăsese şeptarul de caro – fusese primul chemat să-şi ajute fratele rănit. El nu a putut să facă acest lucru imediat, fiindcă francezii atacau în forţă. Când a ajuns lângă fratele său, acesta deja murise. Primul lucru pe care a avut grijă să-l facă, pentru a păstra secretul jocului, a fost să caute cartea lui Gaspar (pe care acesta, conform regulilor, era obligat să o aibă asupra sa). Deşi i-a cercetat hainele din cap până-n picioare, nu a găsit-o.

Acum toţi voiau să ştie ce se întâmplase: fie sublocotenentul pierduse pur şi simplu cartea, fie încălcase regulile (ceea ce era foarte improbabil), fie cineva apelase la un şiretlic ce trebuia descoperit. Atunci a fost adusă la cunoştinţa tuturor marea noutate: maestrul de ceremonii a declarat că deţinătoarea atuului de treflă înlocuia cele patru sarcini preliminare cu una singură, aceea de a se descoperi unde se afla sau cine avea valetul de treflă.

Viaţa lui Fernão da Moura – care se ridicase din infern până la ceruri – se întorcea în infern, fiindcă tocmai el era posesorul valetului de treflă. Ca să înţelegem cum s-au petrecut lucrurile, trebuie să revenim la scena luptelor: în toiul bătăliei, Fernão da Moura, ascuns în spatele zidurilor unei biserici aflate în construcţie (viitoarea biserică a Rozariului), a fost martor la uciderea lui Gaspar d'Almeida. Îndată ce francezii s-au îndepărtat, în urmărirea inamicilor, Fernão a ieşit din ascunzătoare şi s-a apropiat, fără ca nimeni să bage de seamă, până la trupul sublocotenentului, luând cartea de joc a acestuia.

Socoteala pe care şi-o făcuse fusese aceea că sustragerea cărţii urma să fie considerată legală, fiindcă nu omorâse pe nimeni şi urma să aibă şi martori în acest sens. Dar, de teama reacţiei lui Estêvão Maia, a amânat să povestească cele întâmplate cu adevărat, însăilând o relatare care să nu-l dezonoreze şi în care nu a menţionat ascunzătoarea din spatele zidurilor bisericii.

Odată anunţată decizia posesoarei atuului de treflă (prin care devenea clară existenţa unei suspiciuni), Fernão da Moura s-a văzut într-o mare încurcătură: putea fi suspectat, iar Estêvão Maia l-ar fi putut acuza că îl găsise pe sublocotenent încă în viaţă şi că-l omorâse pentru a-i fura preţioasa carte.

În timp ce căuta un prilej pentru a putea susţine printr-o poveste credibilă deţinerea valetului, Fernão da Moura a fost provocat la două întreceri: o dată de cineva care avea o pică

(pe care a câștigat-o, chiar spre propria lui surprindere, la un joc de aruncat cu cercul la țintă de pe cal) și a doua oară de posesorul unei cupe (pe care l-a învins la o întrecere de cunoștințe de gramatică latină).

Și partida a ajuns în anul 1711. Până atunci, fuseseră deja câștigate vreo douăzeci de fete, care ieșiseră din joc (fiindcă își dăduseră cărțile băieților, pentru calcularea din final a punctelor). Deci, prin eliminare, mulți își vor fi dat deja seama cine era cea care avea atuul de treflă. Fernão da Moura, însă, nu avea suficiente date pentru a face aceste calcule. Dar o anumită atitudine a maestrului de ceremonii a revelat tuturor cine era aceasta.

Estêvão Maia, care obișnuia să meargă la liturghie la capela Sfânta Cruce a Militarilor, fiind cadet și fiindcă familia lui era în vrajbă cu iezuiții, a început, în mod uimitor, să frecventeze vechea biserică a Colegiului iezuiților, la Castel.

Ei bine, la aceeași biserică, în aceeași perioadă, a început să meargă, contrar propriilor ei obiceiuri, și o prea frumoasă fată: Brígida, micuța Brígida, fiica locotenentului Castro e Torres, aliatul politic al clanului Maia.

Fernão da Moura (ca și alții) nu a avut nici o îndoială că Brígida era cea care avea atuul de treflă. Țigăncile spuneau că virtutea cea mai mare a unui bărbat era norocul, iar norocul s-a întors în favoarea lui Fernão atunci când piratul Jean du Clerc, ținut prizonier mai întâi la Colegiul iezuiților, a fost transferat, în urma propriilor și insistentelor sale rugăminți, la reședința locotenentului Castro e Torres.

Lui Fernão, acela i s-a părut a fi un plan pus la cale de Estêvão Maia: fiindcă locuința locotenentului (un mic palat cu trei etaje), și deci casa micuței Brígida, era acum păzită de o patrulă de soldați. Mai mult: între fată și pirat părea a fi ceva necurat, lucru tolerat în mod nepermis de către maestrul de ceremonii (poate fiindcă pe el îl interesa numai cartea fetei).

Oricum, prezența în acea casă a lui Jean du Clerc, ucigașul sublocotenentului Gaspar d'Almeida, era o ocazie pentru Fernão da Moura, care nu trebuia decât să găsească un mod de a pătrunde acolo.

Iar fiul chirurgului a rațional după mentalitatea țiganilor: în acel joc își dovedise deja meritele câștigând o cupă și o pică. Episoadele cu uciderea sublocotenentului și cu transferul lui du Clerc dovedeau că merita trefla. Mai rămânea doar să-și dovedească talentul și la caro.

Să nu vă închipuiți, însă, că Fernão da Moura intenționa să corupă santinelele. El i-a cerut unei sclave a locotenentului

un mic favor: să lase deschisă o fereastră de la mansardă, la care se putea ajunge de pe un acoperiș vecin, invocând o chestiune amoroasă.

Scena care a urmat e clasică și, într-o oarecare măsură, banală: noaptea târziu, Fernão da Moura, înarmat cu un pumnal, după ce a sărit de pe un acoperiș pe celălalt, a dat buzna în camera în care l-a surprins pe pirat gol, în brațele tinerei Brígida.

Jean du Clerc era un asasin, un dușman al orașului, iar micuța Brígida, o trădătoare, insidioasă și perfidă, nu numai fiindcă se culcase cu un pirat, ci și pentru că le era interzis categoric jucătoarelor să se dăruiască unor bărbați din afara jocului.

Astfel, Fernão da Moura l-a înjunghiat pe du Clerc. Ar fi putut să o violeze și pe micuța Brígida, fiindcă avea dreptul la asta, deoarece simplul fapt că avea valetul îndeplinea simultan cele două condiții: cea a atuului și cea a condiției preliminare, putând spune că descoperise cartea lui Gaspar d'Almeida în posesia piratului, pe care îl omorâse pentru a-l răzbuna pe sublocotenent. Micuța Brígida nu era atât de nebună încât să povestească adevărul și nici Estêvão Maia nu avea să-și mărturisească complicitatea.

Atunci, micuța Brígida, care se înfășurase într-un cearșaf în timpul luptei, s-a dezvelit, oferindu-se învingătorului. Nu se aștepta la o asemenea umilință:

– Nu vreau decât atuul de treflă.

Desigur că Fernão da Moura a fost gentil, s-a comportat ca un adevărat cavaler: a dus trupul piratului în camera lui și a dat o mână de ajutor să fie îmbrăcat.

Povestea cu asaltul unor oameni mascați, în care se crede până în ziua de azi, fusese ideea micuței Brígida. Și, pentru ca totul să fie credibil, a trebuit să facă pierdute toate documentele francezului. Printre acestea se afla și harta lui Lourenço Cão.

S-a mai ivit o ocazie când, întâmplător, destinele lui Baeta și Aniceto s-au încrucișat din nou. Desigur, scena s-a petrecut la Casa Schimburilor. Era 21 august, o zi de joi, dedicată petrecerilor în grup.

Narațiunea polițistă s-ar fi putut dispensa de acest episod, dar el are importanța sa sub alt aspect relevant al cărții, și anume cel privitor la teoriile despre sex ale polonezului, contrazise de unele aspecte care constituiau „problema Aniceto".

Cititorii își amintesc, desigur, cum era împărțit etajul superior al Casei Schimburilor: pe lângă salonul oval (care

funcționa ca hol de primire și vestiar), exista salonul din față, unde musafirii puteau bea și conversa, înainte de a-și alege partenerii. Cele două aripi laterale erau ocupate de camere care puteau fi încuiate sau nu pe dinăuntru. La dreapta, se afla sala de spectacole (unde am văzut ce s-a petrecut între Aniceto, văduva Palhares și femeia înaltă). La stânga, era ceea ce se numea salonul de muzică, o încăpere spațioasă, în care puteau încăpea mai multe cupluri care doreau să întrețină relații sexuale în paralel.

Am menționat deja că invitații apăreau deghizați, pentru a-și ascunde – pe cât posibil sau cât de mult doreau – identitatea. Cu toate acestea, fiecare mască sau glugă era unică și purta ca semn distinctiv un desen cusut cu fir aurit, reprezentând un animal, o plantă sau o figură abstractă, ca, de exemplu, un turn, un urs furnicar, un crin, un colibri, o coroană, o spadă, o spirală.

Dona Brigitte ordona, desigur, ca la fiecare întâlnire distribuirea glugilor să fie aleatorie, iar invitaților le spunea – și ei credeau – că acele însemne contau ca element de referință numai pentru ei, între ei.

Însă adevăratul motiv era altul: infirmiera care înmâna fiecare glugă nota numele celui care o purta, pentru ca doctorul Zmuda să poată apoi nota în carnetele sale comportamentul exact al fiecărui client.

În acea zi, Baeta purta pe mască desenul unui arbore de cocos, iar Guiomar pe cel al unui leopard. Se sărutau, strâns îmbrățișați, lângă un alt cuplu, urmărind, ca de obicei, ca Guiomar să acționeze ca un fel de nadă pentru ca Baeta să se apropie de cealaltă femeie, care purta semnul unei porumbițe. Lucrurile se desfășurau tocmai în acest sens, când de ei s-a apropiat, puțin câte puțin, un alt grup.

Erau două cupluri, dar felul în care interacționau era puțin ciudat: unul dintre bărbați – care se afla acolo pentru a treia oară și purta de această dată semnul unui diamant – părea că se apropie amenințător de celălalt cuplu, mai ales de femeie, care purta semnul unui nufăr și avea o atitudine de teamă, ca și cum, în realitate, ar fi vrut să fugă.

Soțul sau partenerul ei o urma pe măsură ce ea se retrăgea, fără a reacționa în vreun fel. Deodată, dându-și frâu liber nerăbdării, diamantul a înșfăcat trupul nufărului și l-a întors, făcându-l să se sprijine cu mâinile de perete. Ridicându-i cu un gest abrupt tunica, a posedat-o ca și cum ar fi călărit-o, simulând inclusiv lovituri de bici pe fese și smucituri de ham.

Cele petrecute le-au atras atenția lui Baeta, Guiomar și celuilalt cuplu. Guiomar l-a privit cu insistență pe bărbatul care-și impunea voința în acel mod dominator. Exact în

momentul în care era privit, diamantul și-a ațintit și el privirea, adânc, în ochii ei.

Baeta nu și-a dat seama, fiindcă își reluase tentativele de a o cuceri pe porumbiță. Dar a auzit-o pe Guiomar cerându-i, din aceeași poziție ca a nufărului, să o pătrundă și el pe ea.

Baeta n-ar fi refuzat, dar ideea de a-l copia pe altul îl stânjenea, fiindcă el se născuse ca să fie protagonist. În acel moment, au auzit un zgomot mai puternic de lovitură cu palma, în timp ce diamantul, rău, răzbunător, părăsea căile naturale și intra pe cele care au făcut faima Sodomei. Atunci, Guiomar nu s-a mai putut abține și și-a implorat soțul:

– Bate-mă!

Lui Baeta, însă, acest apel nu i-a picat bine. Poate că nu voia să o facă pe Guiomar să se coboare la acel nivel în public. Nu imaginea de femeie degradată îl atrăgea la ea, ci, dimpotrivă, aerul arogant cu care refuza alți bărbați îl excita cel mai mult, era trăsătura cea mai atrăgătoare a sexualității ei.

Polonezul, desigur, urmărea îndeaproape scena. Și, cum își cunoștea profund clienții, nu i-a scăpat reacția lui Guiomar, care contrazicea tendințele, până atunci dominante, ale erotismului său.

Dar nu a făcut imediat o asociere între acel comportament și bărbatul care purta semnul diamantului, nimeni altul decât Aniceto. A luat în considerare numai stimulul scenei, independent de actorii săi.

Câteva minute după aceea, Aniceto i-a dat alte motive de reflecție doctorului Zmuda, când a reușit performanța rară de a-i produce nufărului un orgasm pe acea cale – orgasm atât de intens și atât de sincer, încât i-a contagiat și pe cei din jur, inducând o serie de alte orgasme, inclusiv lui Guiomar.

Reprezentările simbolice sau fanteziile sexuale pe care Miroslav Zmuda le considera ca potențatoare de orgasm feminin, deși erau specifice fiecăreia, puteau fi împărțite în patru categorii, plus o a cincea, pe care încă nu o înțelegea bine.

Prima dintre ele – poate cea mai importantă – era constituită de reprezentările care simbolizau violența. Aici trebuie să fac o paranteză, pentru ca cititorul să poată înțelege bine gândirea medicului.

Polonezul pleca de la presupunerea sau de la ideea preconceptă că omul, ființa umană în starea sa naturală, aflat la stadiul de viață tribală și primitivă, avea o sexualitate foarte simplă, foarte elementară, în mod contradictoriu tocmai fiindcă era foarte liberă.

Civilizația, prin coerciția sa morală, ridicând familia la nivelul de celulă a societății, a fost cea care a silit sexul să devină sofisticat.

Zmuda credea, deci, că interdicția, cenzura erau fundamentale pentru obținerea plăcerii. Tocmai aceste constrângeri la care a fost supusă dorința au fost cele care au dus, în istoria umanității, la dezvoltarea anumitor tehnici de stimulare sexuală, ca de exemplu sărutul cu fricțiune lingual, care desigur, spunea cu ironie polonezul, nu putea figura printre practicile sexuale ale sălbaticilor indigeni.

Studiind diferite colecții de artă erotică primitivă și comparându-le cu cele ale vechilor civilizații mediteraneene sau ale Extremului Orient, Zmuda ajunsese la concluzia că masturbarea, felația, cunnilingusul și sodomia au apărut la popoarele evoluate, fiind contemporane cu inventarea scrisului.

Miroslav Zmuda – slav și arian – era admiratorul entuziast al civilizației. Ajunsese să susțină, într-unul dintre acele articole care erau mereu criticate, că fetele virgine, în interesul familiei, ar trebui să practice, ca manifestări ale civilizației avansate, sexul manual, oral și rectal, evitând astfel sarcini nedorite și rușinea unei nopți a nunții fără surprize.

Însă, în privința sexualității umane, în special a celei feminine, marea moștenire a civilizației constă în crearea condițiilor pentru dezvoltarea fanteziilor. Iar simbolistica violenței – prima dintre categoriile lui Zmuda – ilustra acest lucru foarte bine.

Pentru polonez, simpla penetrare deja reprezenta în sine un act agresiv. Și nu erau puține femeile care apreciau mișcările

viguroase, contondente, care le făceau să se simtă dominate, aproape violate.

În lumea primitivă, asemenea scene erau probabil ceva obișnuit. Sălbaticii, barbarii își tratau femeile exact în acest mod, cu brutalitatea specifică lor, conform opiniilor lui Zmuda.

Prin urmare, dorința femeii civilizate de a fi posedată în mod violent reprezintă, în fond, nevoia ei de a se elibera de înseși constrângerile și limitele impuse de civilizație. Era, deci, o plăcere de origine atavică. Dona Brigitte și Rio de Janeiro îi revelaseră doctorului Zmuda că majoritatea femeilor aveau nostalgia barbariei.

Fanteziile sexuale care implicau scene de violență – descrise de către infirmiere și organizate de doamna Brigitte – cuprindeau un vast repertoriu, de la femeile care doreau să fie legate, până la cele cărora le plăcea să fie bătute (plăcere manifestată, în mod surprinzător, și de Guiomar, la reuniunea de pe 21 august).

Unele apreciau poziția câinelui, asociată cu alte maltratări din partea bărbatului, altele preferau umilințele verbale. Chiar și practica felației sau a sodomiei putea induce o atmosferă de abuz și supunere feminină, mai ales în relația anală, care presupunea, cel puțin teoretic, un anumit grad de durere.

În unele cazuri, acea durere fizică reală era necesară și puteau fi folosite, pentru aceasta, diferite accesorii, precum bicele, zgărzile, cătușele.

Printre dorințele cele mai frecvente se număra aceea de a fi seduse sau chiar posedate de către necunoscuți – în general, bărbați de condiție inferioară, mai ales cei puternici, grosolani și brutali, ca hamalii, marinarii sau bandiții. Doamna Brigitte organiza puneri în scenă de acest fel, avându-l ca protagonist pe Herminio sau chiar indivizi plătiți anume pentru acest scop.

Femeile adorau să se pună în postura de prostituate și pentru asta mergeau de la folosirea unei vestimentații intime tipic obscene până la a oferi bani. Fortunata fusese un exemplu extrem: dorise să devină o prostituată adevărată (doar așa putea să înțeleagă doctorul Zmuda faptul că ea era virgină atunci când venise la Casa Schimburilor).

Fantezia prostituției era, pentru medic, foarte simptomatică. Și asta pentru că prostituția nu era o instituție primitivă, un obicei de sălbatic, ci, dimpotrivă, pentru el, Zmuda, ea reprezenta una dintre cuceririle supreme ale culturilor dezvoltate. Pentru a înțelege această aparentă imoralitate, era nevoie de o studiere a simbolului.

Într-adevăr, prostituatele sunt, simbolic, persoane de care te folosești și care se pun la dispoziția oricui le dorește și poate să le plătească. Dar și în lumea barbară femeile erau la dispoziția bărbaților, erau câștigate de masculul cel mai puternic, care, în societatea actuală, este reprezentat de cel care plătește.

Devenea clar pentru Zmuda că simbolurile violenței includeau ceea ce s-ar putea numi violența morală sau umilirea, adică toate situațiile în care femeile se plasau la un nivel de înjosire, de abandon de sine în relațiile cu bărbații.

Una dintre fanteziile care confirmau această idee, prin opoziție, era aceea a femeilor care preferau să comande ele sau să agreseze. Pentru doctorul Zmuda, acestea erau niște personalități răzbunătoare periculoase: erau femei care se răzbunau pe sexualitatea barbară, inversând rolurile.

Cea mai bună dovadă în sprijinul acestei idei era faptul că, aproape întotdeauna, asemenea femei refuză penetrarea, căci cel care penetrează este cel care domină. Femeile care-și expuneau picioarele adoratorilor lor acționau exact ca acelea care loveau sau umileau bărbații. Probabil, se gândea Zmuda, secretarul nu o penetrase pe Fortunata în ziua fatidică a crimei.

Prima femeie moartă a apărut pe dealul Pinto, în locul cunoscut încă sub numele de rampa lui Nheco, într-o sâmbătă, pe 13 septembrie, dar, oficial, la primele ore ale dimineții zilei de 14, de vreme ce, în calendarul carioca, ziua începe odată cu răsăritul soarelui.

Poliția a fost anunțată duminică, ziua în care fusese găsită victima, o fată de vreo cincisprezece ani care, ieșind sau fugind pe furiș din casa în care locuia, pe strada Senador Eusébio, se dusese, pe data de 13, la o samba la care participaseră tot felul de derbedei și nu se mai întorsese acasă în dimineața următoare, când a fost găsită moartă de niște hamali, care, recunoscând-o, o anunțaseră pe mama sa.

Primele complicații țineau de faptul că trupul fusese luat de la locul unde fusese găsit încă de pe la ora patru dimineața, fiind dus la intrarea în biserica Santa Teresa, una dintre relicvele orașului, ridicată pe culmea dealului, în jurul anului 1760. Acolo, în fața acelui monument, trei sau patru femei au vegheat-o și s-au rugat pentru sufletul ei, până la venirea autorităților.

Este necesar să se menționeze două fapte perfect contradictorii: primul ar fi acela că toate persoanele audiate vorbeau de omucidere, deși nu exista nici o probă sau mărturie directă.

Cu toate acestea, raportul legistului constata că fata murise din cauze naturale, adică nu fusese vorba nici de accident, nici de sinucidere și cu atât mai puțin de crimă.

Ceea ce nu înseamnă că această moarte nu-i surprinsese, totuși, pe medicii legiști: pe lângă constatarea că exista spermă în ductul vaginal (indicând o copulare recentă), cadavrul prezenta o atât de puternică contractură a mușchilor faciali, a sfincterului, a cvadricepsului și a mușchilor gluteali, încât fata părea a fi fost surprinsă de moarte exact în momentul extazului. Acesta era aspectul ei: chipul imortaliza rictusul orgasmului și nici măcar femeile care se rugaseră lângă ea nu reușiseră sau nu îndrăzniseră să-i modifice expresia, lăsând-o chiar și cu ochii deschiși.

Dar nu se constatase prezența nici unei răni, examenele toxicologice fuseseră negative și nu putuse fi avansată nici ipoteza unei morți prin sufocare (de exemplu, cu o pernă), fiindcă acea expresie de extaz de pe față o contrazicea.

Este important ca acest lucru să rămână clar: obscenitatea acelui chip era incompatibilă cu expresia cuiva care și-ar fi presimțit (și, în cazul în care ar fi fost un asasinat, ar fi făcut-o) apropierea sfârșitului.

Mai mult decât atât: acel fenomen contrazicea toate legile tanatologice cunoscute, fiindcă, chiar și după ce trecuseră mai mult de douăzeci și patru de ore de la deces, mușchii menționați rămăseseră rigizi. Unul dintre medicii legiști s-ar părea că îi spusese mamei victimei ceva foarte dur, chiar sfâșietor, și anume că fiica ei murise cu plăcere.

Când expertul Baeta a primit primele informații despre acest caz, chiar înainte de efectuarea necropsiei, a renunțat să mai examineze scena posibilei crime, nu numai pentru că fusese alterată, prin mutarea corpului, ci mai ales pentru că moartea avusese loc în celebrul *muquiço* al lui Jereba.

Merită să întrerupem narațiunea pentru a explica ce este, de fapt, un *muquiço*. Chiar în cele mai bune dicționare, cuvântul e scris cu „o” și este dat drept sinonim cu „cocioabă”. În realitate, sensul are foarte puțin de-a face cu aspectul locuinței denumite *muquiço*. Funcția pe care o are casa, în mediul în care se află, e cea care o caracterizează ca fiind o casă cu porțile deschise.

Acest *muquiço* este, prin urmare, o negare a însești noțiunii de casă, deoarece nu are uși, deci poate intra oricine. În timp ce casele se definesc ca spații intime închise, construcția numită *muquiço* atinge contradicția supremă de a fi un adăpost pentru intimitatea publică. Este important, de asemenea, să nu fie confundată cu o casă cu camere

închiriate, fiindcă într-un *muquiço* nu există nici cel mai mic loc intim.

Din motive istorice, un *muquiço* a fost întotdeauna și continuă să fie o construcție precară. Deși a apărut în zone care urmau să fie asfaltate, a răsărit pe dealurile favelelor din Rio de Janeiro. Și cel mai emblematic a fost cel al lui Jereba.

Inițial, Jereba închiriase casa din rampa lui Nheco pentru a face din ea o locuință, și, în același timp, un sediu al mult visatei sale Ferme a Brunetelor. Era o casă spațioasă, deși avea un aspect rustic. Din păcate, Jereba nu reușea să achite chiria. Vecinii, prietenii, tovarășii de pahar erau cei care îl ajutau să o poată păstra. Nu era în acel ajutor nici o intenție explicită, dar generozitatea de acel fel atât de spontan l-a făcut pe Jereba să primească din ce în ce mai multă lume în casă, până când aceasta a devenit cu adevărat o casă cu porțile deschise permanent.

Noaptea, fie că Jereba era sau nu acasă, reședința lui era frecventată de cupluri care mergeau acolo pentru a practica amoruri interzise. Nu existau schimburi de parteneri, nu aveau loc acolo orgii. Prin asta, era diferită de stabilimentul comercial conceput de doamna Brigitte și de medicul Zmuda.

Perechile care mergeau la acel *muquiço* nu făceau altceva decât să profite de impenetrabila întunecime a casei pentru a se ascunde, Jereba neavând nici un mijloc de a o lumina. De multe ori se întâmpla să se afle acolo, în același timp, un soț și o soție cu respectivii lor amanți, fără să știe că înfăptuiau aceeași crimă, împărțind același spațiu.

Baeta, care cunoștea casa aceea de la treisprezece ani, știa că, odată mutat corpul din poziția sa inițială, era inutil să mai strângi amprente digitale sau alte probe, mai întâi pentru că ar fi avut o listă de suspecți de sute de persoane, iar apoi pentru că nici măcar eventualii martori, chiar aceia care ar fi mărturisit că se aflaseră acolo, nu ar fi reușit să spună cine fusese partenerul fetei moarte. Iar certificatul medico-legal care atesta moartea naturală a fost punctul final al poveștii.

La secția de poliție a districtului întâi, însă, această soluție a fost primită cu ostilitate. Polițiștii de acolo nu-i priveau cu ochi buni pe cei de la sediul central al Poliției din strada Relação, încă de la episodul cu eliberarea lui Rufino, din ordinul șefului Poliției (și trebuie amintit că întâmplările narate acum sunt anterioare conversației între Baeta și delegatul primului district, la berăria Hans Staden, care transformase antipatia în război). Astfel, cei de la secția din Mauá se străduiau să contrazică toate opiniile superiorilor.

De aceea, agenții continuau să o incite pe mama victimei împotriva judiciariștilor, pe lângă faptul că patrulau zona,

punând întrebări, făcând interogatorii, ca să afle cine o văzuse pe fată și cu cine fusese văzută, înainte de a intra în *muquiço*.

Asupra partenerului victimei nu a spus nimeni nimic, deși probabil că unii îl cunoșteau. Cei mai puțin timizi, care recunoșteau că fuseseră în *muquiço*, insistau pe un detaliu: răposata gemuse într-un mod nefiresc tot timpul actului, dând, la sfârșit, un țipăt sfâșietor, pe un ton și cu o intensitate nemaiauzite, care îi făcuseră pe toți să amuțească de uimire.

Și ceea ce a urmat a fost o tăcere totală, absolută. Iar apoi s-a auzit o voce de bărbat care murmura ceva, ca și cum ar fi vrut să trezească pe cineva din somn, după care s-au auzit niște zgomote care indicau că bărbatul se ridicase și ieșise. Jereba fusese cel care o găsise pe fată, după ce toți ceilalți plecaseră.

Țipătul, acel țipăt era elementul care îi făcea pe toți să creadă că fusese un asasinat, în ciuda faptului că pe corp nu existau urme.

Cititorul își amintește, desigur, că, pe data de 11 septembrie, la Casa Schimburilor, Baeta îl recunoscuse pe amantul văduvei Palhares în persoana lui Aniceto și că rămăsese tulburat nu numai de succesul repurtat de acesta în fața asistenței, ci și de o anumită privire pe care Guiomar i-o aruncase rivalului.

De fapt, criza maritală apăruse cu două săptămâni mai înainte, când Guiomar își exprimase acea dorință de a fi bătută, pe care soțul nu i-o satisfăcuse.

Guiomar era o femeie fascinantă, nu numai pentru că era frumoasă, ci și fiindcă era foarte senzuală și focoasă până la limita libertinajului. În același timp, era însă fidelă, neconcepând să-și înșele soțul nici cu gândul. Deja am descris cum funcționa fantezia cuplului Baeta, la Casa Schimburilor.

Guiomar nu lucra. Prietenele – fine sau vecine – o ajutau să-și petreacă timpul fără să se plictisească și să treacă mai ușor peste imprevizibilitatea vieții de soție de polițist.

Femeile vorbesc mult despre sex între ele și asta făceau și prietenele lui Guiomar. Asemenea subiecte, desigur, le alimentau imaginația și uneori depășeau anumite limite prin excesele despre care vorbeau, actul narațiunii funcționând și ca un fel de compensație pentru unele dorințe frustrate.

Una dintre fine, de exemplu, într-o după-amiază pe care o petreceau împreună, după data de 21 august, i-a destăinuit că i-ar plăcea să se dăruiască unui bărbat celebru, bogat, blond și înalt, care să știe să vorbească în franceză (limbă pe care ea

nu o cunoștea). Ea, pentru el, nu ar fi fost decât încă o femeie oarecare, dar ar purta o lenjerie intimă dintre cele mai excitante, din dantelă, ca ale artistelor de cabaret.

Iar el s-ar apropia de ea, vorbindu-i în franceza sa de neînțeles, îmbrăcat într-un frac impecabil, și ar poseda-o fără a se dezbrăca, scoțându-și numai organul necesar. Iar ea i-ar mângâia fracul, delectându-se cu atingerea maiestuoasei texturi a stofei scumpe și ar simți crema de pe pantofii lui cu tălpile ei goale. Și ar atinge amândoi extazul fără nici un strop de sudoare, învăluiți în mireasma unui parfum de import.

O altă prietenă, o vecină, nutrea proiecte mai naive: să fie surprinsă de soțul ei în timp ce se masturba sau ca acesta s-o audă spunând în somn numele unui alt bărbat și să se supere, s-o trateze a doua zi cu asprime, fără să comenteze, însă, incidentul.

Guiomar, care era întotdeauna cea mai tăcută sau spunea numai lucruri care nu ar fi putut fi considerate o extravaganță – deși era singura dintre ele care realmente le practica –, a mers într-o zi ceva mai departe, mărturisind:

– Mie îmi plac bărbații cu adevărat puternici.

Iar expertul Baeta era într-adevăr un bărbat puternic. Această declarație (care, ca de obicei, nu spunea chiar totul) nu era de mirare, fiindcă Guiomar își dorea chiar să primească și câteva palme, evident de la propriul ei soț, credeau vecinele. Noutatea la Guiomar, în fraza respectivă, era pluralul subtil, care a trecut neobservat.

Mai târziu, în legătură chiar cu aceste conversații, una dintre finele lui Guiomar – care era îndrăgostită până peste cap – a rugat-o să o însoțească într-o vizită secretă la o chiromantă, pe strada Marrecas. Nici eu, care scriu cartea, nu știu de ce Guiomar a dorit și ea o consultație.

Se spune că ghicitorii în general – chiromanții, cartomanții, necromanții, astrologii, cabaliștii, sacerdoții lui Ifá, vizionarii, profeții, prezicătorii – au darul de a prevedea viitorul. Nimeni nu discută astăzi adevărul conceptului de destin, al faptului că există o linie a vieții, anterioară timpului, pentru fiecare individ.

Totuși, în Rio de Janeiro (iar acesta rămâne un mister al orașului), nici un ghicitor nu prevede, nu anticipează evenimente viitoare. Face ceva mai mult: modifică destinul, schimbă cursul vieții celui care îl consultă. Este vorba mai degrabă de un joc, decât de o profeție. Joacă cine vrea să riște, cine vrea să-și schimbe existența, fără să știe pe ce cale o s-o apuce după aceea.

Iar Guiomar a auzit, cu palma întinsă, sub privirea acelor ochi aproape orbi, dar care zăriseră, totuși, anumite linii foarte bine conturate:

– Peste linia vieții e o cruce; lângă ea, cinci linii: două deasupra, trei dedesubt. Dumneata ești pe cale să-ți înșeli bărbatul.

Era realmente o nerușinare. Guiomar a părăsit cămăruța, regretând că intrase acolo, că se lăsase copleșită de curiozitate; și a lăsat, dezamăgită, zece mii de reali în coșulețul de răchită de pe comodă.

Dar apoi a venit ziua de 11 septembrie, când Guiomar, care uitase deja prevestirea ghicitoarei, a răspuns timp de o secundă privirii lui Aniceto, fără să știe cine era acel bărbat care trecea, plin de aroganță, la brațul altei femei.

Sâmbăta următoare, când se aflau la ei acasă, Guiomar se aranjase, se făcuse frumoasă și, aproape dezbrăcată, în pat, se oferea. Baeta s-a apropiat mai mult sau mai puțin cu acel aer al bărbatului care se pregătește să ia ceea ce este al său, cum făcea întotdeauna, când ea și-a arătat corpul de parcă ar fi vândut o marfă:

– Cât plătești pentru asta?

Expertul nu a intrat în joc, dar ea a insistat:

– Cât mi-ai oferi dacă aș fi o femeie care se vinde?

Baeta – bun amant, bărbat cu experiență – nu ar fi dat înapoi dacă ar fi fost altă femeie. Dar era iremediabil Guiomar. În acel moment a simțit că pierduse ceva. Și a intuit (nu-mi cereți să spun cum) că acel comportament inedit avea o legătură cu ceea ce se petrecuse pe data de 11 septembrie.

Și și-a tratat soția în maniera degradantă în care ea dorea, dar nu a făcut-o fericită, ceea ce pentru un bărbat este ceva foarte grav. Iar când ea, în joia următoare, pe 18, se pregătea, plină de entuziasm, pentru a merge la petrecerea de la Casa Schimburilor, expertul a fost și mai grosolan, spunându-i cu asprime că nu vor merge. Chiar și așa, în acea noapte, Guiomar a fost cea care a avut inițiativa împăcării, spunându-i:

– Bate-mă! Poți să mă bați!

A bate o femeie este o artă. Și, de data asta, Baeta chiar a încercat să o facă. Dar nu forța era cea care îi lipsea, ci atitudinea potrivită.

În ziua următoare, la sfârșitul orelor de program, expertul Baeta – care o iubea cu adevărat pe Guiomar – a umblat la piesele care făcuseră obiectul examinării sale de specialitate, pe care le ținea într-un dulap masiv, la care nu avea decât el cheie. Nu toate obiectele ridicate de la scena crimei din Casa Schimburilor constituiau probe semnificative și

indispensabile pentru identificarea ucigașului. De aceea, pentru a satisface voluptățile soției, sub imperiul unui impuls de moment, a luat, pentru a-l duce acasă, biciul cu mâner de argint.

Altă poveste fantastică dintre cele care au influențat reîntâlnirea lui Baeta cu lumea sa primitivă a avut loc pe dealul Formiga. Cazul s-a bucurat de o mare faimă în toată zona de nord a orașului și, dacă ar fi o povestire independentă, ar purta numele de „Răspântie pe costișa Timbau".

Pe dealul Formiga nu mai există acum coasta Timbau. În acea epocă – între 1910 și 1912 – era sinistră acea pantă. Se termina pe vârful dealului printr-o răspântie care nu ducea nicăieri, părăsită, sumbră, bântuită de memoria tristă a celor care mergeau acolo pentru a muri. Răspântia era și un loc unde credincioșii *umbanda* lăsau ofrande.

Povestea are două personaje principale: Tião Saci – zurbagiu, arțăgos, bârfitor, care locuia pe dealul Querosene – și Lacraia – practicant de *jongo*, adept al religiei *batuque* și vrăjitor, născut și crescut în munții Madureira, dar care se mutase pe dealul Formiga datorită unei femei, Deodata, Deó, Datinha, care îl primise în casa ei.

A-l numi pe Tião și Saci[37] era, în fond, o răutate: Tião avea ambele membre inferioare, deși își târa piciorul stâng. Nu era o persoană îndrăgită, nu era stimat, dar nici nu era o persoană rea. Și, în hălăduielile sale pe dealuri, a ajuns să cunoască și casa lui Deó.

Este o minciună grosolană că Tião Saci a vizitat-o pe Datinha pentru că l-ar fi interesat femeia, adevărul fiind că auzise povești despre Lacraia și ajunsese în acea casă pentru a-l cunoaște pe el.

Cunoscătorii știu că *jongo* e misterios, că este un dans fondator. Un vers de *jongo* nu spune niciodată ceea ce spune: este întotdeauna un mesaj cifrat, pe care chiar și un experimentat practicant de *jongo* poate să nu-l priceapă. În roata în care se dansează, când cineva leagă un nod, adică spune un vers enigmatic, acesta este cântat până când altcineva spune alt vers care dezleagă nodul, adică dă o interpretare enigmei celui dintâi.

Lacraia, un bărbat firav, avea însă darul de a dezlega nod după nod, când participa la dansuri *jongo* în munții Madureira. Cunoștea subînțelesurile cuvintelor, ghicea tot ce se ascundea în spatele lor. Era un talent înnăscut, o moștenire primită de la spiritele strămoșești.

Pe amatori îi impresionează mult obiectele ezoterice, fetișurile, riturile și simbolurile mistice, imaginile demonice, animalele sacrificate. Habar nu au că adevărata magie este cuvântul, limbajul uman.

De aceea, fiind un interpret de *jongo* atât de prodigios, dominând secretul cuvintelor, Lacraia a putut deveni și o poartă între lumi. Am făcut tot acest preambul pentru a spune un lucru simplu: în spatele casei lui Deó, în curte, construiseră o baracă, unde Lacraia încorpora o entitate tenebroasă.

Înainte de celebrul edict al caboclului Sete Encruzilhadas, care a fost dat în municipiul São Gonçalo, în 1908, spiritele *umbanda* erau toate anonime. Prin urmare, nu știm exact ce spirit cobora în corpul lui Lacraia.

Tião Saci mergea de multe ori să-l consulte pe descărnatul care cobora în trupul lui Lacraia. Deși continua să fie șchiop și să-și târască piciorul stâng, și-a rezolvat multe alte buclucuri. Numai că totul are un preț.

Și a venit o zi, de fapt o noapte, în care se aflau toți trei în baraca din fundul curții. Ca să fiu mai exact, se aflau Tião Saci, Deodata și descărnatul, pentru că Lacraia avea sufletul suspendat între lumi și era total inconștient de ce se întâmpla. Datinha era mediumul. Tião Saci stătea, tremurând, pe jos și asculta:

– Fii atent cu calul meu.

Tonul sepulcral al avertismentului, venit din partea unei entități atât de terifiante, i-a înspăimântat pe cei doi ticăloși.

– Calul meu deja v-a înfulecat.

Era, deci, adevărat ceea ce se spunea pe la colțuri: Tião Saci se amorezase de Datinha, iar ea de el. Ceea ce uimea, ceea ce era respingător nu era faptul că Tião era șchiop, ci trădarea pe la spate, chiar în casa lui, a unui binefăcător.

Tião Saci avea, însă, conștiința curată: nu-i datora nimic lui Lacraia, ci descărnatului. Și a fost însăși acea entitate cea care l-a prevenit:

– El va dori să-ți întindă o cursă. Acolo, sus, la răscrucea de pe costișa Timbau.

Și a spus ziua, ora și cum se vor petrece lucrurile, dar nu și motivul, fiindcă acesta era deja cunoscut. Dar menționarea costișei a panicat-o pe Deó. Era un loc foarte macabru, iar ea a presimțit că se va întâmpla o nenorocire. Îl privea pe descărnat, dar vedea chipul lui Lacraia, congestionat, schimonosit, de nerecunoscut. Era de mult medium, dar niciodată nu auzise asemenea lucruri. Iar, într-un anume sens, felul în care descărnatul vorbea despre cal, avertizând un dușman că el, calul, avea dreptul legitim de a-l omorî, o

absolvea pe ea de orice vină. Deodata ajunsese să-l prefere pe șchiopul Tião firavului jucător de *jongo*.

Cunoașterea reprezintă mereu un avantaj: Datinha era convinsă că Lacraia nu știa că ea deja aflase. Și a înțeles că el devenise din ce în ce mai lipsit de răbdare cu ea și mai acru cu Tião Saci. Puțin timp după aceea, Deó a surprins o conversație între cei doi bărbați. Și, în ziua următoare, l-a descusut pe amant.

– Mi-a cerut să merg cu el pe costișa Timbau.

Justificarea era că Lacraia avea nevoie de ajutor pentru a sacrifica un țap la acea răspântie și îi trebuia cineva care să țină animalul. Tião Saci era șchiop, dar avea brațe puternice. Problema o constituiau data și ora, care coincideau cu cele prezise de descărnat. Spiritul chiar vorbise de un obiect de fier: cel care urma să înjunghie țapul îi era destinat și lui Tião Saci.

Datinha i-a spus să nu se ducă, să mintă că are altă treabă, altundeva. Dar bărbatul era prea trufaș pentru a da înapoi și atunci a plănuit o altă trădare.

În ziua stabilită, Tião Saci, înarmat cu un revolver pe care-l luase cu împrumut (lucru dificil în acea epocă), a bătut la poarta lui Deó. Lacraia a apărut, dar a spus că Datinha nu se simțea bine și de aceea urma să întârzie. Tião Saci, intuind că femeia se prefăcea pentru a-i ușura lui capcana pe care urma să o întindă, s-a arătat gata să o ia înainte, ducând ligheanul, pumnalul, lumânările și rachiul. Pe animal nu putea să-l târâie el până pe coastă, din pricina piciorului.

Lacraia a fost de acord. Și celălalt a plecat. Răscrucea de pe costișa Timbau era teribilă, pentru că, după cum am mai spus, dădea spre drumuri fără ieșire. Iar la acea oră liniștea era atât de profundă, întunecimea atât de mare, încât lui Tião Saci i-a fost frică să nu rateze atunci când urma să tragă.

Astfel, deja prevenit, a hotărât să arunce pumnalul, pentru a evita vreo lovitură din partea lui Lacraia. A intrat pe unul dintre drumuri, pe pipăite, și, de acolo, a azvârlit cât a putut mai departe pumnalul care ar fi trebuit să-l înjunghie pe țap și, probabil, apoi, pe el însuși.

Când a ajuns la răscruce, erau deja și ora și locul prezise.

– Pune banii jos și coboară fără să te întorci, a auzit în spatele său.

Tião Saci nu și-a dat seama cine era, dar a dedus de unde venea vocea, care nu era sigur cea a lui Lacraia. Cum nu știa cine este, cum nu știa despre ce era vorba, a făcut o mișcare discretă, cu mâna dreaptă, spre brâu, unde avea arma.

Necunoscutul, totuși, a tras primul.

Mai târziu, însăși Datinha, însăși Deó – chiar dacă își reținuse bărbatul în casă cea mai mare parte a nopții – a fost cea care a răspândit zvonul că aceea fusese o crimă pusă la cale de spiritul perfid al șiretului Lacraia.

Pe dealul Formiga, însă, circula proverbul că Dumnezeu este Diavolul întors cu spatele. Prin urmare, nu a fost crezută. Oamenii erau obișnuiți cu lucrăturile descărnaților. Știau că se întâmplă lucruri ciudate, mai ales în locuri blestemate ca acela, la o răspântie, pe o costișă ca aceea de la Timbau.

Au mai rămas puține zile înainte de sfârșitul poveștii. Acesta e, firește, punctul în care narațiunea se precipită și întâmplările se întrepătrund, de aceea cea mai bună tehnică este cea a dispunerii faptelor în ordine cronologică, exceptând vreo două cazuri, ca să nu afectăm, să nu știrbim marele efect al ultimei revelații.

Dificultatea mea, ca autor, este de a alege primul incident la care să mă refer, dintre trei care sunt fundamentale, întâmplate între 7 și 9 octombrie, toate ținând de cronica polițistă a orașului.

Să începem, la întâmplare, având în vedere cazul celei de-a doua femei moarte. De data aceasta nu era o fată săracă, ci o doamnă care se ocupa de comerț pe strada Ouvidor. A fost găsită în propriul ei magazin, dezbrăcată, pe podeaua unei încăperi de la primul etaj, unde se aflau magazia și un mic birou. Avea aceeași expresie orgasmatică pe față și aceeași caracteristică stranie: contractura sfincterului, a glutealilor, a mușchilor coapselor și a celor faciali, chiar dacă trecuseră mai mult de douăzeci și patru de ore de la deces.

Nu avea răni pe corp și nu existau urme de forțare a ușii, din magazin nelipsind nimic. De asemenea, nu au putut fi găsiți martori: nimeni din clădirile învecinate nu a văzut și nu a auzit nimic.

Se știa că, fiind franțuzoaică, avea un amant, chiar sub nasul soțului. Amantul era un derbedeu, un capoeirist care apăruse la magazin cu trei sau patru luni înainte, oferindu-și serviciile de paznic, în special împotriva hoților. Câștigase postul și, puțin după aceea, și pe proprietăreasă. Desigur că ne referim la Aniceto și la madame Montfort.

Totuși, scena crimei nu a fost expertizată, fiindcă, tehnic vorbind, nu avusese loc o omucidere și fiindcă amprentele sau alte dovezi ale prezenței indivizilor care puteau intra în magazin fără să-l spargă (precum Aniceto sau soțul) nu ar fi dus nicăieri.

Legiștii se gândeau că cele două femei – fata cea săracă și doamna cea bogată – luaseră probabil vreun drog capabil să

provoace acele simptome surprinzătoare, dar examenele toxicologice nu au detectat nici o substanță cunoscută.

Din păcate, medicii din Rio de Janeiro erau încă orbiți de superstițiile științei și, deși în oraș persistau credințele africane și native, deși existau încă mulți vraci care vindeau diferite preparate, toate aceste cunoștințe milenare de folosire a ierburilor, frunzelor și rădăcinilor nu se încadrau în canonul acceptat oficial, ceea ce limita expertiza tehnică.

Astfel, atenția tuturor s-a îndreptat în altă direcție, pentru că, în paralel, izbucnea un mare scandal în cercurile Poliției, atunci când nu a mai putut fi ascunsă știrea că un comisar și doi agenți de la districtul întâi dispăruseră. Delegatul secției a fost chemat pentru a declara motivul pentru care nu comunicase cazul superiorilor săi și, cu multă neplăcere, a spus că preferase să acționeze în secret, pentru că simpla comunicare a faptului ar fi provocat, cum de altfel deja provoca, toată acea agitație care putea periclita succesul investigației.

La nivelul de conducere a Poliției, chestiunea a fost tratată ca una de o extremă gravitate, mai ales după ce expertul Baeta, pe data de 9, se prezentase personal la cabinetul șefului, pentru a denunța anumite atitudini neobișnuite din partea polițiștilor de la secția din Mauá și pentru a informa că reședința sa din cartierul Catete, o casă fără etaj, cu fațada la marginea străzii, fusese prădată.

Chiar el, Baeta, îl surprinsese pe agentul Mixila, în timp ce acesta părea a supraveghea casa, într-o duminică. Traversase strada și-l interpelase pe agent, care-i dăduse o explicație evazivă și o replică neobrăzată, înainte de a se retrage.

În momentul respectiv nu luase nici o măsură de prevedere, fiindcă nu ar fi putut concepe să se ajungă la o îndrăzneală de acel calibru. Aceasta era, clar, o acuzație directă. Iar convingerea expertului era întărită de faptul că nu fuseseră lăsate alte amprente, în afară de cele ale lui și ale soției sale – conform propriilor lui examinări –, nici pe fereastra a cărei deschidere fusese forțată, nici pe sertarele comodei, care fuseseră răscolite și de unde fuseseră sustrase o cutie de bijuterii a lui Guiomar și o sumă de bani.

Într-adevăr, în Rio de Janeiro, în 1913, aproape nimeni nu avea cunoștință de existența dactiloscopiei și nici de revoluția pe care această tehnică o reprezenta în criminalistică. Numai niște polițiști ar fi fost capabili să comită o asemenea infracțiune fără să lase urme, pentru că probabil folosiseră mănuși.

Aceste fapte fuseseră suficiente pentru a provoca, în poliție, o adevărată criză instituțională. Expertul nu

mărturisise, însă, și faptul că, printre obiectele dispărute din casa sa se afla și biciul cu mâner de argint – una dintre probele din cazul crimei de la Casa Schimburilor.

Cea de-a doua categorie propusă de doctorul Zmuda se referea la reprezentările simbolice ale infidelității. În această privință, e important să se facă distincția – pe care o făcea și polonezul – între adulterul rezultat în urma insatisfacției (când partenerul inițial nu are un comportament adecvat sau este sexual nedotat) și fantezia adulterină propriu-zisă, care e un element necesar, constitutiv, al relației de bază. Fanteziile legate de infidelitate chiar presupun o relație primordială, fără de care nu ar avea sens.

Zmuda împărțea femeile care nutreau această fantezie în două grupuri distincte, aproape fără nici o legătură între ele. Primele erau cele care doreau să profite de o asemenea plăcere în secret, pentru că a avea un astfel de secret, a-l purta în intimitatea lor le dădea o senzație de putere. Acestea erau femeile care trădează de plăcere, pentru că asta le excită.

Deși doctorul nu se dedicase foarte mult studiului fanteziilor masculine, avea date și asupra acestora și putea face comparații. După opinia sa, bărbații infideli se justificau de foarte multe ori prin nevoia de a fugi de rutină. În cazul femeilor adulterine, lucrurile stăteau cu totul altfel. În această privință, fanteziile feminine erau chiar foarte elaborate.

În general, era vorba de locuri, parteneri sau circumstanțe foarte specifice: să fie singure acasă, în compania unor străini sau a unor persoane interzise, să seducă tineri imberbi sau bărbați în uniformă, să se lase seduse de nu știu ce mare dansator (genul de artist căruia doamna Brigitte îi atribuia cea mai mare putere de seducție), să se afle pe o plajă solitară sau pe cărările întunecoase ale unei păduri, să cunoască pe cineva în timpul unui voiaj într-un oraș unde nu aveau să se mai întoarcă niciodată.

Deși se poate spune că noțiunea de gelozie a existat dintotdeauna – și primitivii, câteodată, se luptau între ei pentru posesia unei femei –, civilizația a făcut ca adulterul să fie supus unei cenzuri morale riguroase, definitive. Astfel, fantezia infidelității la femei sau, mai bine zis, la această primă categorie de femei decurgea dintr-o nostalgie față de barbarie.

Existau și femeile care preferau să fie centrul atenției, iar soții să le vadă (de acest lucru obișnuia să profite Baeta). Acestea erau de două feluri: cele care doreau să-și umilească soțul – fiindcă făceau sex cu altul în fața acestuia – și cele care, făcând același lucru, transmiteau un alt mesaj, și anume

că ele erau cele mai seducătoare, cele mai interesante, cele mai dorite, cele mai sălbatice, cele mai senzuale, iar bărbații ar fi trebuit să fie mândri de ele și de ei înșiși, fiindcă ele făceau numai niște experimente pasagere, dar, până la urmă, tot la ei se întorceau, fiindcă ei erau cei mai buni. Este ciudat cum aceeași temă putea fi înțeleasă în maniere atât de antagonice.

Și nu lipseau nici acelea care voiau să fie cu doi bărbați în același timp: destrăbălate, puternice, nimfomane, canibale, devoratoare de bărbați, incarnând mitul primitiv al vaginului cu dinți.

Ca o variantă a acestei reprezentări simbolice, existau și femeile care doreau să se afle în mijlocul unuia sau mai multor cupluri, până se ajungea la ceea ce polonezul denumea drept orgie deplină: toți cu toate, făcându-se schimburi neîntrerupte de parteneri.

Ceea ce Miroslav Zmuda considera interesant la fanteziile în grup (pe lângă faptul că amestecau mai multe simboluri, de pildă violența și infidelitatea, în cazul unei femei care făcea sex cu doi bărbați) era că, în acel caz, nu mai era vorba de o nostalgie după barbarie.

Deși la popoarele primitive existau practici incredibile – cum ar fi cedarea, împrumutul, răpirea sau violarea femeilor –, sexualitatea umană era, în principiu, o chestiune privată. Întotdeauna a existat simțul pudorii, iar orgiile, când aveau loc, erau legate de ritualuri foarte speciale și cu un caracter excepțional.

Doctorul Zmuda nu reușea să asemuiască aceste fantezii orgiastice decât cu comportamentul animalelor, care, desigur, nu au sentimentul rușinii. Iar aceasta era cea de-a treia categorie stabilită de medic, cea a reprezentărilor simbolice ale indiscreției sau ale publicității.

Orgiile, schimbul de parteneri, relațiile în trei erau fantezii compozite, simbolizând cel puțin indiscreția și infidelitatea, câteodată și violența. Dar exista și forma pură a acestei categorii: femei cărora le plăcea să fie observate în timpul actului sexual.

Era o scenă clasică: o femeie, în alcov cu soțul ei, vede trecând o infirmieră sau un văr, persoane care îi observă printre faldurile întredeschise ale alcovului. Sau ceva mai îndrăzneț: o fată, de exemplu, care se expune în timp ce se dezbracă, făcându-se că nu știe că este văzută.

Primele trei categorii de reprezentări simbolice stabilite de Miroslav Zmuda spuneau mult despre natura sexualității feminine: acele fantezii constituiau o regresiune, o involuție.

Era vorba despre impulsuri contrare civilizației: fie o întoarcere la sălbăticie, fie o reintegrare în regnul animal.

Dealul Castelului, în Rio de Janeiro, unde s-au ridicat prima catedrală, primul colegiu, prima închisoare și primul depozit de mărfuri, a fost și locul unde a fost transferată crucea de piatră reprezentând marca fondării orașului, în 1567.

După cum se știe, Rio de Janeiro a fost fondat, cu statutul de oraș, în 1565, fiind situat aproape în mijlocul unei mlaștini, între dealurile Cara de Cão și Pão de Açúcar.

După războiul în care indienii *temiminós* i-au învins pe indienii *tamoios*, în care Estácio, fondatorul, a fost rănit mortal, Mem de Sá le-a poruncit locuitorilor să migreze pe dealul Castelului.

Acest transfer, prin natura simbolului material reprezentat de crucea de piatră, semnifică mult mai mult decât o simplă schimbare de loc, semnifică o nouă fondare, fondarea unui oraș nou, omonim.

Iar dealul Castelului a avut un destin insolit. Parțial demolat în 1905, cu ocazia construirii Bulevardului Central, a fost definitiv distrus în 1921, în timpul administrației prefectului Carlos Sampaio, o parte din pământul dislocat servind pentru asanarea terenurilor inundate dintre dealurile Pão de Açúcar și Cara de Cão.

Astfel, Rio de Janeiro este poate unicul oraș fondat de două ori, unde mormântul fondatorului a fost violat de două ori și care a distrus peisajul originar al celor două temelii ale sale.

De aceea, sunt mulți cei care îl acuză pe Carlos Sampaio că a fost un trădător de patrie, pentru că, sub pretextul de a construi o vastă esplanadă pentru a ridica acolo marea expoziție a centenarului Independenței, a vrut, de fapt, să profite mai mult de briza marină și, în același timp, să-i alunge de pe dealul Castelului pe locuitorii săraci, care constituiau populația majoritară în acel loc.

Pentru mine, însă, Carlos Sampaio a fost un mistic: mai întâi pentru că, distrugând temeliile originare, a ratificat condiția atemporală a orașului, Rio de Janeiro fiind o așezare care există dintotdeauna, nu doar începând cu 1565; în al doilea rând, pentru că, nivelând dealul Castelului, a dovedit că era convins de existența mai mult decât legendarului tezaur al iezuiților.

Este uimitor cum faima unei comori o umbrește mereu pe cea a predecesoarelor ei. În ciuda febrei cu care a fost căutată cea dintâi (iar Lima Barreto a scris mult pe acest subiect),

presupusa comoară a lui Rufino, fascinația crescândă pe care o provoca au făcut să se stingă vechea legendă iezuită.

Poate că acesta este misterul, strategia spiritelor tutelare ale bogățiilor: iminența găsirii unei comori face să reverbereze istoria unei noi comori, iar cea a lui Rufino a avut exact această funcție.

De aceea, agenții, comisarul și însuși delegatul districtului întâi erau obsedați de vrăjitor și, după reuniunea din vechea bodegă de la colțul fundăturii Cachorros, au hotărât să organizeze o operațiune de vânare a bătrânului.

Fiindcă bănuiau că ascunzătoarea comorii se afla în Cimitirul Englezilor, prima victimă a fost, evident, șeful echipei groparilor. Omul a fost agresat și amenințat și, pe parcursul aproape întregii luni iulie, a fost nevoit să profaneze morminte și să răscolească pământul prin tot cimitirul.

Munca a fost extenuantă, pentru că fiecare mormânt și fiecare groapă săpate noaptea trebuiau acoperite, fără să se observe urme, până dimineața, fiindcă orice suspiciune pe care ar fi stârnit-o groparul i-ar fi putut aduce moartea.

La rândul său, bătrânul părea că ghicise că totul se putea întoarce împotriva sa, de aceea nu s-a mai dus nici la Cimitirul Englezilor și nici la vreun alt cimitir din oraș, contrar obiceiului său. Și-a păstrat numai rutina de a merge prin anumite locuri: strada Misericórdia, piața Lapa, biserica Rosário, Pedra do Sal. Acolo își vindea rugăciunile, leacurile, poțiunile magice și micile servicii de vrăjitor. Nimic altceva.

Grupul de polițiști îl supraveghea îndeaproape. Iar unii agenți, mai anxioși, mai fascinați de ideea comorii, au comis chiar ticăloșia de a-l bate și a-l tortura la el acasă, după cum însuși Rufino îi povestise expertului Baeta.

Cu toate acestea, nu maltratările îl incomodau cel mai mult pe bătrân, care parcă dobândise chiar forțe proaspete, ci supravegherea insistentă, permanentă.

Dar aceasta era strategia polițiștilor: mai devreme sau mai târziu, credeau ei, Rufino avea să-i ducă la locul ascunzătorii. Iar planul poate că ar fi dat rezultate, dacă Baeta nu și-ar fi băgat nasul și dacă, două zile mai târziu, Hermínio nu s-ar fi interesat și el de bătrân.

Aceste două incidente – întâmplate la date diferite – au reaprins furia polițiștilor. Reacția lor poate părea inexplicabilă, dar cine vânează o comoară nu se gândește la nimic altceva; cine vânează o comoară nu se poate gândi că alții s-ar putea gândi la altceva.

Văzând că Rufino cobora din ce în ce mai rar în oraș și că se ducea foarte des în adâncurile pădurii, un comisar și doi

agenți au hotărât să-l urmărească, convinși că drumul spre comoară era tocmai printre acele hățișuri.

Cititorii mai puțin avizați poate că nu au idee cum arată mai exact o pădure. Aceasta, mai ales noaptea, este un adevărat labirint, unul chiar mult mai confuz, mai plin de capcane decât oricare alt labirint clasic, de pildă cel al Minotaurului, construit de Dedal, sau cercurile infernului descrise de Dante și chiar decât deșerturile, oceanele și întinderile de gheață. Despre acestea chiar s-a spus că ar constitui tipul de labirint perfect, fiindcă simbolizează nimicul. Pădurea este tocmai contrariul, este semnul absolutului, adică, simultan, și haosul, și finitudinea.

Dacă, într-un deșert, călătorul sau cel rătăcit are mereu în fața ochilor aceeași scenă, având, astfel, experiența golului, într-o pădure, un peisaj anume nu se repetă niciodată. Pădurea, mai ales una plantată, cum era pădurea Tijuca, este un labirint cuantic: cine devine prizonierul ei intervine în înseși cărările sale, îndepărtând de sine însuși calea spre ieșire.

Putem spune că Rufino a plănuit acea urmărire, și-a atras adversarii în profunzimile desișurilor, teritoriu pe care el îl cunoștea ca-n palmă, la fel cum știa fiecare plantă pe care o folosea pentru leacurile sau vrăjile sale.

De asemenea, știa și locurile unde poposeau spiritele păsărilor, aflate sub puterea fermecătoarelor nopții, doamne primordiale ale universului, care niciodată nu au fost înfrânte și care pot încă să intervină în desfășurarea destinelor, incapabile să distingă răul de bine.

Astfel, în adâncul pădurii, în toiul nopții, polițiștii au pierdut urma lui Rufino. Apoi s-au pierdut unul de altul și, în cele din urmă, s-au pierdut de ei înșiși, dispărând pentru totdeauna. Bătrânul se aștepta la acest deznodământ și s-a retras și el în pădure, într-un fel de exil, așteptând ca poate altă legendă, a unei alte comori, să se răspândească și să ia locul aceleia.

Totuși, un incident care a avut loc în ziua de 14 octombrie – care va fi povestit pe îndelete – a schimbat planurile vrăjitorului: un anume om, care făcuse un anume semn pe trunchiul unui anume ficus, într-un anume loc din pădure și care fugea de poliție a căutat refugiu în pădure, exact în locul în care făcuse semnul și, fără să vrea, l-a atras după sine pe agentul cunoscut sub numele de Mixila. Iar Mixila a dispărut și el.

A doua zi, polițiștii de la primul district nu mai aveau motive de aroganță și de megalomanie. Delegatul și-a recunoscut neputința în acțiunile de căutare în pădure și s-a

dat bătut. I-a mărturisit șefului său că oamenii săi intraseră, poate că intraseră, auzise că era posibil să fi intrat în desișurile pădurii Tijuca. Astfel, a fost organizată o mare expediție, cu mai mult de o sută de polițiști, care, în timpul zilei, urmau să bată pădurea în lung și-n lat.

Rufino a fost capturat undeva în vecinătatea cartierului Laranjeiras. Pe una dintre pantele pădurii au găsit trupul comisarului, căzut într-o groapă și împuns de mulțimea de țepe din acea groapă. Ultimul trup descoperit (pentru că altul nu au mai găsit) a fost cel al agentului Mixila, tot umflat și vânăt, sprijinit de trunchiul unui arbore *sumauma* și având semne vizibile de mușcături de șarpe veninos.

Narațiunea se întoarce din nou în timp, până pe data de 10 octombrie, când a fost găsită moartă o a treia femeie. Mutăm, de asemenea, scena pe locurile îndepărtate unde, mai târziu, căpitanul Richard avea să construiască străzile bucolice din cartierul Grajaú. Una dintre frumoasele și întinsele ferme de pe marginile vechiului drum Cabuçu era locul unde murise femeia. Femeie este un cuvânt exagerat, fiindcă era vorba de o fetișcană de paisprezece ani. Avea pe față aceeași expresie obscenă, aceeași contractură lascivă a mușchilor de natură să provoace reacții de stupefacție. Nu fusese sufocată sau otrăvită, nici nu avea pe corp vreo rană care ar fi putut provoca moartea.

În timp ce mama plângea și, de rușinea vederii acelei expresii pe fața fetei, spunea că nu putea admite ca aceasta să fie expusă într-un sicriu deschis, tatăl zbiera, cerând pedepsirea asasinului. Legistul urma, desigur, să anunțe că nu era vorba de o omucidere. Totuși, pentru că era al treilea caz cu asemenea caracteristici atât de ciudate, a fost tratat cu o atenție specială.

Astfel, expertul Baeta a fost nevoit până la urmă să o apuce pe drumul Cabuçu, pentru a examina locul în care avusese loc acea moarte. Am vorbit despre reacțiile mamei și ale tatălui, dar încă nu am pomenit nimic despre sora defunctei. Aceasta era o fetiță de numai treisprezece ani, dar lumea vorbea pe la colțuri că ea văzuse totul, că era cu sora ei atunci când se întâmplase totul. În noaptea aceea, după ce se auzise un țipăt ascuțit, care a încetat imediat, dar care i-a făcut pe câini să urle prelung, lumina s-a aprins în casa mare și fata cea mică a intrat în fugă, s-a dus în camera ei și s-a închis acolo. Numai după ce sora ei a fost găsită moartă, cu rochia ridicată și semne că își pierduse virginitatea, a izbucnit într-un plâns cu sughițuri și atât de disperat, încât a leșinat. Nici tatăl, nici mama, de teama adevărului, nu au întrebat-o nimic.

Însă, sub presiunea întrebărilor servitorilor și ale expertului, care era și el acolo, după ce i s-a promis că părinții nu vor afla nimic, a povestit ce se întâmplase. Fuseseră amândouă în compania unui bărbat, într-un colț ferit al curții, sub un tamarin. Pe bărbat îl cunoscuseră într-o zi când fuseseră la plimbare și la cumpărături și se îndepărtaseră un pic de mama lor, pentru a gusta niște dulciuri ale unui vânzător ambulant. Atunci el se apropiase și intrase în vorbă cu ele, făcându-le să râdă cu conversația lui. Părea că le ghicea gândurile, știind că ele se jucau pe ascuns de-a îndrăgostiții și simulau ce vor face atunci când vor avea de-adevăratelea un iubit. Le spusese că el va fi iubitul lor, iar ele rămăseseră încântate de el, dându-i imediat adresa fermei și stabilind ziua în care avea să le viziteze. Lor le era un pic frică, dar nu au avut curajul să refuze vizita. Când el a ajuns la fermă, toți dormeau deja. Ele îl conduseseră până la tamarinul din curte. Atunci el o așezase pe sora ei culcată pe o parte, se așezase în spatele ei, îi ridicase rochia și le arătase cum se făcea. O pusese pe ea să se culce în fața celeilalte, să o sărute pe gură, să închidă ochii și să pipăie ce se mișca între picioarele surorii. A mai spus că sora ei nu simțise nici o durere, dar că, deodată, a dat acel țipăt și a părut că leșinase. Bărbatul devenise foarte nervos și o trimisese în casă. Ea l-a ascultat, fără să înțeleagă ce se întâmplase, și abia după aceea a aflat de moartea surorii ei.

Baeta a insistat ca fata să dea mai multe detalii, vrând să înțeleagă cum de fusese posibil ca acele două copile să fie seduse atât de repede, dar nu a reușit să obțină o explicație rațională. Inutil să menționăm că expertul dedusese cine era bărbatul, deși, evident, nu a menționat acest lucru. Aniceto deja era pentru el, în mod asumat, un caz personal.

Măcar acolo se produsese, totuși, o crimă, chiar dacă nu fusese un asasinat, și anume deflorarea unei minore, iar Baeta i-a lăsat pe polițiștii de la districtul al douăzecilea să încerce să descopere identitatea bărbatului. El descoperise un nasture de haină, aproape de tamarin, și, pe baza acestei unice dovezi, și-a făcut un plan de acțiune.

Expertul a așteptat căderea nopții în ziua următoare, sâmbătă, 11 octombrie. Știa că Aniceto umbla prin apropierea cheiului, participând la cercuri de *pernada*, și că, în asemenea ocazii, nu se îmbrăca elegant, preferând hainele neglijente ale derbedeilor.

Atunci, în jurul orei opt, Baeta a traversat piața Harmonia și a bătut la ușa pensiunii portughezei. Proprietara s-a speriat văzând arma expertului. Baeta a împins-o, închizând ușa, pentru a se asigura că nu aveau să fie văzuți.

– Vreau să văd camera lui Aniceto. Dacă el sau altcineva află că am fost aici, vă ucid.

Se spune că o casă este oglinda locatarului său, iar acea cameră vorbea mult despre cel care o ocupa, în primul rând curățenia. Expertul, care se așteptase să găsească pantofi murdari de noroi, i-a găsit pe toți curați și lustruiți. În al doilea rând, era un contrast între eleganța fracului și a celor trei costume și restul ambianței.

Baeta a observat îndată că unuia dintre costume, încă pe jumătate murdar de pământ jilav la un cot și pe partea laterală a pantalonului, îi lipsea un nasture de la haină, chiar cel pe care îl avea el și care era identic cu ceilalți.

Aceasta era dovada. Ar fi trebuit să ia imediat în mod formal proba și să solicite un mandat de arestare. În loc să facă acest lucru, expertul a preferat, totuși, să continue să răscolească intimitatea rivalului.

Aniceto era superstițios: avea pe perete o imagine cu Sfântul Expedit, în costum de centurion, având în mâini o sabie și o cruce. Pe un cufăr (singura mobilă în afară de pat, fiindcă hainele erau agățate de o bară), se aflau o miniatură de ghips reprezentându-l pe Sfântul Sebastian, două sticle cu ierburi și ramuri într-o soluție alcoolică – probabil niște preparate de la vreun vraci, poate de la bătrânul Rufino – și două lumânări legate cu panglici, pe lângă alte câteva mărunțișuri.

Nesatisfăcut de cele găsite, Baeta a îndepărtat lucrurile de pe capacul cufărului și l-a deschis. Înăuntru a găsit imediat un fișic de bani, probabil mai mult de cinci sute de mii de reali, pus sub un teanc de diferite piese de rufărie albe și, spre uimirea sa, trei volume foarte prost imprimate: *Cartea neagră a sufletelor din Évora*, o foarte rară ediție a *Invocării lui Lucifer* și una a *Sfântului Ciprian cu mantie neagră*.

Atunci expertul a ridicat una dintre cărți și acesta a fost gestul care l-a pierdut. Sub acea carte a găsit biciul cu mâner de argint care fusese furat din locuința sa.

Clasificările lui Miroslav Zmuda aveau o anexă, care cuprindea o serie de simbolisme ce reprezentau, după el, dorințe foarte obscure. Deși se încadrau tot în tendințele de regresie, acestea nu mergeau doar în direcția barbariei sau a regnului animal, ci erau o căutare a antinaturii. Printre ele, polonezul includea incestul și, în legătură cu acesta, apărea prima mare divergență față de colegul său de la școala din Viena, celebrul Sigmund Freud.

Este nevoie să menționăm ceva care să salveze reputația doctorului nostru: Zmuda, în această materie, nu dispunea de

multe date. Cele ale austriacului, la rândul său, deși erau mai numeroase, nu decurgeau din observația directă, pe lângă faptul că porneau de la falsa presupoziție că grecii au concentrat, în scrierile lor, toate cunoștințele mitologice universale.

Freud a fost unul dintre mulții gânditori care credeau în povestea miracolului grec, potrivit căreia grecii au fost poporul cel mai inteligent din istorie, creatorii civilizației occidentale. De aceea a dat mitului lui Oedip statutul de adevăr, considerând incestul drept unul dintre stâlpii afectivi ai condiției umane.

Doctorul polonez, dimpotrivă, după ce observase cu atenție câinii, nu admitea nici la animale incestul ca pe ceva natural, pentru că la ei avea loc în mod accidental, nu prin propria voință.

Rămâne ca fiecare cititor să decidă: Freud și-a petrecut viața la Viena și și-a conceput teoria studiind cazuri de isterie. Probabil că nu se culcase cu nici măcar o sută de femei. În schimb, Miroslav Zmuda avusese o experiență cu totul diferită la Rio de Janeiro.

Incestul, pentru Zmuda, era o încercare de rupere de natură, iar asemenea fantezii erau foarte rare la femei. Toată această a cincea categorie a sa era constituită din fenomene rarisime ale sexualității feminine. De exemplu, nu a întâlnit nici măcar un caz de pedofilie, care nu trebuie confundată cu atracția față de băieți imberbi, adevăratul ei obiect fiind copiii înainte de pubertate.

De asemenea, nu a întâlnit nici un caz de necrofilie printre femei; și chiar la bărbații care veneau la Casa Schimburilor numai o dată a avut ocazia să îndeplinească o asemenea dorință morbidă, când Hermínio a reușit să sustragă un cadavru de la morgă, cazul fiind cea mai bănoasă afacere pe care o realizaseră vreodată.

Zoofilia era și ea reprezentată de un singur episod: o anumită femeie, ungându-și zona genitală cu sos de carne, își dresase câinele de talie foarte mare în practica cunnilingusului, dar, într-o zi, gelos pe soțul femeii, dulăul a atacat-o, mutilându-i organele intime.

Tot în acest domeniu, povestirea populară „Femeia și calul", deși foarte răspândită în oraș, nu prezenta o întâmplare despre care să existe documente reale, fiind numai un exemplu literar al Mitului Marelui Penis.

Dar Zmuda a reușit să izoleze o a patra categorie, compusă și ea din simbolizări contrare civilizației și naturii umane, doar că acestea nu erau tendințe de regresie, ci de ascensiune. Era vorba despre fanteziile homosexuale.

La Casa Schimburilor (și Zmuda presupunea că era, de fapt, un fenomen răspândit în general), aceasta era manifestarea care producea cea mai mare fascinație. Multe cupluri se implicau, de fapt, în permutări numai ca pretext pentru practicarea homosexualității feminine, la care bărbații participau numai ca spectatori.

Iar când aveau loc contacte între femei, aproape toți cei prezenți, de ambele sexe, se adunau pentru a observa. Un exemplu de acest fel fusese spectacolul lui Aniceto cu văduva și cu femeia cea înaltă.

Printre infirmiere, printre toate prostituatele în general, aceasta era fantezia cea mai răspândită, aproape universală. O explicație ar fi putut fi aceea că, fiind supuse la degradări constante, forțate de multe ori să facă lucruri împotriva preferințelor lor, căutau una la alta un erotism pur, lipsit de pata virilității.

Polonezul înregistrase un caz pe care îl considera extrem de important din punct de vedere teoretic, adeverindu-i opinia, și de aceea trebuia să fie inserat în această a patra categorie. Era vorba despre o femeie care îi ceruse doamnei Brigitte o întâlnire cu un băiat homosexual.

Cel ales nu putea fi Hermínio, care era foarte masculin. Clienta dorea un bărbat delicat, cu maniere feminine. Nu urmărea să-l umilească, nu intenționa să-și asume față de el rolul de mascul, ci dimpotrivă; ceea ce voia era, în viziunea ei, ființa perfectă: un bărbat care să nu fie viril.

Nu putem uita că Zmuda era arian, slav, polonez și, deci, catolic. Și celor mai mari oameni de știință le este greu să se elibereze de injoncțiunile metaforice suferite în copilărie. Nimic nu exercită o presiune mai mare asupra inteligenței decât moștenirea literară și poetică fondatoare a mitologiilor individuale. Iar cea a polonezului era, desigur, moștenirea biblică. Miturile biblice au fost cele care, chiar dacă numai în mod inconștient, au influențat gândirea lui Zmuda.

Or, deși are, mai ales în cărțile vechi, atitudini foarte masculine, foarte patriarhale, dumnezeul biblic este un spirit asexuat sau, mai corect, hermafrodit, având în vedere că a creat ființa umană după chipul și asemănarea sa, iar această ființă se subdivide în două sexe.

Aceste două creaturi, bărbatul și femeia, deși sunt complementare din punct de vedere sexual, nu au avut contact sexual decât după alungarea din rai. Iar episodul alungării este foarte semnificativ: abia în exil, pe pământ, bărbatul și femeia au procreat, ea trebuind să treacă prin durerile facerii, iar el trebuind să treacă prin suferința cu care smulgea pământului mijloacele de trai ale familiei.

Astfel, în mitul biblic, înmulțirea speciei – posibilă numai prin heterosexualitate – este asociată cu durerea, cu pedeapsa, cu căderea, cu răzbunarea lui Dumnezeu.

Există o interpretare îndrăzneață care cred că se află în subconștientul tuturor creștinilor, și anume că mânia divină pe cuplul primordial a fost, de fapt, manifestarea inaugurală a geloziei. Acel dumnezeu asexuat, hermafrodit nutrea fără doar și poate o iubire homosexuală atât față de bărbat, cât și față de femeie.

De aceea, în funcție de aceste simboluri, Zmuda considera fantezia homosexuală ca fiind o simbolizare perfectă a transcenderii civilizației și condiției umane, pentru că este similară memoriei paradisului.

Cineva ar putea obiecta astfel: fiind un zeu hermafrodit, iubirea sa pentru creaturile umane ar fi tot heterosexuală. Logic vorbind, e adevărat. Dar nu este adevărat pe planul simbolurilor, pentru că atracția între sexe – atât de banală încât nu poate fi numită fantezie – nu s-a născut ca urmare a voinței divine, ci din perfidia pe care a ticluit-o șarpele.

Acest animal – care este un simbol falic, puternic relaționat cu pământul, mai ales că pe el se târăște – reunește în sine metaforele răului și ale virilității. Și este suficient să mai amintim faptul că bărbatul este cel care fecundează, penetrând, fie femeia, fie pământul.

Și astfel ciclul se încheie: odată cu căderea din paradis, creaturile divine pierd darul tinereții veșnice. Iar virilitatea este și ea încă una dintre metaforele morții.

Dacă ar fi știut detalii despre cazul femeilor moarte, Miroslav Zmuda ar mai fi dat o turnură „problemei Aniceto”.

Nu știu ce asociații de idei au putut face cititorii mei atunci când au asistat la descoperirea biciului cu mâner de argint printre lucrurile lui Aniceto. Dar pot spune la ce s-a gândit Baeta: dacă Aniceto atinsese biciul, amprentele sale erau pe el. Prin urmare, răzbunarea expertului putea fi colosală, putea ținti spre o pedeapsă mai mare decât cea prevăzută de Legea 267 pentru infracțiunea probată cu ajutorul nasturelui și hainei și care era numai de maximum patru ani.

Simulând o reexaminare a probelor, putea afirma că Aniceto se aflase la locul crimei a cărei victimă fusese secretarul, iar capoeiristul ar fi fost încadrat cu ușurință în Legea 294 și ar fi căpătat vreo treizeci de ani de închisoare; sau, probabil datorită secretului în care era învăluit cazul, ar fi fost executat sumar, la ordinul șefului, fără proces.

Dar era sâmbătă. Expertul trebuia să aștepte ziua de luni pentru a se întoarce la serviciu și a da poveștii indispensabila

verosimilitate. Cum nu avea motive de grabă, expertul s-a apucat să răvășească încăperea, a stricat încuietoarea ferestrei și a băgat fișicul de bani în buzunar, pentru a simula un furt. Portugheza nu va spune nimic, desigur, iar derbedeul avea să suspecteze numai mâna unui hoț.

Apoi, apucând de partea de piele a biciului, fără să atingă mânerul de argint și ascunzându-l în haină, s-a strecurat până la piața Harmonia, de unde a luat o mașină de piață care l-a dus acasă.

Poate că nu aș rezista tentației – dacă acesta ar fi un roman psihologic sau existențialist – de a face îndelungi considerații despre felul cum funcționează mintea umană, care la primul impuls este mereu înclinată spre rău.

Dacă aceea ar fi fost o zi de lucru, Baeta s-ar fi dus direct la laboratorul său, pentru a-și pune tenebrosul plan în practică. Era, însă, după cum am spus, o sâmbătă. Și, pe drumul spre casă, după ce primul impuls spre răzbunare se mai răcorise, expertul s-a gândit mai bine.

Dacă oamenii de la primul district îi supravegheaseră casa pentru a-l intimida și fuseseră implicați în furtul biciului de către capoeirist, asta indica o legătură, care până atunci fusese de neconceput, între acesta și polițiștii din piața Mauá. Din păcate, el, expertul, nu-i putea acuza de aceste lucruri, fiindcă ar fi trebuit ca mai întâi să mărturisească faptul că luase biciul acasă.

De fapt, Baeta nu prea știa ce să creadă. Vor fi fost acele acte fără nici o legătură unul cu altul? Aniceto îi pătrunsese cumva în casă din proprie inițiativă? Dar, dacă fusese inițiativa lui, ce l-a făcut să evite să-și lase amprentele prin casă?

Această ultimă cugetare l-a condus pe expert spre o a treia ipoteză, una înspăimântătoare. Aniceto cu certitudine că nu ar fi putut să știe nimic despre dactiloscopie. La Rio de Janeiro, în 1913, doar polițiștii și unul sau altul dintre membrii Guvernului sau ai puterii judecătorești aveau cunoștință despre acea noutate în criminalistică. Mai exista, totuși, cel puțin încă o persoană din afara cercului de polițiști care știa exact în ce consta acea tehnică: era nimeni alta decât însăși nevasta expertului, fidela și mult dorita Guiomar.

Adevăratele spirite științifice rezistă bine chiar și la cele mai mari drame personale. Baeta a intrat în casă și a ascuns biciul, în așteptarea zilei de luni. Gândul că Aniceto ar fi putut-o lovi pe soția lui cu acel obiect (deși pe ea nu văzuse nici o urmă) îi producea adevărate spasme de ură și dorința de a se răzbuna pe toată lumea, reacție pe care, însă, inteligența lui o controla imediat. Dar ajunsese la o

concluzie: nu putea locui în același oraș cu un bărbat ca acela, care era în stare să seducă până și copile, să o seducă probabil până și pe Guiomar.

Calitatea amprentelor de pe mânerul de argint, după cum expertul a putut să constate cu ochiul liber, când a ajuns la laborator, era excelentă. Una dintre ele – cea a unui policar – era în mod special clară și Baeta a început cu ea, presărând cu grijă praful negru, la a cărui invenție contribuise împreună cu colegii săi din Los Angeles.

Forma amprentei era dintre cele mai rare, în formă de arc, prezentă la numai aproximativ zece la sută dintre indivizi. Identificarea a fost mai ușoară decât își imaginase: amprenta coincidea perfect cu cea de pe fișa lui Aniceto, pe care o luase chiar Baeta.

Acel lucru era suficient pentru ca expertul să-și pună în practică răzbunarea. Dar el mai avea de lămurit o îndoială: avea nevoie să afle cu siguranță dacă Guiomar fusese cea care îi dăduse biciul capoeiristului. Pentru asta, era necesar să verifice și alte amprente, nu atât de bine conservate, e adevărat, dar vizibile, care rămăseseră pe mânerul de argint.

Spre ușurarea expertului, examinarea a permis excluderea lui Guiomar: soția lui avea amprente cu desene în spirală, iar cele prezente pe mâner erau rotunde.

Acele amprente ar fi putut aparține vreunui agent de la primul district, complice cu capoeiristul la spargerea casei lui, ceea ce nu putea dovedi decât dacă recunoștea că dusese biciul acasă.

Baeta ar fi putut să se oprească la această fază cu cercetarea, dar spiritul științific, deși rezistă la dramele personale, câteodată ne impulsionează să descoperim mai mult decât ceea ce este strict necesar. În capul lui Baeta s-a născut suspiciunea că acele amprente ar fi putut coincide cu cele pe care le examinase la Casa Schimburilor, cu ocazia asasinării secretarului.

Iar expertul, dorind să investigheze această ipoteză, a deschis arhiva și a scos fișa victimei, cu amprentele acesteia, precum și fotografiile amprentelor Fortunatei – sau cele presupuse a fi ale ei, fiindcă erau singurele care difereau de cele ale victimei, găsite pe sticla de vin, pe pahare și pe mânerul biciului.

Și, după o examinare comparativă meticuloasă, a constatat un detaliu interesant: policarul drept al Fortunatei avea și el un desen în arc, ca al fratelui său Aniceto. Mai mult decât atât: avea două trăsături caracteristice, aproape de centrul degetului, care făceau ca asemănările dintre amprente să fie mai mari decât ar fi fost normal.

Puse una lângă alta, cele două amprente erau, la prima vedere, identice. Expertul, tulburat de această descoperire, a procedat la o examinare și mai amănunțită, pentru a exclude orice posibilitate de eroare. După ce a observat douăzeci și unu de detalii de la cele două policare – număr care ar fi fost considerat excesiv de către orice specialist, care ar fi socotit suficiente douăsprezece sau șaisprezece detalii –, Baeta a tras concluzia că era vorba despre una și aceeași amprentă, oricât de absurd ar fi fost acest lucru. Dacă fratele și sora aveau amprente identice, acesta ar fi fost primul caz cunoscut de indivizi cu amprente digitale care coincideau perfect.

Dactiloscopia – deși îi convinsese pe cei mai mulți dintre oamenii de știință în ceea ce privea capacitatea sa infailibilă de identificare, fiind acceptată oficial în țări precum Argentina (unde s-a înregistrat primul caz de crimă soluționată prin examen dactiloscopic în 1892) și Statele Unite (cu alte cazuri celebre, precum procesul Crispi, rezolvat în mod spectaculos de către expertul Joseph Faurot, în 1911) – era încă, în 1913, o știință în curs de dezvoltare. Iar principalul postulat al dactiloscopiei, acela conform căruia nu există două persoane cu aceleași amprente, nici dacă sunt gemeni, nu era încă o chestiune consensuală.

Cei care erau sceptici în privința acestei tehnici aveau, trebuie s-o recunosc, un argument valabil: nimeni nu demonstrase încă, în termeni strict teoretici, acea axiomă. Ceea ce exista era numai fortuita inexistență a unei probe contrarii. Nu se înregistrase niciodată cazul în care doi indivizi să aibă amprente identice, dar asta nu însemna în mod necesar că, în întreaga lume, nu ar fi putut exista o asemenea coincidență, fie și numai una, iar descoperirea acesteia putea fi numai o chestiune de timp.

În opinia lui Baeta, însă, chestiunea trebuia tratată ca o problemă de statistică. El însuși, în 1910, ajunsese la concluzii foarte asemănătoare cu cele ale francezului Balthazard, calculând probabilitatea ca două persoane să aibă cincisprezece detalii ale amprentelor identice și situate în același loc. Acest număr era atât de mic, de infim, încât, între virgulă și prima cifră semnificativă, erau patruzeci și patru de zerouri.

Iar dovada practică a acestui lucru fusese revelată cu ocazia judecării procesului Crispi, când juraților li s-au arătat amprentele diferite a doi frați gemeni.

Prin urmare, expertul – care era unul dintre cei mai străluciți specialiști în dactiloscopie și care a inclus Rio de

Janeiro printre orașele-pioniere în recunoașterea și folosirea acestei tehnici – nu putea crede în acea coincidență.

Primul lucru care i-a trecut prin minte a fost că, la momentul examinării locului crimei de la Casa Schimburilor, observase că strangularea secretarului, prin forța care fusese exercitată asupra gâtului victimei, era mai compatibilă cu ideea că făptuitorul fusese un bărbat, și nu o femeie.

Al doilea lucru la care s-a gândit a fost legenda care circula încă, potrivit căreia Casa Schimburilor, care fusese a marchizei de Santos, avea un pasaj secret, care o lega de Quinta da Boa Vista.

Baeta avea acum o poveste foarte solidă și bine fundamentată pe dovezi. A-l plasa pe Aniceto la locul crimei, pe baza probelor descrise, nu mai era o fraudă motivată de răzbunare, ci descoperirea adevărului faptelor.

Probabil, cu conivența doamnei Brigitte și a doctorului Zmuda (sau chiar a vreunei infirmiere), capoeiristul intrase în casă prin legendarul pasaj secret, care era situat exact sub scară, unde polonezul improvizase o cramă.

Conform martorilor, Fortunata fusese să ia o sticlă de vin tocmai din acea cramă. Amprentele erau, însă, cele ale lui Aniceto. Între el și Fortunata era o mare asemănare, erau gemeni. Probabil că Aniceto fusese cel care se întorsese în cameră, cu sticla, deghizat în hainele Fortunatei.

Când, în Casa Schimburilor, au anunțat prezența expertului, reacția doamnei Brigitte a fost una de o spaimă de nedescris. Iar reacția medicului nu a fost foarte diferită, ducându-se imediat să închidă sub cheie faimoasele carnete cu coperte negre. În mod special în acea zi, Baeta era ultima persoană pe care și unul, și celălalt doreau s-o vadă. Iar motivul – pe care cititorul îl va afla la momentul potrivit – era de nemărturisit.

Zmuda și Brigitte, în realitate, erau speriați din cauza unor probleme pe care Aniceto le provocase în acele zile. Mai întâi, la întâlnirile colective care se petreceau joia, începuseră să aibă din ce în ce mai puțini participanți. Soții, partenerii masculini (iar Baeta era un exemplu) renunțaseră la vizite pentru că întreaga atenție a femeilor era captată de capoeirist. Numai cei care se mulțumeau să asiste la infidelitatea soțiilor – iar aceștia nu erau majoritari – continuau să frecventeze petrecerile.

Pe lângă asta, mai preocupantă fusese ipoteza, enunțată de una dintre infirmiere și care a fost foarte convingătoare, că Aniceto era rudă cu Fortunata, erau probabil frați, pentru că asemănarea fizionomică dintre ei era enormă.

Doamna Brigitte, atunci, a hotărât să-i mărturisească lui Miroslav Zmuda povestea cu scrisoarea – pe care o ținuse secretă, pentru a nu-l supăra – prin care i se dezvăluise că Fortunata nu fusese prietenă cu Cássia, deși aceasta o recomandase, ci că o făcuse la cererea unui vraci bătrân, un personaj care se spunea că este foarte cunoscut în oraș, un anume Rufino.

Brigitte, care îi ceruse lui Hermínio să investigheze cine era acel om și să descopere ce interese ar fi putut avea în acea intervenție în favoarea Fortunatei, nu avea vești bune: Hermínio nu reușise să-l întâlnească personal pe bătrân și aflase că acesta se ascundea prin pădure, fugind de poliție.

Această relatare l-a tulburat foarte tare pe Zmuda, pe lângă faptul neplăcut că, puțin timp după ce acolo avusese loc o crimă, un posibil frate al asasinei începuse să frecventeze Casa. Era, de asemenea, un ghinion că acel personaj era tocmai Aniceto, cel care pentru el era un fenomen pe care-l studia cu interes și care-i dăduse ocazii nesperate de a-și perfecționa teoriile.

De aceea, când au primit vizita expertului, polonezul și doamna Brigitte se așteptau la tot ce putea fi mai rău.

– O să fiu direct: dumneavoastră știați că Aniceto (care este fratele Fortunatei) s-a aflat în această casă, în ziua asasinării secretarului, chiar în camera victimei?

Nu acesta era subiectul de care se temeau Brigitte și Zmuda. Și totuși, întrebarea nu i-a ajutat să se simtă mai liniștiți. Au recunoscut că deja aveau suspiciunea că cei doi erau frați, datorită asemănării fizice dintre ei, dar nu și că ar fi avut motive să creadă că acționaseră în complicitate. Credeau că era imposibil ca el să fi intrat în casă în ziua crimei.

Expertul le-a amintit de legenda cu pasajul secret. Atunci polonezul a desfăcut brațele:

– Să fim serioși, Baeta!

Dar Baeta nu s-a lăsat convins și au fost nevoiți să-l ducă până la cramă, sub scară. Evident că nu au găsit nici un pasaj. Dar expertul nu a renunțat la teoria sa și le-a chemat din nou pe infirmiere la interogatoriu. Dorea să afle dacă vreuna dintre ele o văzuse pe Fortunata luând efectiv sticla de vin sau dacă nu cumva cea pe care au văzut-o ar fi putut fi de fapt un bărbat deghizat în femeie.

Memoria oamenilor, în general, mai ales după un anumit timp și sub influența unei anumite sugestii emoționale, poate foarte bine să devină confuză. Iar unele dintre infirmiere, aflate în fața unui bărbat atrăgător și care întotdeauna se purtase frumos cu ele, care, pe deasupra, mai era și o

persoană ilustră, șef al unui cabinet de investigații criminaliste, care afirma atât de categoric verosimilitatea acelei versiuni a poveștii, au început să încline spre această variantă și să admită că persoana pe care au văzut-o trecând cu sticla în mână putea să nu fie, ba nu, sigur nu fusese Fortunata.

Baeta părea satisfăcut. Și a revenit la stăpânii casei.

– Interesul meu nu este să vă fac vreun rău. Mai târziu vom descoperi cum a intrat el aici. Acum este important ca fetele să dea noi declarații.

Doamna Brigitte și doctorul Zmuda nu mai puteau contramanda o anumită programare, un anumit serviciu pe care se angajaseră să-l presteze, de aceea au menținut obișnuita discreție asupra acestui fapt. Cu toate acestea, văzând că intențiile lui Baeta erau într-adevăr prietenoase, au hotărât să-l trateze cu aceeași amabilitate și i-au dezvăluit un alt lucru, care putea fi relevant: conținutul scrisorii trimise de către veterană.

Expertul, totuși, a părut a nu da nici cea mai mică importanță acelei informații.

Romanul este pe sfârșite și încă nu am acordat o atenție suficientă personajului meu preferat: frumoasa, fidela, dorita Guiomar. Puține femei au putut să reunească în sine în mod atât de desăvârșit spiritul unui oraș. De aceea, datorită faptului că era atât de potrivită cu personalitatea urbei, Guiomar a fost și ea, ca femeie, născută de două ori.

Prima Guiomar a fost cea pe care o cunoaștem bine: soția expertului Baeta, femeie care stârnea pasiuni, dar care la Casa Schimburilor avea plăcerea paradoxală de a nu accepta să-și schimbe bărbatul cu altul. A doua Guiomar s-a născut la o dată precisă – 21 august 1913 – în aceeași Casă a Schimburilor, când a simțit dorința irezistibilă de a fi bătută de soțul ei, incitată de virilitatea unui necunoscut, care, la câțiva pași distanță, bătea o altă femeie.

Această Guiomar definitivă este cea care va precipita acțiunea finală, acțiune care a fost prevăzută sau provocată de chiromanta de pe strada Marrecas.

– Peste linia vieții, o cruce; lângă ea, cinci linii: două deasupra, trei dedesubt. Dumneata ești pe cale să-ți înșeli bărbatul.

Indignarea lui Guiomar spunea totul. Simțea ceva nou înăuntrul său, care o schimba. Iar ea înțelegea – deși nu dorea, deși nu voia să admită – că Baeta nu va avea nici un rol în momentul în care urma să aibă loc marele ritual de trecere.

Asta nu însemna că expertul nu fusese important în acel proces: a lui fusese ideea de a aduce acasă biciul cu mâner de argint, deși nu știuse să-l folosească în maniera precisă în care ea își dorea să fie folosit.

Baeta fusese întotdeauna, totuși, un foarte bun amant. La Casa Schimburilor ea însăși asistase, extaziată, la scena în care soțul ei o bătuse și o scuipase pe o femeie. Problema nu era Baeta; de asemenea, problema nu era nici Guiomar. Problema era rolul pe care fiecare dintre ei îl avea în cuplul lor.

Și astfel, în fatidica zi de 11 septembrie, Guiomar a cunoscut omul dorit și l-a fixat cu privirea timp de câteva secunde. Bărbatul, personajul ales, i-a răspuns și el cu o privire. Dacă nu ar fi fost vorba de Aniceto, poate că povestea ar fi avut un alt deznodământ.

Când Guiomar a aflat în joia următoare, pe 2 octombrie, că nu vor mai merge la Casa Schimburilor – singurul loc unde avea speranța de a-l revedea pe necunoscut –, și-a pierdut mințile. Nu există un exemplu mai grăitor despre puterea devastatoare a „fenomenului" Aniceto.

Mă întorc aici la acea poveste pe care am întrerupt-o cu câteva pagini în urmă. Mă refer la femeia care, pe o stradă întunecoasă, transversală pe plaja Flamengo, în zona cartierului Catete, fusese împinsă într-un cupeu care o dusese până pe strada Alfândega, în dreptul locului cunoscut înainte sub numele de Quitanda do Marisco, unde fusese încredințată unui bărbat care aștepta, într-o căsuță cu etaj, pentru a se folosi de ea.

Am spus, mai înainte, că Hermínio fusese cel care o răpise. Acum toți pot ghici că femeia era Guiomar. Nu este greu de ghicit cine era bărbatul care o aștepta.

Dacă unii dintre cititori au rămas uimiți de o asemenea îndrăzneală, este pentru că nu știu de ce fusese ea în stare, cu câteva zile mai înainte: Guiomar îi scrisese doamnei Brigitte, menționând un anumit bărbat care făcuse cutare și cutare lucruri cu două femei, la ultima petrecere la care ea fusese prezentă, pe 11 septembrie. A cerut în scrisoare o întâlnire cu acel bărbat și a sugerat și folosirea biciului. Iar doamna Brigitte, după cum am văzut, a fost o organizatoare strălucită.

Apoi Guiomar a simulat furtul din casă pentru a plăti, cu banii sustrași, serviciul cerut și pentru a justifica dispariția biciului. Vecinii nu s-au mirat văzând-o forțând propria ei fereastră (care ar fi putut fi înțepenită). Înăuntru, a fost ușor să răscolească sertarele și să dea verosimilitate minciunii.

Un amănunt al întâmplării este chiar amuzant: deși Guiomar cunoștea postulatele de bază ale dactiloscopiei, nu s-a gândit să ia nici o măsură în privința amprentelor care ar fi trebuit să fie prezente la scena crimei.

Această greșeală, însă, l-a făcut pe expert să-i suspecteze pe polițiștii de la primul district, care supravegheau casa, fără ca ea să fi observat asta. Din păcate pentru Guiomar, aceștia au avut și ei un rol în toată povestea.

Am spus că vecinii nu au considerat ciudat să o vadă pe Guiomar forțându-și propria fereastră. Dar Mixila nu era vecin, era polițist. El a remarcat agitația și anormalitatea gesturilor și a urmărit-o pe soția expertului când aceasta s-a dus în piața Machado și i-a dat unei persoane bani și biciul. Acea persoană era însuși Hermínio.

Polițiștii de la primul district nu aveau o mare considerație față de femei. Însuși delegatul obișnuia să spună că femeia fidelă din Rio de Janeiro era aceea care murea înainte să-și înșele bărbatul sau iubitul. Dar, în acele circumstanțe, nu s-au gândit la adulter. Pentru ei era clar că acel lucru avea legătură cu comoara lui Rufino, mai ales după ce Hermínio îi pusese întrebări despre bătrân agentului Mixila. Iar Guiomar era soția unui om care se știa că era implicat în chestiunea comorii.

Polițiștii de la districtul întâi, însă, mai ales după dispariția a trei dintre ei în pădurea Tijuca, nu aveau efective suficiente de oameni pentru a putea supraveghea permanent și simultan toată banda formată din Rufino, Baeta, Guiomar, Hermínio și poate și alții.

Dacă ar fi surprins momentul în care Hermínio îi dăduse biciul lui Aniceto, povestea ar fi avut poate alt deznodământ. Ceea ce Mixila și colegii lui observaseră au fost deplasările omului aflat în slujba doamnei Brigitte, când a închiriat casa cu etaj de pe strada Alfândega, vineri, pe data de 10.

Certitudinea că acolo se petrecea ceva în stil mare a crescut atunci când, până în noaptea de luni, nici Hermínio, nici altcineva nu a intrat în acea casă. Așteptarea s-a încheiat însă pe data de 14, când a intrat mai întâi capoeiristul (după cum știm, fără bici) și, o jumătate de oră mai târziu, soția expertului, îmbrâncită, tratată de Hermínio precum o vagabondă.

Îndată ce acesta a ieșit din casă, s-a văzut în fața a trei pistoale care l-au silit să se întoarcă, urmat de Mixila și de alți doi polițiști, care, în acel moment, încă nu înțeleseseră ce se întâmpla. Dacă ar fi avut răbdare să mai aștepte, ar fi văzut mai multe.

Dar ei au dat buzna pe ușă, cu uriașa înfrigurare pe care numai comorile o stârnesc, și au surprins scena abia la început: Guiomar, pe jumătate dezbrăcată, cu sânii goi, înlănțuită cu un braț de Aniceto, care cu mâna cealaltă îi trăgea părul în jos, dezgolindu-i gâtul pe care își plimba limba.

Polițiștii au făcut prostia să-l împingă pe Hermínio pe pat, intrând în cameră toți trei. Lui Aniceto nu i-a trebuit mult timp ca să-l trântească, cu o mișcare de capoeira, pe unul dintre polițiști peste altul și să o ia la sănătoasa pe scară. Hermínio, care a profitat de situația confuză pentru a încerca să pună mâna pe un revolver care căzuse, i-a ușurat de fapt fuga lui Aniceto, pentru că a fost nevoie de doi dintre polițiști ca să-l imobilizeze. Cum s-au sfârșit lucrurile știm deja: Mixila a luat-o pe urmele capoeiristului, știind că acesta avea să-și caute refugiu la casa lui Rufino din Santa Teresa, și a sfârșit prin a se rătăci și a pieri în desișul pădurii.

Deși este una dintre metropolele cele mai studiate din lume, în istoria lui Rio de Janeiro mai sunt multe evenimente obscure. Această carență este gravă pentru secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, foarte gravă în legătură cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea și alarmantă în privința întregii perioade anterioare.

Astfel, daunele care decurg din această situație sunt imense pentru mitologia locală. De exemplu, există astăzi în Niterói o impunătoare statuie a lui Arariboia, care privește ostentativ către Rio de Janeiro, ca și cum ar fi un conchistador străin al orașului.

Deși acest erou – primul indian care a îmbrăcat veșmântul lui Cristos – primise pământ în proprietate prin părțile orientale ale Guanabarei, el a rămas un conducător *tupi* carioca, în cea mai legitimă accepțiune a cuvântului, fiindcă se născuse și trăise în Paranapuã, veche insulă a Pisicii (sau, mai exact, a Leopardului), actuala insulă Guvernador.

Și este posibil ca indieni *temiminó*, denumiți și leoparzi, să fi locuit deja pe litoralul de nord al orașului și în insulele din vecinătate. Ca dovadă că „satul Martinho” – după cum apare pe o veche hartă portugheză, desenată înainte de 1580 – nu este altul decât satul Arariboia (botezat Martim Afonso), ridicat dincolo de dealul São Bento, între Prainha și Alferes. Faimosul *auto*[38] al lui Anchieto, datând din 1587, a fost reprezentat în acest loc, și nu pe cealaltă margine a golfului.

Ce să mai spun despre alte mari personaje uitate, precum Cunhambebe, Guaixará și Aimbiré? Acesta din urmă cel puțin, care a fost principala căpetenie a coaliției franco-

tamoio, merită să fie amintit fie și numai prin scena clasică, tipică pentru spiritul orașului, în care, fiind rănit de moarte, o alege pe cea mai frumoasă dintre cele vreo douăzeci de femei ale sale, splendida Iguaçu, și o duce înot prin mare până la plaja Ipanema, pentru a o salva de dușmani, după care își dă sufletul.

Alt atentat la memoria mitică a orașului au fost devierile și canalizările râului Carioca, pe care, până la urmă, l-au făcut să curgă pe sub pământ de-a lungul a aproape întregii sale văi, apărând numai pe o infimă porțiune, la Cosme Velho, în vecinătatea pieței Boticário. A fost un râu cu ape atât de limpezi, atât de pure, că, spuneau indienii, dădeau forță bărbaților și înfrumusețau femeile, ceea ce confirmă că aici va fi existat o fântână a frumuseții, care era marcată pe harta pierdută a lui Lourenço Cão.

Nimeni nu știe care este originea toponimului Rio de Janeiro și asupra acestei chestiuni există multe controverse. Teza lui Varnhagen – care implică niște calcule nautice foarte complicate – afirmă că o expediție de recunoaștere pe coastă, comandată de un căpitan anonim, ar fi descoperit ceea ce presupuneau a fi estuarul unui mare râu, pe data de 1 ianuarie 1502.

Totuși, cum este vorba despre o deducție logică, fără să se bazeze pe documente, cei mai conservatori preferă anul 1504, când flota lui Gonçalo Coelho își aruncase ancorele pe coastele Guanabarei.

Mai există un puternic curent istoriografic, potrivit căruia numele de Rio de Janeiro nu apare în cartografie înainte de 1520. Dovada adusă este faptul că Magellan, care a trecut pe aici în călătoria sa în jurul lumii, a dat locului numele de Santa Luzia, necunoscând alt nume.

Împotriva acestei teorii se invocă harta turcului Piri Reis, din 1513, în care conturul golfului Guanabara apare foarte clar și este legat de legenda misterioasă care conține cuvântul „Saneyro” scris cu caractere arabe. Mai sunt și unii care menționează călătoria corabiei Bretoa sau expediția lui João Dias de Soliz.

Toată această controversă dovedește un singur lucru: că a avut loc o mare circulație de europeni – poate chiar de turci – în regiunile din apropierea Guanabarei, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, că e probabil că aceștia au pătruns în golf și că nu știm nimic despre aceste lucruri.

Una dintre puținele mențiuni concrete referitoare la aceste prezențe este curioasa poveste a trădătorului Lopes Carvalho, marinar portughez în slujba regilor Spaniei.

După cel puțin două surse (jurnalul lui Pigafetta și declarația lui Martim de Aiamonte), trădătorul Carvalho a venit la Rio de Janeiro pentru a-și regăsi un fiu pe care îl avusese cu o negresă, cu care trăise aici între 1512 și 1517.

Însă, dintre toate aceste mistere, cel mai ciudat, cel mai impresionant, cel mai important de dezvăluit este cel al existenței, în Rio de Janeiro, a unui trib de amazoane.

Cercetări arheologice recente, făcute în regiunea masivului Pedra Branca (Jacarepaguá, Bangu, Realengo, Campo Grande, Guaratiba), au identificat o serie de locuri unde s-au găsit urme ale civilizației *tupi*, cum ar fi ceramica smălțuită, cu ornamente policrome lineare și tipicele lor obiecte făcute din argilă amestecată cu nisip și cochilii pisate.

Locurile unde s-au găsit rămășițe umane ajung să dateze de acum trei mii de ani și au următoarea particularitate: toate cele o sută șaizeci și nouă de schelete aparțineau unor indivizi de sex feminin.

La această incredibilă descoperire se adaugă un alt fapt notabil: femeile adulte erau sistematic îngropate în vase de lut, împreună cu câte un flaut de os și un artefact rar, un inel greu din piatră lustruită cu tăiș circular. Era vorba de o teribilă și cunoscută armă de război numită *itaiça*, folosită pentru a zdrobi capete (fapt atestat prin documente despre populația *guaranis* din Rio Grande do Sul).

În gropi mai existau și alte obiecte: vârfuri de săgeți din os, care, însă, fiind foarte groase la bază ar fi putut servi mai degrabă ca vârfuri de lăncii.

Scheletele de bărbați găsite nu ar fi putut avea mai mult de două mii de ani. Și ce era interesant la ele era faptul că în acele gropi, deși ceramica era identică, nu existau *itaiças* și nici vârfuri de lance, ci numai flaute de os.

Tot din acea perioadă provin și primele topoare, potrivite pentru muncile agricole.

Tipul de ceramică nu lasă loc de îndoieli: toate aceste așezări au aparținut locuitorilor *tupi*. Ceea ce specialiștii nu îndrăznesc să spună este că, în primul mileniu, a existat o societate *tupi* constituită numai din femei războinice, numite *itatingas*, nume care s-a transmis până în zilele noastre. Ele confecționau ceramica (pentru că aceasta a fost întotdeauna o activitate feminină), vânau, cu siguranță strângeau miere și fructe, dar nu desțeleneau pământul și nu-l semănau.

Și, de asemenea, aveau un simbol prestigios: flautul de os, cu care erau înmormântate. Se pare că bărbații luaseră de la ele această prerogativă.

Una dintre temele mitice recurente în toată America de Sud este originea dominației masculine. Populațiile din Țara

de Foc, Pantanal și Amazonia explică prin povești similare felul în care bărbații au dobândit puterea asupra femeilor. Iar versiunile *tupi* (precum cea a indienilor *mundurucus* sau *camaiurás*) povestesc că, la început, femeile au descoperit secretul spiritelor care locuiesc flautele și prin ele îi dominau pe bărbați. Când, în sfârșit, bărbații au reușit să cucerească acele instrumente sacre, a avut loc o răsturnare definitivă a situației.

Istoria repetă astfel mitul, în sens contrar. De la amazoanele despre care scrie părintele Carvajal, până la indiencele *icamiabas* despre care relatează Cristóbal de Acuña (și scuzați-mă dacă omit și alte surse, fiindcă, la faza la care am ajuns cu romanul, nu mai am timp să consult și alte cărți), femeile au fost cele care au îndrăznit să repete aventura indiencelor *itatingas* din Rio de Janeiro: s-au izolat de bărbați, s-au înarmat și au recâștigat dominația asupra spiritelor flautelor, pentru a fi libere.

Și e clar că între ele au existat contacte amoroase, fiindcă era imposibil să se mențină caste timp de un mileniu. Întrebarea tulburătoare este următoarea: de ce s-au supus din nou bărbaților?

Dovezile arheologice sunt clare: bărbații care au apărut printre ele nu erau neapărat mai puternici, nu aveau arme mai multe sau mai bune: nici nu știau să folosească mortala *itaiça* și nu foloseau lăncii în lupte.

Indiencele *itatingas* trăiseră cel puțin un mileniu singure. Sigur că nu aveau copii: probabil că răpeau fete din triburile vecine, pe care cu siguranță le dominau, având în vedere superioritatea lor în luptă, și le jefuiau de porumbul și de maniocul pe care ele însele refuzau să le cultive.

Și nu-mi veniți cu prostia că bărbații au, în mod natural, o mai mare forță fizică și că sunt mai agresivi: indiencele *itatingas* au petrecut un mileniu vânând singure, înfruntând aceeași faună, același mediu sălbatic, fără să aibă nevoie de bărbați.

Enigma probabil că nu poate fi dezlegată pe plan strict arheologic. Totuși, unii sugerează că indiencele *itatingas* – după ce au trăit timp de un mileniu într-o formă superioară de civilizație – au fost atinse, în final, de o nostalgie atavică: cea de a experimenta din nou barbaria.

Baeta a reușit, în cele din urmă, să fie primit de șeful Poliției, pe strada Relação, pe la ora șase. Agitația expertului era justificată: tocmai rezolvase, pe plan strict logic, prin procedee pur științifice, crima din Casa Schimburilor.

Și Baeta a relatat versiunea sa, omițând câteva fapte care nu impietau asupra stabilirii definitive a realității: reexaminând probele, comparând din nou amprentele găsite pe sticla de vin și pe mânerul biciului cu cele de pe fișa lui Aniceto, ajunsese la concluzia că erau identice. Astfel, Aniceto nu numai că fusese prezent la scena crimei, ci fusese însuși asasinul secretarului, fiindcă mâinile care atinseseră sticla aveau aceleași dimensiuni ca cele care sugrumaseră victima.

Această concluzie elimina inclusiv problema primei obiecții pe care el însuși, Baeta, o ridicase, și anume faptul că forța folosită la strangulare era excesivă pentru a putea fi atribuită unei femei.

– Dar nu erau amprente și pe pahare?

Era adevărat. Expertul uitase acel amănunt. Obiecția șefului Poliției era simplă: dacă Aniceto, deghizat în hainele Fortunatei (cum presupunea expertul), intrase în cameră cu sticla de vin și paharele și apoi, profitând de circumstanța că secretarul era deja legat de pat și la ochi, comisese crima, cum se explică prezența amprentei victimei pe pahar și pe sticlă?

– Sincer, nu cred că secretarul a ciocnit un pahar cu vin cu asasinul, înainte să moară.

Baeta aproape că a râs de acea ingenuitate. Polițiștii tradiționali, acei oameni buni ai vechilor generații chiar aveau viciul de a crede că asasinatele erau opere literare și căutau coerențe psihologice atunci când probele obiective, științifice indicau altceva.

Pentru a-și întări teoria, expertul a menționat că unele infirmiere deja admiseseră că i-ar fi putut confunda pe Fortunata cu Aniceto și că persoana care urcase cu vinul ar fi putut fi un bărbat.

Șeful Poliției, care era vizibil jenat de conversație, insista să înțeleagă înainte de toate cum pătrunsese Aniceto în casă. Și de ce anume ar fi trebuit să intre, când însăși prostituata, după ce îl legase pe secretar, ar fi putut să-l omoare. Voia să înțeleagă de ce fusese Aniceto cel care se dusese după sticla de vin, mărind riscul de a fi descoperiți.

Răspunsurile la aceste întrebări, în viziunea expertului, făceau parte din sfera speculațiilor. Exista o dovadă materială: amprentele lui Aniceto erau pe sticlă, iar amprentele mâinilor de pe sticlă se potriveau cu urmele de pe gâtul secretarului. Prin urmare, Aniceto îl sugrumase pe secretar.

Baeta nu excludea ipoteza ca toată acea punere în scenă – legăturile de la mâini și picioare, eșarfa de pe ochi, un bărbat

travestit în femeie și o sticlă de vin – să aibă de-a face cu opțiunile sexuale ale victimei. Și și-a încheiat raționamentul cu o frază care ar fi putut fi a doamnei Brigitte sau a lui Miroslav Zmuda:

– În casa aceea este posibil orice.

Șeful Poliției era foarte circumspect. În fond, avea o mare admirație pentru expert, considerându-l unul dintre specialiștii foarte prețioși ai Poliției carioca. Și vedea angoasa teribilă în care se zbătea acesta, credința sa sinceră în acea versiune, în acea fabulație absurdă conform căreia Aniceto și Fortunata erau frați gemeni, pe care o susținea numai pentru că nu cunoștea un fapt esențial.

– Trebuie să-ți relatez un fapt.

Baeta a presimțit că urma ceva serios.

– Îți amintești că, în timp ce dumneata îl urmăreai pe Aniceto, noi investigam latura politică a cazului?

Baeta a confirmat. Chiar el sugerase să se procedeze astfel, în primul său raport.

– Secretarul chiar își făcuse unii dușmani, afectase unele interese particulare și îl întorsese pe mareșal împotriva anumitor personalități. Unul dintre acești, să le spunem inamici, se afla pe lista de clienți ai Fortunatei, pe care dumneata ai obținut-o de la doctorul Zmuda. Am mai primit informații că el o frecventa în São Cristóvão, dar nu am reușit s-o identificăm, fiindcă probabil folosea, cum adesea fac asemenea femei, un nume fals. Atunci mi-am amintit de raportul dumitale, în care spuneai că numita Fortunata era soră geamănă cu acel Aniceto Conceição. Era suficient să verificăm registrele de nașteri. Am fost la Primărie și am verificat înregistrarea lui Aniceto: fiul unui tată necunoscut și al unei anume Maria Conceição dos Anjos. Dacă acesta avea o soră geamănă, dacă mama înregistrase fiul, era suficient să vedem cine era fiica, născută de aceeași mamă, în aceeași zi.

În acel moment a făcut o mică pauză.

– Problema, Baeta, este că acea înregistrare nu există. Aniceto Conceição nu are, nu a avut niciodată o soră geamănă.

Greu de descris uimirea care l-a cuprins pe expert, precum și umilința pe care o simțea, fiindcă, în acel caz, omisese să aplice principiul pe care el însuși îl susținea, și anume acela al indiscreției continue și exhaustive. Dacă ar fi insistat să verifice toate firele, ar fi descoperit el acel lucru.

Iar șeful Poliției a continuat: i-a spus că verificaseră toate primăriile pentru a găsi înregistrarea vreunei fiice a Mariei Conceição dos Anjos, cinci ani înainte sau după data nașterii

lui Aniceto. Nu a fost găsită nici o soră. Nu exista nici o Fortunata Conceição.

Stupefiat, expertul a ajuns să ia în considerare ipoteza că Aniceto era de fapt Fortunata, deghizată în haine bărbătești – poate pentru că mama comisese nebunia de a-și înregistra copilul cu sexul contrar. Și se pregătea să articuleze ceva, când la ușă a bătut un funcționar care aducea un mesaj important:

– Domnule Baeta, delegatul districtului unu a telefonat, cerându-vă să mergeți neîntârziat la adresa aceasta de pe strada Alfândega. Se pare că e vorba de o mică problemă cam gravă în privința doamnei Guiomar.

Să nu vă treacă prin cap că expertul a găsit o femeie umilită și suspinând în casa de pe strada Alfândega. Guiomar își revenise și nu era arestată. Sigură pe ea, chiar dacă era ținută sub amenințarea pistoalelor, nega totul, susținând că fusese victima polițiștilor. Iar Hermínio, derbedeu dat naibii, îi susținea afirmația. Agenții erau năuciți: știau că Guiomar fusese bruscată de fostul canotor și chiar de însuși Aniceto și așteptau cu nerăbdare ca Mixila să se întoarcă, aducându-l pe capoeirist, pentru a confirma adevărul.

Cazul era complex, dat fiind precedentul său: Baeta, pe data de 9 octombrie, făcuse o plângere la șeful Poliției împotriva polițiștilor de la districtul întâi, menționându-l în mod expres pe Mixila. Iar acum, poftim situație. Fără a le permite lui Hermínio și lui Guiomar să răspundă la întrebarea delegatului asupra motivelor care îi aduseseră acolo, expertul a pus el o întrebare:

– Din ce motiv ați urmărit-o pe soția mea?

Aceasta era, în fond, o acuzație, fiindcă strada Alfândega se afla în afara jurisdicției districtului întâi. O acțiune polițienească acolo nu se justifica decât dacă investigau un delict comis în zona pieței Mauá. Intervenția agenților era, deci, ilegală și demonstra că el, expertul, era adevărata țintă a acelei urmăriri, încă de când avusese acea discuție cu delegatul, la berăria Hans Staden.

De puține ori am avut ocazia să văd un om reacționând astfel. Baeta intuise adevărul, de fapt cunoscuse adevărul dinainte, de când îi trecuseră anumite gânduri prin cap, pe drumul de întoarcere de la pensiunea unde stătea Aniceto, despre acesta, nevasta sa și biciul cu mâner de argint.

Relatarea despre prezența capoeiristului în acea casă era dovada crasă că Guiomar îl înșelase. Mai târziu, avea să revadă în minte toate faptele și să deducă cine fusese cea care simulase furtul din casa lor.

Deocamdată, însă, vanitatea sa era enormă. Nu putea să admită, în fața inamicilor săi, nici o pată pe reputația soției sale, chiar dacă aveau să-l bârfească pe la spate. De Aniceto urma să se ocupe singur, pentru a răzbuna ultragiul (chiar dacă, în sinea lui, renunțase să mai încerce să câștige pariul cu acesta). Cu Guiomar va rezolva problema acasă: simțea atâta pasiune și atâta ură față de ea, încât nu excludea ipoteza de a-i da câteva scatoalce.

Atitudinea lui Baeta, atât de neașteptată, a sfârșit prin a-i înspăimânta pe polițiștii de la primul district, și asta pentru că, poate, recunoșteau în el acum, intuitiv, un adevărat capoeirist, dacă nu altfel, cel puțin prin atitudinea sa morală. Baeta se împăcase, în sfârșit, cu originile sale.

Astfel încât, patru zile după aceea, când l-au prins pe Rufino și au găsit, în locuri diferite din pădurea Tijuca, trupurile lui Mixila și al unuia dintre comisari, numele expertului a fost primul menționat la sediul Poliției din piața Mauá.

Operațiunea de căutare în pădure fusese organizată de însuși șeful Poliției. Cu toate acestea, după prinderea vrăjitorului și deoarece victimele erau polițiști de la primul district, conducerea anchetei i-a revenit respectivului delegat.

Baeta a fost chemat pentru a opina dacă Mixila și comisarul fuseseră – așa cum se suspecta – asasinați. Asupra lui Mixila, al cărui corp prezenta urme clare de mușcături de șerpi veninoși, nu se putea afirma cu certitudine nimic.

În ceea ce-l privea pe comisar, care căzuse într-o groapă plină de țepe, erau semne evidente că fusese vorba de o capcană, de un act criminal comis conștient și deliberat.

Rufino a mărturisit că el însuși săpase și umpluse groapa de țepe, acoperind apoi totul cu ramuri uscate. Totuși, susținea că nu făcuse asta pentru a-l omorî pe comisar: pusese acolo țepele în urmă cu mai bine de patruzeci de ani, pentru a se apăra de vânătorii de sclavi fugari, atunci când el, Rufino, era șeful *quilombo*-ului Cambada.

Delegatul a vrut să știe dacă se putea face o expertiză care să stabilească de când data capcana. Iar Baeta a vrut să vadă locul. Atunci, unul dintre polițiști a spus:

– Pierdem timpul degeaba, șefule. Bătrânul ăsta nu minte.

În acel moment, ceva care îl sufoca pe dinăuntru pe expert a explodat. A întins brațul, cu degetul arătător îndreptat spre bătrân, ca și cum ar fi vrut să-l împungă, și a spus:

– Ei bine, aflați că acest bătrân minte! Și am dovada!

Nimic nu putea fi, pentru Rufino, mai jignitor. Indignat, l-a provocat pe expert să spună care era dovada.

– Ai mințit când ai spus că Fortunata era sora geamănă a lui Aniceto. Aniceto n-a avut niciodată nici o soră.

Bătrânul a scos un hohot de râs atât de cavernos, încât i-a lăsat pe toți năuciți:

– Eu n-am spus niciodată că-s frați și cu atât mai puțin gemeni. Am spus numai că au crescut în același pântece.

De data asta, agenții au fost cei care au izbucnit în râs.

– Și asta nu e oare același lucru?

Cu o expresie sarcastică, plină de un dispreț milenar față de toată acea falsă cunoaștere, vrăjitorul a rostit răspicat răspunsul:

– Nu, nu este același lucru, domnilor. Au crescut în același pântece pentru că sunt una și aceeași persoană.

Pentru interpretarea finală, mai putem prezenta o ultimă crimă din timpuri de demult, care s-ar putea intitula „Revolta împotriva amazoanelor”.

Ne aflăm în anul 1531, anul în care Martim Afonzo de Souza, cel care primise ca donație São Vicente, a intrat cu navele sale și cu patru sute de oameni în golful orașului Rio de Janeiro, pentru a se aproviziona cu apă, ancorând aproape de gurile de vărsare ale râului Carioca, pe actuala plajă Flamengo. Până la urmă, Martim Afonzo a sfârșit prin a sta în golf timp de trei luni. Intenția reală a acestei șederi este dezvăluită de însuși fratele său, Pero Lopes de Souza, în jurnalul de bord pe care l-a ținut și în care a înregistrat fiecare fază a călătoriei. Într-un cunoscut pasaj al acestui jurnal, stă scris că Martim Afonso a trimis în *sertão*[39] patru oameni, că acești oameni au umblat o sută cincisprezece leghe și că s-au întors, două luni mai târziu, cu cristale de cuarț și informații că existau argint și aur în râul Paraguay.

Martim Afonso a plecat, desigur, spre sud. Nu se știe dacă a găsit aur sau argint, dar ceea ce este sigur e că, din ordinul său, jumătate dintre corăbii au plecat spre Portugalia. Aceste corăbii erau comandate de Pero Lopes, care, se presupunea, avea o misiune secretă și care a făcut din nou escală la Rio de Janeiro.

Ce au făcut la Guanabara între 24 mai și 2 iulie nu a fost notat în jurnal. Aici intervin eu, pentru a completa acest gol, fiindcă eu știu exact ceea ce s-a întâmplat.

Ca și la prima ședere, câțiva oameni au fost trimiși în *sertão*, însoțiți, ca întotdeauna, de o escortă indigenă. De data aceasta erau trei aventurieri, trei exilați din Portugalia, care petrecuseră mulți ani în *sertão* și cunoșteau bine limba locuitorilor.

Nu era nevoie să parcurgă aceleași distanțe ca și cei dintâi, nici nu aveau nevoie să stea două luni prin desișurile pădurilor: expediția nu trebuia să dureze mai mult de cincisprezece zile și se limita la orașul originar, mărginit de cele două golfuri: Guanabara la răsărit și Sepetiba la apus.

Dar exilații nu erau oameni de încredere. Pero Lopes conta numai pe loialitatea indigenilor. Totuși, fiindcă nu știa limba, n-a înțeles că exista o anumită tensiune, o anumită neînțelegere între autohtonii care erau membri ai grupului.

Au intrat pe o veche cale aborigenă, pe jumătate paralelă cu litoralul, care ducea la Angra dos Reis. Când au ajuns, însă, în apropierea locului denumit Marambaia, indienii pur și simplu s-au oprit.

Nu a avut loc o ceartă propriu-zisă: pur și simplu susțineau că, dacă ar fi continuat să meargă pe acea rută, ar fi ajuns într-un loc unde sigur nu ar fi fost bineveniți. Exilații insistau să știe ce era în acel loc și, până la urmă, un indigen i-a spus: pe acel drum ar fi ajuns foarte aproape de un sat de indieni stăpânit de femei, care era mai bine să fie evitat. Menționarea femeilor, a unor femei suverane, a înfierbântat probabil fantezia aventurierilor, predispuși, prin firea lor, spre risc.

Până la urmă, au ajuns la următoarea înțelegere: indienii rămâneau pe loc, în așteptare, în timp ce exilații mergeau să vadă despre ce era vorba.

Satul chiar exista, pe o ridicătură de teren, încercuit și protejat de mangotieri. Sălașul principal – pentru că nu era o casă propriu-zisă –, combina elemente europene cu cele autohtone: era înalt și larg, acoperit cu frunze și ar fi putut adăposti vreo sută de oameni. Intrarea se făcea printr-o singură ușă, centrală și scundă. Dar structura era făcută din linii drepte și exista un interval între pereți și tavan, pentru ventilație și lumină. Nu știu dacă am clarificat bine faptul că întregul sat era constituit din această locuință.

Exilații, însă, nu au dat atenție acestor lucruri. Sălbaticii le vorbiseră despre un sat de femei. Iar acolo existau și bărbați. Cu excepția poate a unei treimi dintre femei, care erau indience, mai erau și mulatri, mameluci, oameni de tot felul. Deși o parte dintre femei umblau goale, vestimentația celorlalți, atât femei, cât și bărbați, era făcută dintr-un fel de manta groasă, cu o gaură la mijloc pentru cap, care cădea în față și în spate ca un șorț și era legată în dreptul mijlocului cu un șnur simplu.

Știau câteva cuvinte în portugheză, dar nu înțelegeau fraze complete în această limbă. Spuneau că descind din *perós*, care veniseră din partea cealaltă de mare într-o canoe uriașă. Și cei trei au fost duși pe plajă, până la un fel de loc sacru,

unde se aflau resturile a ceea ce au recunoscut că fusese o caravelă.

Într-unul dintre colțurile enormului sălaș, exilații au putut vedea resturi din acel naufragiu – cărora mamelucii nu le dădeau nici o întrebuințare și care erau păstrate ca simple relicve: instrumente nautice, piese de îmbrăcăminte, cizme cu carâmb înalt, un pieptar de lână groasă, arme, precum un iatagan și o archebuză olandeză, și alte mărunțișuri: un fragment de oglindă, cârlige de prins pește, diferite obiecte metalice, căni, suporturi pentru lumânări și monede, multe monede de cupru și de argint.

Aventurierii erau fascinați de această descoperire. Dar mai era un lucru care îi intriga: indigenii menționaseră că acel grup era guvernat de femei, dar ei nu le văzuseră decât pe ele muncind, la tors, la pregătirea mâncării și chiar la muncile câmpului, de unde se întorseseră la sfârșitul zilei aducând fasole.

Marea surpriză a venit chiar la acel ceas al zilei: înainte ca ei să se poată opune, mamelucii, cu expresii imperative și gesturi energice, după ce i-au dezarmat pe străini, i-au împins pe toți trei în acel sălaș, unde le-au legat mâinile și picioarele și i-au lăsat pe jos.

Și aparenta liniște a zilei a fost înlocuită, noaptea, de o mare agitație și agresivitate, de discuții aspre și certuri între femei și bărbați, fără deosebire.

Era lună nouă și întunericul făcea scena și mai insuportabilă. Mamelucii, nu se știa de ce, nu aprinseseră focurile, iar în acea atmosferă exaltată și aspră exilații au fost cuprinși de frică. Tocmai când își închipuiau că urma să se întâmple ceva mai grav, s-a și întâmplat.

Toți cei din sălaș, cuprinși de o stranie expectativă, copleșiți de neliniște, s-au retras fiecare în hamacul său, într-o liniște apăsătoare, tulburată numai de zgomotul respirațiilor. Vocea pe care au auzit-o, care a făcut să tremure o sută de persoane a venit de afară:

– Ajaguajucá jeibé! Äé reriguara ixé!

Este greu de descris spaima exilaților, care înțelegeau cuvintele, dar nu știau ce vrea să spună de fapt străinul prin ele.

În același timp, însă, disperarea fizică – care își dădeau seama că îi cuprinsese pe mameluci – le arăta că nu erau singurii care se aflau în pericol. Nu au înțeles, totuși, reacția femeilor, care strigau cu glas înăbușit:

– Possupara ojur! Possupara ossyk!

Iar vocea care se auzise de afară – guturală, sălbatică, amenințătoare, fascinantă – a răsunat și înăuntrul sălașului,

făcând ca groaza să ajungă la paroxism.

Nu se putea vedea, evident, cine era, dar era un bărbat care parcă purta zdrențele a ceea ce cândva fusese un costum nobil de navigator, deși avea prins la spate un enorm guler din pene indigen. Iar acest bărbat, această fiară, care venea adulmecând, amușinând, apropiindu-se chiar destul de mult de locul unde se aflau exilații, s-a aruncat deodată pe unul dintre hamacuri.

Nu le venea să creadă celor trei aventurieri ceea ce simțurile le spuneau: în timp ce celelalte femei păreau a piui ca niște *macucos*[40] înainte să se urce pe leat, zgomotele care veneau dinspre hamac erau acelea de împerechere – violentă, feroce, animalică. Și era clar că femeia aleasă de vizitator nu avea un comportament de victimă.

Nu încăpea nici o îndoială: satul mamelucilor, descendenți din *perós* naufragiați, era atacat, ori de câte ori era lună plină, de către acest vizitator, pe care aventurierii au constatat după aceea că femeile și-l disputau.

Cine era, de unde venise, nu le-a spus nimeni. Iar acest lucru i-a indignat și mai tare pe exilați, care nu înțelegeau acea moliciune, acea lipsă de bărbăție a soților și taților, care ar fi fost vreo treizeci împotriva unuia singur.

Se înșală cine crede că aventurierii au mai rămas în sat încă o lună pentru a încerca să sustragă monedele. Indienii din escortă nu au mai vrut să aștepte și au fost de părere că cei trei fugiseră. Ca și cum ar fi fost o misiune secretă, Pero Lopes a omis aceste lucruri din jurnalul său.

Acolo, în Marambaia, aventurierii au aflat cine comanda în sat, fiindcă invitația a pornit de la femei: dacă doreau să rămână, urmau să le primească drept soții pe primele trei fete virgine care urmau să aibă menstruație.

Anumite instincte masculine sunt, totuși, previzibile: exilații au acceptat propunerea, dar, în sinea lor, nu erau de acord cu clauza tacită care impunea vizita necunoscutului.

Astfel, cu o săptămână înainte de viitoarea lună nouă, aventurierii – fără să facă zarvă – au început să depună un efort surd de convingere, om cu om, plantând în fiecare bărbat sămânța răzvrătirii, pregătind planul simplu de asasinare a vizitatorului. Se pare că bărbații doreau acea moarte, dar ascultau ceea ce li se spunea cu privirile în jos, fără curajul de a acționa. Totuși, pentru exilați era suficient consimțământul lor.

Dacă s-ar fi apucat să ascută iataganul, ar fi ridicat suspiciuni. De aceea, au obținut de la mameluci corzi groase, cu care puteau imobiliza și strangula inamicul. Mai era o

singură problemă: la momentul potrivit, aveau nevoie de un sâmbure de lumină.

Când a venit noaptea cu lună nouă, scena s-a repetat, în toate amănuntele sale: vizitatorul și-a anunțat prezența – „astăzi am omorât o panteră, dar sunt mâncător de stridii” – și a intrat în locaș, mirosind, amușinând, pentru a alege un hamac.

În acel moment, s-a aprins un mănunchi de pănuși uscate, iar aventurierii s-au repezit spre necunoscut. Nimeni nu știe care dintre cei trei a murit primul: s-au auzit zgomotele a trei săgeți, trei săgeți trase de femei, care i-au doborât la pământ.

Mamelucul care aprinsese pănușile a murit mai târziu, împreună cu toți cei care conspiraseră și pregătiseră funiile. Dar asta s-a întâmplat în ziua următoare, când vizitatorul plecase, după ce-și alesese femeia care-i era pe plac.

Rufino a dovedit că nu mințea. Dus în pădure de către un întreg alai de polițiști, printre care se aflau și expertul și delegatul, au urmat cărarea care ducea la ficusul uriaș, arborele fundamental, punct de întâlnire sau adăpost ale teribilelor spirite nenumite ale nopții, păzitoarele misterelor laturii stângi a lumii, incapabile de a discerne între bine și rău. Și, adaug eu, bărbatul de femeie.

Acolo, lângă acel ficus, unde aduceau ofrande, presupunea bătrânul că s-ar fi refugiat Aniceto, fiindcă era probabil singurul loc dintre desișurile pădurii unde ar fi reușit să ajungă fără să se rătăcească.

– Când a ajuns acolo, probabil că și-a găsit și moartea.

Era adevărat. Dar nu labirintul pădurii îl omorâse pe Aniceto: căzuse de pe o pantă, dar în cap avea o gaură de glonț tras de agentul Mixila, care nici el nu a mai reușit să iasă viu din pădure.

Cadavrul capoeiristului a fost dus la sediul din strada Relação și nu mai este necesar să adăugăm că vechimea țepelor din groapa în care murise comisarul devenise secundară.

– El e ca un căluț de mare. Despicați-l cu cuțitul și-o să vedeți.

Nu se știe din ce motiv, dar nu l-au lăsat pe Rufino să asiste la autopsia pe care el însuși o recomandase. Asta nu modifică, însă, faptul crucial și inexplicabil pe care l-au constatat: Aniceto nu era hermafrodit. Dar avea uter și în uter se afla un făt.

Un asemenea fenomen a provocat, desigur, multe speculații printre medicii legiști. Dar cazul a avut destinul

tuturor marilor adevăruri, al adevărurilor care ne sunt insuportabile: a devenit, probabil exclusiv, o simplă legendă.

Cum vechile idei ale lui Baeta asupra prezenței presupușilor frați Fortunata și Aniceto în Casa Schimburilor circulaseră – nu știu prin cine –, a revenit în forță povestea cu pasajul secret; iar comoara lui Rufino a fost ca printr-o minune uitată, fiind înlocuită de o prezumtivă comoară a marchizei de Santos.

Nu era o comoară ireală, așa cum nici una dintre comorile orașului Rio de Janeiro nu a fost. Ceea ce nimeni nu-și imagina era faptul că acea comoară consta, de fapt, în caietele cu coperte negre, scrise în germană și păstrate, după moartea doctorului Zmuda, într-un compartiment secret, sub scară, în spatele unui perete de piatră, într-un tunel care, cândva, lega casa marchizei de Quinta da Boa Vista.

După autopsia lui Aniceto, Baeta trăia o angoasă teribilă: își amintea ce făcuse în pat cu Fortunata, fără să știe că era un bărbat. O sărutase pe gură și în locuri intime, care nu mai avea siguranța că erau acelea. Expertului îi lipsea, de fapt, clarificarea completă a misterului: cum de putuse exista acel corp ambiguu, dacă el existase?

Și, pentru a încerca să înțeleagă aceste lucruri, a intervenit pe lângă șeful Poliției și a reușit să obțină eliberarea lui Rufino, deși condiționată. Și bătrânul, fostul sclav fugit, fosta căpetenie a *quilombo*-ului Cambada, a cedat în fața ofertei de libertate a expertului.

Aniceto, a povestit bătrânul, începuse să urmeze linia *ijexá* din *candomblé*, în casa lui *babalaô* Antônio Mina.

Acest Antônio Mina fusese primul care-i spusese capoeiristului povești despre bărbați care erau în același timp și femei. Iar lui Aniceto, format în etica capoeirei, i-a intrat în cap ideea puterii sexuale a unui bărbat mascul, care ar fi trecut, fizic, prin experiența de a avea un trup de femeie.

Dar cei care urmau cultul lui Antônio Mina, deși fuseseră dintotdeauna guvernați de regine, păstrau limite foarte stricte: Antônio Mina nu i-a permis niciodată lui Aniceto să ajungă la acel punct și chiar a refuzat să-l inițieze ca *babalaô*, de teama secretelor pe care le-ar fi aflat.

Atunci a fost momentul în care capoeiristul a căutat linia *macumba*. Iar el, Rufino, a pregătit ritualul, care a început cu un pact încheiat sub un anume ficus din pădurea Tijuca cu doamnele nopții, posesoarele spiritelor păsărilor.

Și, într-o vineri de 13 ale lunii, bătrânul l-a dus pe Aniceto la Cimitirul Englezilor. Baeta, care deja nu se mai îndoia de nimic din ce auzea, a rămas impresionat de acea povestire: după ce incinerase hainele și administrase niște băuturi

speciale, vrăjitorul, chiar cu sacul pe care îl purta la piept, l-a sufocat pe capoeirist până ce acesta a murit.

Probabil că avea o forță extraordinară acel bătrân, fiindcă nu se poate ca Aniceto să nu se fi zbătut, deși consimțise el însuși la acel sacrificiu. Apoi bătrânul a coborât trupul într-o groapă, unde mai era cel puțin un corp recent îngropat.

După ce a trecut termenul de paisprezece miezuri de noapte, paisprezece Cruci ale Nopții, Rufino a deschis din nou mormântul, dezgropând-o pe Fortunata. Asta se întâmplase cu trei ani în urmă.

Vineri, 13 iunie 1913, ceea ce făcuse bătrânul fusese numai realizarea, la cererea ei, a procesului contrar: Fortunata a fost omorâtă și îngropată în același mod, pentru a renaște, după Crucea Nopții, pe data de 26, ca Aniceto.

Problema fusese deshumarea gropii comune, pe data de 23.

Pe fundul gropii, corpul unei persoane intra foarte repede în descompunere și recăpăta, de asemenea, cu rapiditate forma anterioară, numai sexul fiind cel care se schimba. Esențialmente rămânea aceeași persoană. De aici (a tras concluzia expertul) amprentele digitale și caligrafia, pe lângă asemănarea fizică.

Baeta a recunoscut că Aniceto exploatase foarte bine acele asemănări. Iar biletul de adio, în care menționa numele secretarului, faptul că nu îi dăduse biletul doamnei Brigitte pentru a nu o compromite pe cea care o recomandase, la care se adăugau toate minciunile bazate pe fapte reale din biografia sa, îl făcuseră pe Baeta să nu bănuiască nimic.

Dar exista o problemă legată de deschiderea gropii comune: metamorfoza, după cum spunea Rufino, avea nevoie de întuneric deplin, de o scufundare profundă în sub-lumea morții.

Cadavrul care a fost scos la suprafață, pe data de 23, deși era cel al unui bărbat, după cum constataseră și medicii legiști, suferise o scurtă întrerupere a ciclului transformării. Iar defectul care decursese de aici se manifestase mai târziu: Aniceto avea dureri, trebuia să ia permanent leacuri, fiindcă avea înăuntru un uter și un făt mort, mumificat, în corpul său de bărbat.

Baeta și-a amintit toate frazele pe care i le spusese bătrânul și nici una dintre ele nu era o minciună: persoana care îi dăduse cerceii fusese un bărbat, iar el niciodată nu dezgropase un cadavru în Cimitirul Englezilor.

În acel moment, Baeta putea deja să intuiască intenția lui Aniceto sau a Fortunatei, atunci când alesese acel fel de viață, în Casa Schimburilor.

Rufino a confirmat numai: persoana, bărbatul care se cufundă în experiența critică a morții și trăiește, apoi, ca femeie, pătrunde profund în latura stângă a lumii, ajunge să cunoască secretele feminine, capătă darul magiei – numai că la un nivel atât de profund, încât acel bărbat, acel om dobândește puterea de a fermeca, de a vrăji, de a fascina, de a seduce, de a intui și a cunoaște exact ce se întâmplă în intimitatea obscură a femeii.

Vrăjitorii care-l învățaseră această magie pe Rufino îl preveniseră asupra pericolului pe care îl reprezenta, pentru că acel bărbat, înzestrat cu acea putere, putea avea toate femeile de pe lume. Mai mult, ar ajunge să le omoare, dacă ele ar atinge, cu el, orgasmul maxim, când intensitatea acestuia ar ajunge să fie insuportabilă.

– Dacă plăcerea ar fi împărțită în o mie de părți, nouă sute nouăzeci și nouă ar fi ale femeii.

Expertul nu înțelegea un singur lucru: de ce Fortunata sau Aniceto îl sugrumase pe secretar, exact în ziua în care urma să facă ritualul de revenire.

– Când se apropie ora, devin foarte violente. Ca și cum masculul din ele s-ar revolta.

Baeta și-a amintit că martorele vorbiseră de comportamentul nervos și agresiv al prostituatei, în ajunul crimei. S-a mirat numai de faptul că Rufino folosise pluralul.

– Am făcut vraja asta de multe ori, domnule.

Iar bătrânul, intuind exact ceea ce expertul urma să-l întrebe, i-a luat-o înainte:

– Aniceto era vanitos. Voia să fie cel mai bun dintre bărbați. Dar înainte de el, niciodată. Nimeni. Nici una dintre ele nu a mai vrut să redevină bărbat.

Rufino nu a apucat să vorbească despre vechile tradiții africane care asociază bărbatul cu lumina, cu numerele impare, cu pădurile și cu latura dreaptă a lucrurilor. Feminine sunt noaptea, numerele pare, profunzimile acvatice și latura stângă. Este vorba, după cum e limpede, de lumi care nu comunică între ele.

A existat, totuși, în timpurile primordiale, o excepție: un vânător, un fel de Oxóssi[41], vrăjitor crud și puternic, ce a făcut un pact cu Doamnele Nopții și a căpătat darul de a se transforma în femeie, adoptând emblema căluțului de mare.

Această divinitate locuiește în păduri, dar și în râuri, mai ales în zonele mlăștinoase, unde apele se amestecă cu pădurea.

Iar Rio de Janeiro, oraș întemeiat pe mlaștini și terenuri inundate de râuri și de mare, de la primele sambaquis *ale*

indienilor până la palisadele grosiere ale lui Estácio de Sá, a fost predestinat să fie sub puterea acestui vrăjitor, a acestui vânător. De aceea reproduce aceeași aventură: lupta imemorială a umanității pentru a-l controla pe celălalt, pentru a stăpâni orgasmul, care, astăzi o știm, este puterea supremă.

Există o scenă pe care încă nu am povestit-o: când Rufino și-a terminat relatarea, știind că Baeta tânjea după același dar ca al lui Aniceto, i-a oferit expertului acea posibilitate, l-a întrebat dacă nu voia să treacă prin aceeași experiență. Totuși, înainte ca celălalt să-i răspundă, iată că se termină cartea.

Pentru că – fiindcă și eu sunt Baeta, fiindcă eu însuși sunt Baeta – nu îi voi permite personajului să riște dincolo de împrejurările timidității noastre.

Astfel, nu-mi rămâne decât să le mulțumesc orașului și duhului său, cel care mi-a permis să trăiesc și, mai ales, să fantazez – forma cea mai periculoasă de a experimenta viața.

Și, dacă omul are dreptul la o ultimă dorință, fie ca trupul meu să rămână și să se dizolve în acest pământ fabulos, care este cel al tuturor acestor oxóssis*, cabocli ai desișurilor și ai Sfântului Sebastian.*

Rio de Janeiro,
între 1 martie 2010
și 20 ianuarie 2011

1 Domitila de Castro Canto e Melo (1797-1867), celebră amantă a primului împărat al Braziliei, Dom Pedro I, care i-a conferit titlul de marchiză.

2 Arbore originar din Brazilia, din familia Sapindaceelor.

3 Praf exploziv, folosit în unele ritualuri afro-braziliene și în practicile de magie asociate cu acestea, pentru a alunga spiritele și energiile negative, fiind aprins în așa fel încât să formeze un cerc de foc în jurul persoanei sau al locului care trebuie purificat.

4 O bursă ilegală de pariuri pe numere care reprezintă diferite animale.

5 Religie animistă de origine africană.

6 Sacerdoți supremi în religia braziliană, cu rădăcini africane *candomblé* și în alte rituri înrudite.

7 Primul împărat al Braziliei, Dom Pedro I, aparținea dinastiei portugheze Bragança.

8 Marele cutremur de pe 1 noiembrie 1755, care a distrus, după unele estimări, 85% din orașul Lisabona.

9 În unele triburi indigene din Brazilia, *pajé*-ul este un vraci înzestrat cu puteri oculte sau un îndrumător spiritual.

10 Denumire dată în Portugalia, Spania și Brazilia evreilor și musulmanilor convertiți la creștinism.

11 În mitologia braziliană cu rădăcini africane *yoruba,* Seu Caveira, reprezentat printr-un schelet sau un craniu, este un spirit care păzește cimitirele.

12 Fel de mâncare din făină de *mandioca* sau de porumb.

13 Estácio de Sá (1520-1567) a fost un militar portughez, fondator al orașului Rio de Janeiro și primul guvernator general al Căpităniei Rio de Janeiro.

14 Episodul a avut loc între sfârșitul anului 1660 și începutul anului următor, fiind provocat de creșterea impozitelor pe care trebuiau să le plătească fabricanții de rachiu de trestie de zahăr.

15 Olavo Bilac (1865-1918), jurnalist și cel mai important poet parnasian brazilian.

16 Preoteasă supremă în *candomblé* și în alte ritualuri înrudite.

17 Monolit de granit care se extinde pe suprafața mai multor cartiere din Rio de Janeiro, având înălțimea de 842 de metri față de nivelul mării, fiind prin asta cel mai mare bloc de piatră de la malul unui ocean de pe planetă.

18 Este vorba despre regina Portugaliei Dona Maria I (născută la Lisabona, în 1734 și moartă la Rio de Janeiro, în 1816), care, înainte de a urca pe tron, a fost și prințesă a Braziliei. A fost supranumită Nebuna din cauza bolii mintale de care a suferit în ultimii douăzeci și patru de ani de viață.

19 Sălașul negrilor de pe plantații.

20 Personaj principal, alături de maestrul de ceremonii, care reprezintă un anumit grup în cadrul defilării cu ocazia carnavalului brazilian.

21 Joc cu bucățele de hârtie, monede sau scobitori, care sunt ascunse în mână și al căror număr trebuie ghicit.

22 În original este folosit cuvântul *esquerdo* (cuvânt-cheie în roman, începând cu titlul), al cărui sens propriu este acela de „stâng”, dar care are mai multe sensuri figurate, ca, de pildă, „nesigur”, „stângaci”, „sucit”, „nedemn de încredere”, „de rău augur”, „grosolan”.

23 Diferite tehnici complexe de lovituri.

24 Piață în fața unui edificiu important.

25 Un fel de mâncare preparată cu făină de mălai.

26 Medic și scriitor brazilian (1820-1882).

27 Dom João al VI-lea, rege al Portugaliei, Braziliei și Algarvelui (zonă sudică a Portugaliei) între 1816 și 1822. Prin Tratatul de la Rio de Janeiro din 1825, care recunoștea independența Braziliei (proclamată încă din 1822), fiul său, Dom Pedro I, a devenit *de facto* primul împărat al Braziliei.

28 În religia afro-braziliană *umbanda*, sunt considerați spirite de indieni războinici morți, transformați în ghizi de lumină care se reîntorc pe pământ pentru a-și manifesta caritatea față de oameni și a-i îmbărbăta pe cei descurajați.

29 Specie de șarpe.

30 Dansuri în cerc, în sunetul instrumentelor de percuție.

31 Negri proveniți din regiunea golfului Guineea.

32 Termenul este folosit fie cu sensul de vrăjitor și vraci, fie cu acela de practicant al mai multor culte sincretice reunite sub numele de *macumba*, influențată de

religii precum *candomblé*.

33 Ramificație a religiei *umbanda*.

34 Practicant al genului de dans și muzică *batuque*.

35 Dansul ceremonial în cerc.

36 Refugiu pe care și-l construiau sclavii fugari.

37 Personaj din folclorul brazilian, care în nordul țării reprezintă un negrișor ce și-a pierdut piciorul într-o luptă de capoeira.

38 Piesă teatrală în versuri, de origine medievală, pe teme religioase și profane.

39 Zonă aridă din interiorul Braziliei.

40 Specie de păsări asemănătoare cu găinile.

41 Divinitate supremă a pădurilor în religia *candomblé*, sub înfățișarea unui vânător.

MULȚUMIRI

lui Joãoziho, primul care a ascultat și discutat povestea din această carte, înainte de a începe să fie scrisă;

lui Elaine, pentru inspirația continuă și activă;

lui Nilton da Silva Nascimento, exemplu de funcționar public, ce mi-a fost ghid prin Casa Marchizei de Santos, astăzi Muzeu al Primului Regat;

lui José Minervino, care m-a condus printre pietrele funerare și mormintele fascinantului Cimitir al Englezilor, unde doresc să fiu îngropat;

lui Edu Goldberg și lui Paulo Klein, pentru informațiile și indicațiile privitoare la sursele despre istoria administrativă a Poliției civile din Rio de Janeiro (nefiind responsabili de micile mele libertăți ficționale);

lui André Luiz Lacé Lopes, pentru sugestiile bibliografice și pentru a-mi fi reîmprospătat amintirea *capoeirei* din adolescența mea;

lui Fred Mussa, maestru în *capoeira* angolană și frate drag, pentru a-mi fi împărtășit cunoștințele sale despre tradițiile din trecutul *capoeirei*;

lui Luiz Carlos Fraga și lui Ronald Cavaliere, al căror bagaj de lectură și imens entuziasm pentru ficțiunea polițistă a fost un mare stimulent pentru mine;

lui Miguel Sanches Neto, pentru impresionanta sa capacitate critică și profundele sale cunoștințe literare;

lui Stéphane Chao, pentru indispensabila sa erudiție în domeniul mitologiei;

tuturor persoanelor care, direct sau indirect, și cu mare afecțiune au contribuit și vor contribui la aventura acestei cărți: Adriana Fidalgo, Ana Lima, Ana Paula Costa, Andréia Amaral, Beatrice Araújo, Bruno Zolotar, Camila Dias, Carolina Zappa, Cecília Brandi, Cecília Maggessi, Elisa Rosa, Fátima Barbosa, Gabriel Máximo, Guilherme Filippone, Ivanildo Teixeira, Juliana Braga, Leonardo Figueiredo, Leonardo Iaccarino, Livia Vianna, Magda Tebet, Márcia Duarte, Maria da Glória Carvalho, Regina Ferraz, Sérgio França, Tatiana Alves, Vivian Soares;

și Lucianei Villas-Boas, ca întotdeauna, pentru tot.

Table of Contents

Bărbatul din stânga
Mulțumiri

Table of Contents

Bărbatul din stânga 5
Mulţumiri 160